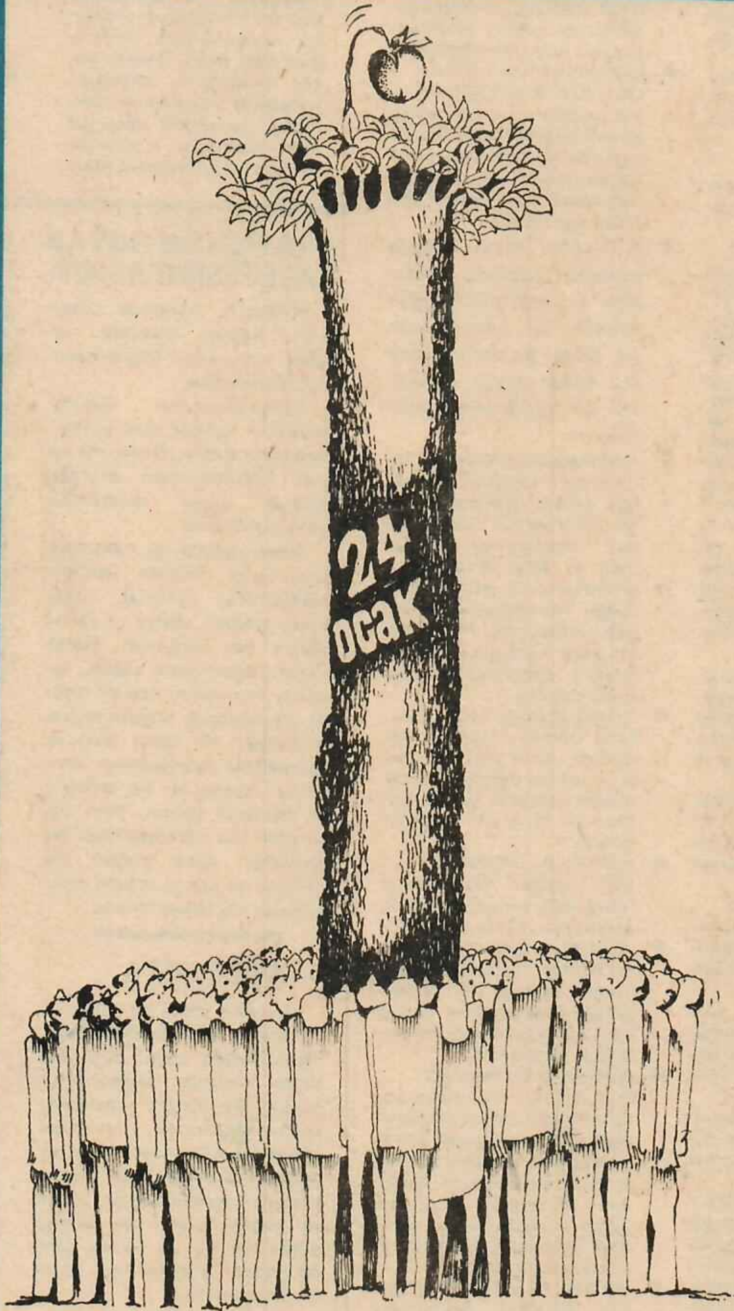
ARAYIŞ

20 HAZİRAN 1981 • SAYI 18 • HAFTALIK DERGİ • 30- TL

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

OKURLARIMIZ ARAYIŞ'a şu görüş ve önerileri iletiyorlar:

- İSTANBUL'DAN AHMET DOĞAN: "Halk eğitim öğretime doymalıdır. Kültürlü, bilgili toplum sorunlarını çözer."
- İSTANBUL'DAN MECİT KÜÇÜK: "En iyiyi, en güzeli Arayışımıza katkılarınızdan dolayı Arayış'ınıza teşekkürler."
- ORTACA'DAN BURHAN ÖZDİL: "Ben ve benim gibi dar gelirlilerin dertlerini dile getiriyorsunuz."
- VİRANŞEHİR'DEN İZZET AYTAR: "Bizi Arayış gibi bir dergiye kavuşturanlara teşekkürler."
- ALMANYA'DAN FİKRİ ACUR: "Biz gurbetçilere de sayfalarınızda yer vereceğinizden kuşkum yok."
- ANKARA'DAN ZERRİN TİMUROĞLU: "Yazmak büyük bir ustalık. Ancak ben bu ustalığın da bir başlangıcı olması gerektiği kanısındayım. Bu başlangıcı toplumsal değerlerin bütünlediği böyle bir dergide yapmak çok güzel olacak."
- İZMİR'DEN Ş. MUTAF: "Arayış Türk basınına ne kadar katkıda bulunabileceğini ve kamuoyunu nasıl aydınlatabileceğini ilk sayısından itibaren göstermiştir."
- DİYARBAKIR'DAN SIDDIK KARAKAŞ: "Dokuzuncu sayınızı okuduktan sonra yazıyorum; Ondan sonraki sayılarınızı özenle okuyorum."
- NEDİM AKSU: "Arayış dergisinin en geniş halk kitlesine ulaşması için elimizden gelen gayreti esirgemeyelim."
- İSTANBUL'DAN DURMUŞ ÇELİK: "Üniversiteye girmek hayal oldu. Okullardan beklediğimizi nasıl alacağız?"
- OKMEYDANI'NDAN ALİ ARDA: "Dargelirliler vergilerini zorlukla ödüyorlar. İşler açılmalı ki vergilerimizi ödeyebilelim."
- NAZİLLİ'DEN MAHMUT ACAR: "Dergi bilimsel düzeyde yayımlanıyor. Sizleri kutlarız."
- ERDEK'TEN NEVZAT VARHAN: "Bireyleri özgür düşünmeyen bir toplumda özgür seçme de söz konusu olamayacağından demokrasinin kurulması, yaşaması, kökleşmesi de zorlaşır. Demokrasi gerçek özgür bir ortamda yeşerir ve kökleşir. Özgürlük demokrasinin havası suyu toprağıdır."
- BOLU'DAN MUZAFFER KORKUSUZ: "İnsanı olmayan, gülü açmayan, kuşları ötmeyen bir dünyada sevgi olmaz. İnsan ve doğa sevgisinden uzaklaşmayalım."
- ÇANAKKALE'DEN KEREM YAVAŞ: "Yargıç bağımsızlığı önemli bir konudur. Bu konu işlenmelidir."
- İSTANBUL'DAN CEVDET BAYRAKTAR: "Arayış sayfalarını azaltmamalı aksine çoğaltmalıdır. Kırsal kesimde yaşamını sürdüren halkın sosyal hizmetleriyle ilgilenmeli, işçi hakları üzerinde durmalıdır.
- *Arayış'ın notu: Sayfa sayısını azaltma önceden de bildirildiği gibi teknik bir zorunluluktu. Dergi şu anda ancak bu kadar sayfa basabilen bir makinede basılabiliyor.*
- ÇANAKKALE'DEN GÜRCAN ÖZ: "Derginizde okurlara bölüm ayırmanız çok iyi. Türkiye'nin tüm sorunları televizyona yansıtılmalı ki bilgi alınabilsin."
- ADANA'DAN ALİ AYDOĞAN: "Çok güzel konulara değiniyorsunuz. Ancak peşin vergi konusuna tam anlamıyla değindiğiniz kanısında değilim."
- ZONGULDAK'TAN SELMİN ÜNSAL: "Arayış gerçekleri yazan güzel bir dergi. İstemim dergide bir şiir köşesi açmanız ya da haftada bir tane şiir yayımlamanız."
- KIRIKKALE'DEN AHMET KÖSE: "Halk devlet ikilisi elele vererek tüm çıkmazlardan kurtulunabilir."
- ANKARA'DAN VEDAT ATABAY: "Kişinin ve toplumun sağlıklı bir yapıya sahip olabilmesinin temel koşullarından biri de bilinçli spor yapmaktır."
- BURSA'DAN AHMET DALKILIÇ: "Arayış'ın onüçüncü sayısının ikinci sayfasındaki 'Her Engeli Sizinle Aşacağız' başlıklı yazınızı üzülerek okudum. Buradan anladığım Arayış'ın yayın dünyasından silinmek istemesi. Oysa Arayış'a ihtiyacımız vardır."
- İSTANBUL'DAN MUSTAFA REFAH AKTÜRK: "Dergide tashih hatalarının çokluğu gözden kaçmıyor. Derginin ciddiyetine ters düşen amatörce tashihler dizgiye girmeden ve dizgiden çıktıktan sonra kontrol edilmeli."
- ADANA'DAN SERHAT TAŞKIN VE ARKADAŞLARI: "Okuyucu mektuplarına iki sayfa ayırınız."
- MUSTAFAKEMALPAŞA'DAN NECATİ UĞURLU: "Derginizi ilk sayısından beri takip ediyorum. İnanınız yazdıklarınıza katılmamak elde değil. Övgüye değer bulduğum okurların köşesinde yayınlanan mektuplar genellikle derginizi öven mektuplar. Acaba benim gibi eleştirenlerin mektuplarını Arayış'ta hiç görmiyecek miyiz?"
- SAKARYA'DAN SEMİHİ UÇAR: "Gazetecilik çok yüce bir meslektir. Olanı biteni halkın anlayabileceği bir dille gerçekçi bir görüşle, bir tarafa sapmadan anlatmak sanırım halka yapılan en büyük yardımdır."
- TOKAT'DAN HASAN ÖZÇELİK: "Her güçlüğü birlikte yeneceğiz, her darboğazı birlikte aşacağız."
- İSTANBUL'DAN VEDAT SAVAŞ: "Tesadüfen elime geçen derginizi bir solukta okudum. Bundan sonra da eksiksiz okuyacağım."

ARAYIŞ'TAN DUVAR GAZETESİNE ALINTI

MARDİN Kızıltepe Ortaokulu Sağlık, Temizlik ve Görgü Kolu yayın Organından Arayış Dergisine

Çalışmalarımıza Arayış dergisinin katkısı çok büyük. Derginizin Sağlık, Beslenme ve Spor bölümlerinden alıntılar yaparak duvar gazetemizi renklendiriyoruz.

Duvar gazetemiz hakkında biraz bilgi vermek isterim. Gazetemizde röportaj, fıkra, öykü, atasözü, vecize ve yarışmalara yer veriyoruz. Hafta sonları öğrencilere sağlık, temizlik konularını içeren filmler gösteriyoruz. Mardin Sağlık Müdürlüğü ile ilişki kurarak öğrencilere konferanslar veriyoruz. Ayrıca bir diş doktoru ile görüşme yaptık. Tüm öğrencileri diş taramasından geçiriyoruz Size yoğun bir çalışma ve arayış içinde olduğumuzu söylemek isteriz.

ATAÇ USTA

Bundan yirmi üç yıl önce, 17 mayıs 1957 de öldü Ataç. "Ben, günün yirmi dört saatinde edebiyat düşünürüm." diyen bir beyin adamıydı. Dilci, eleştirmeci, çevirmen, eğitim konularından, güzel sanatlara varıncaya dek birçok konuda derinlemesine bilgisi ve kültürü olan, hak bildiği yolda yalnız da kalsa ödün vermeden yürüyebilen güçlü bir yazarımızdı.

Dilimizin yüzde yüz Türkçeleşmesini savunuyordu. Bu amaçla çok sayıda türkçe sözcük türetmiştir. Onun aşırı gittiğini, türettiği sözcüklerin sevilmediğini, tutunamayacağını ileri sürenler olmuştur. Ama Ataç bu eliştirilere verdiği yanıtta hiç bir zaman, "benim yaptığım sözcükler en iyileridir, herkes bu sözcükleri kullanmalı," dememiştir. "Benim yaptığım sözcükleri beğenmiyorsanız, siz daha iyisini yapın, onu kullanın. Yeter ki Türkçe olsun, " demiştir.

Ataç gelmiş geçmiş en büyük eleştirmenimizdir. En başta da şiire, şiir eleştirisine önem vermiştir. Ona göre şiir, her yerde, her dönemde baş köşeye oturmuştur.

Çoklarının yeni şiirle alay ettiği bir dönemde Ataç'ın genç ozanları savunması az bir cesaret sayılmaz. Hatır için de olsa doğruların gizlenmesine karşıdır. Ataç'a göre her doğru mutlaka söylenmelidir. Ak'a ak, kara'ya kara demek, yani kişilik sahibi olmak gerekir.

Mehmet YALÇIN—FİNİKE

EKLER VERİLMELİ

Geçtiğimiz aylarda geniş halk kesimini yakından ilgilendiren vergi yasaları yürürlüğe girdi. Geçmiş sayılarda bu yasalarla ilgili yorumlar yapıldı. Ancak bu yasalar, yasa metinleri ve uygulama yorumlarıyla birlikte seri halinde her hafta bir bölümü iki sayfalık ek olarak verilecek olursa herkesin Arayış'la ilgilenmesi sağlanır.

M. Yunus GÖRÇE

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İMTİYAZ SAHİBİ
MEHMET ERDÜL

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa
Posta Kutusu: 75
Küçükesat ANKARA

TELEFON:
28 44 74 - 26 00 56

PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ: ENLEM 80 — 18 60 71
BASILDIĞI YER:
Daily News Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.

Sayı: 18
20 Haziran 1981
FİATI 30.- TL

DERGİNİN İÇİNDEN

OLAYLARIN YORUMU: İran'da neler oluyor? Humeyni, Beni Sadr'ın yetkilerini kıstı.

TARIM: Traktör Savurganlığı

SPOR: Spor Psikolojisi

ABONE KOŞULLARI

YURTİÇİ:

Yıllık 1.500 TL. Altı Aylık 750 Tl. Üç aylık 375 TL

YURT DIŞI:

Almanya, 104 DM. Avusturya 770 Avusturya Şilini-danimarka 350 Danimarka Kronu.Finlandiya 275 Fin Markkası-Fransa 245 Fransız Frankı-Hollanda 120 Hollanda Florini-İngiltere 25 Sterlin İsveç 250 İsveç Kronu-İsviçre 100 İsviçre Frankı-Irak 30 Irak Dinarı-Norveç 310 Norveç Kronu- S. Arabistan 194 Riyal, Yugoslavya 2354 Yugoslavya Dinarı, ABD ve Avusturalya 70 ABD Doları.

NOT: Yukarıda belirtilen ülkeler dışında kalan Avrupa ve İslam ülkeleri için yıllık abone ücreti 60 ABD Doları karşılığıdır.

● Abone bedelinin PTT ile; ya da, "Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki "1200 numaralı hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, "PK-75 Küçükesat-Ankara" Adresine gönderilmesi rica olunur.

ABONE İSTEK KUPONU

ARAYIŞ'a ÜÇ AYLIK ( ) ALTI AYLIK ( ) BİR YILLIK ( )
ABONE OLMAK İSTİYORUM.

Yıllık 1500 TL. Altı Aylık 750 TL. Üç Aylık 375 TL

Aşağıdaki adresime dergi gönderiniz

Adı Soyadı: ....

Adresi : ....

....

ARAYIŞ DERGİSİ Posta Kutusu 75 Küçükesat - ANK

Dergiyi kesmek istemeyen okurlarımız, abone istek kuponunun benzerini doldurarak gönderebilirler.

YAZI İŞLERİ'nden

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

"Basın hürriyetinden doğan mahzurların yegane izale vasıtası, yine basın hürriyetidir."

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Son günlerde bazı basın organları doğruyu yazmayarak, doğruları saptırarak veya bazı haberleri eksik yazarak, ya da hiç vermeyerek kamuoyunu yanıltmaktadırlar. Bu gazetelerin bir bölümü, bazı haberlerin —örneğin işçi haberlerinin— yayımını yasaklamışlardır. Bazıları da, yalnızca Yüksek Hakimler Kurulu'ndan çıkacak kararların yayınlanmasına izin vermişlerdir. Buna basının özgürlüğünü kendi kendine kısmasının da ötesinde, özgürlüğünü kundaklamak denilmez mi?

Türkiye'de 1960 yılından bu yana basında dolaysız sansür uygulamasına çok az rastlanmıştır. TBMM'nin açık olduğu dönemlerde gizli oturumların kamuoyuna aktarılması yasaktı. Bu yasak Anayasa ve Yasalardan kaynaklanıyordu.

Onun dışında, 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatı sırasında, zamanın yetkilileri basına bilgi vermekten kaçınmışlar, ancak, bu bilgilerin yayınlanmamasını rica etmişlerdi.

Basın mensupları da bu bilgileri yazmamışlar, hatta çoğu kez haber müdürlerine bile iletmemişlerdi. Böyle açık bir politika sonucu da, yanlış bir takım dedikoduların yayılması önlenmişti.

*
* *

Yakın tarihimizde Türk basını, ulusal yararların sözkonusu olduğu dönemlerde tek yumruk olmuş, ulusal yararları savunagelmiştir.

Ne var ki, bugün aynı şeyleri söylemek olası değildir. Açıktan hiçbir zorlama, hiçbir baskı olmamasına karşın —özellikle bazı yasaklamalar dışındaki konularda— bir kısım basının kendi kendine "sansür" uygulama yoluna gitmesi, gelecekte basın özgürlükleri açısından düşündürücü olduğu kadar, üzerinde durulması gereken üzücü bir durumdur.

Yasaklanan konularda yazı yazmayan, susan basın, hiç değilse, yasaklanmayan konularda söyleyeceklerini söyleyemez mi? Bu suskunluk sonunda en çok, şu anda susanlara zarar vermeyecek mi?

*
* *

Türkiye'de basına yıllardır dolaysız sansür uygulama istekleri de olmuştur. Bu iş çevreleri tarafından uygulanmak istenmiş çoğu zaman da başarıya ulaşmıştır. Basının yaşamı için gerekli olan ilan konusunda, iş çevreleri para gücünü iyi kullanmışlar, çıkarlarına aykırı yayın yapan bir kısım basına reklam vermeyerek, onları cezalandırma ve ürkütme yoluna gitmişlerdir. Bu da bazı yayın organlarının, iş çevrelerinin çıkarlarını ilgilendiren konulardan uzak durmalarına yol açmış, Türkiye'deki güdümlü basını ortaya çıkarmıştır. Bu yayın organları, iş çevrelerinin büyük holdinglerin, bankerlerin istedikleri doğrultuda yayın yapmasalar bile, istemedikleri doğrultuda yayın yapmaktan kaçınarak reklam alabilmişler ve yayın yaşamlarını büyük kârlarla sürdürebilme olanağına kavuşmuşlardır.

Basının gerçek görevi olan, kamuoyunu doğru bilgi ve yorumlarla aydınlatma işlevini, bu tür basın yerine getirmeyerek, hatta böylece yanlışlara dayalı bir kamuoyu oluşmasına yol açarak, görevlerini de kötüye kullanmışlardır, kullanmaktadırlar da.

Hürriyet Gazetesi'nin kurucusu merhum Sedat Simavi'nin şu sözü Günaydın Gazetesi'nin tüm bürolarının duvarlarını süsler:

"Genç gazeteci arkadaşlarıma,
Bu meslek yorucu bir meslektir. Ama, insan büyük bir zevkle çalışır. Kalemine daima efendi kal, uşak olmamaya gayret et. Mecbur kalırsan kır, sakın satma..."

Sanıyoruz ki bu söz sadece Günaydın bürolarının değil tüm yayın organlarının duvarlarına kazınacak kadar önemlidir. Ama, yalnızca duvarlara kazınmış söz olarak kalmamalı, tüm basın mensuplarına görevlerini yerine getirme yolunda ışık tutulmalıdır.

Şu unutulmamalıdır ki, özgürlük bir hak değildir, ancak bazı haklar özgürlüklerin kullanılmalarından doğar. Hakların kötüye kullanılması sözkonusu edilebilir, özgürlükler ise, ya kullanılır, ya da kullanılmaz. Dolayısıyla, bugün özgürlüklerinden birer birer caymaya başlayan basın, kendi kendine kıstığı özgürlüklerinin sonucu, yarın hakları da kısıtlandığında, bu kısıtlı haklarla yetinebilecek mi?

*
* *

Sayın okurlarımız, bundan böyle de gücümüz yettiğince, sesimiz çıktığınca bu tür konulara değinmeye çalışacağız.

ARAYIŞ'ımız hemen her konuda sürüyor. Bu sayımızda, OLAYLARIN YORUMU'nda iç ve dış politik gelişmelerle birlikte ekonomik olayların da yorumunu bulacaksınız. 10'uncu Milli Eğitim Şurasının yaklaştığı şu günlerde Eğitim Bölümümüzde "Eğitimde Yeni Arayışlar" başlığı ile ne yapılması gerektiği konusunu işlemeye çalıştık. Yargıç Statüsündeki değişiklikleri inceleyen iki ayrı yazıyı da SEÇİM ve HUKUK bölümlerimizde sunuyoruz.

Ciddi olarak ilk kez 1978 yılında ele alınan ENERJİ ENSTİTÜSÜ ile ilgili olarak nelerin yapılması gerektiğine ilişkin yazımıza da ENERJİ bölümümüzde yer verdik. Yurt dışındaki yurttaşlarımızın sorunları ile işçilerimizin işten ayrılmalarındaki kıdem ödenceleri konularını da sayfalarımızda bulacaksınız.

Dış sorunlar bölümünde, Yunanistan'ın "Silah ve Askeri Araç-Gereç Sanayii" başlıklı yazımızı ilgi ile okuyacağınızı sanıyoruz.

Ekonomi, Tarım, Felsefe, Sanat ve Spor bölümlerimizde de bugüne değin işlemediğimiz çeşitli konular yer alıyor.

Sayın okurlarımız, gelecek sayılarımızda, yeni ARAYIŞ'larda buluşabilmek umuduyla, mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla....

Türkiye

● DEVLET BAŞKANI EVREN, 11 EYLÜL'DEKİ PARTİ LİDER VE YÖNETİCİLERİNİN KURUCU MECLİS VE İLK MECLİS'E GİREMEYECEĞİNİ AÇIKLADI. Orgeneral Evren Amasya'da Atatürk heykelinin temel atma töreninde yaptığı konuşmada yurt dışındaki Ermeni saldırılarına da değinerek "Bazı kilise ve binalarda bomba patlatıp, bunu bizim yaptığımızı ileri sürdüler. Biz böyle acemice işler yapmayız. Bizi bunu yapmaya mecbur etmesinler, sabrımız taşmak üzeredir. Onlara gereken cevap verilecektir" dedi.

● Kurucu Meclis Yasası Milli Güvenlik Konseyi'ne sunuldu. Buna göre KURUCU MECLİS'TE SEÇİMLE GELECEK 184 ÜYE BULUNACAK. Üçte biri illerden gelecek temsilcilerden oluşturulacak Kurucu Meclis'te işçi kuruluşlarından 32, işverenlerden 15, üniversitelerden 28, meslek ve esnaf kuruluşları ile barolardan da 15 temsilci yer alacak. Üyelerin nasıl seçileceği henüz saptanmadı.

● EVREN, GAZETE SAHİPLERİYLE BİR GÖRÜŞME YAPTI. Devlet Başkanı Evren Türkiye'deki 6 gazetenin sahibi ile bir saat süren bir görüşmeden sonra AA, TRT ve Basın Yayın Genel Müdürleri ile 6 gazete sahibine Çankaya Köşkünde bir yemek verdi.

● KADROSUZLUKTAN TERFİ EDEMEYEN MEMURLAR DERECELERDE İLERLEYECEK. Bu uygulama ile binlerce memurun uğradığı maddi haksızlıkların bir ölçüde giderileceği bu amaçla memur gösterge tablosunda değişiklik yapılacağı öne sürülüyor. Yapılacak değişiklikle 10 yıla kadar hizmeti olan memurlar 20 gün izin yapabilecek.

● Sayıları 500 bine yaklaşan İŞÇİ, EMEKLİ, DUL VE YETİMLERİNE 1 AĞUSTOS'TA ÖDENMEYE BAŞLANMASI GEREKEN ÜÇ AYLIKLARININ BAYRAMDAN ÖNCE VERİLMESİ KARARLAŞTIRILDI. Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü, çeklerin 26 Temmuz'da bankalarda bulundurulması için çalışmalara başladı.

● TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ BAŞKANLIĞINA BÜLENT TANIK, İKİNCİ BAŞKANLIĞA DA TEOMAN ALPTÜRK SEÇİLDİ. Birlik Yönetim Kurulunda ise şu üyeler yer aldı: Yücel Özel, Gündüz Akçora, Ahmet Çağatay, Cevat Kerman, Hulusi Gönenli, Erdal Bingöl, Kemal Akın, Cihangir Ergene, İlyas Tekin, Behzat Akbaş, Azmi Tavlı, Hüseyin Tanrıöver, Yılmaz Bilansoy, Necdet Pamir ve Levent Hekimoğlu.

● ASKERLİKLERİNİ 4 AYLIK ER OLARAK YAPANLARIN İKİNCİ TERTİBİNİN BİR HAFTA ERKEN TERHİS EDİLECEKLERİ AÇIKLANDI. Söz konusu kişiler Haziran ayının son haftasından itibaren izinli kabul edilecekler ve 1 Temmuz'da terhis edilmiş olacaklar.

● TELEVİZYON FİYATLARI DÜŞMESİNE RAĞMEN SATIŞLARDA ARTMA OLMADI. Fiyatları 39 bin liradan 33 bin liraya indirilen televizyonların satışında artma olmazken, buzdolabı ve çamaşır makinesi fiyatlarının artmasına karşın satışlarında da artışlar görüldü.

● MERSİN AÇIKLARINDA BATAN GEMİNİN 11 MÜRETTEBATINDAN 1'İ KURTULDU. İskenderiye'ye cam ve çeşitli eşya götürmek üzere Mersin'den yola çıkan Bedri İnce kosteri, önüne çıkan bir gemi yüzünden alabora olarak 20 dakika içinde battı, 11 mürettebattan sadece çarkçıbaşı kurtulabildi.

● TÜM ÖZEL HAVAYOLU ŞİRKETLERİNİN ÇALIŞMA İZİNLERİ İPTAL EDİLDİ. Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Dairesi tüm hava şirketlerinin çalışma izinlerini iptal etti. İptal isteminin THY'dan geldiği öğrenildi. Halen teşvik belgesi alan özel havacılık şirketi sayısı 9 olarak belirlendi.

● DOĞAN ÖZ'ÜN KATİL SANIĞI ÇİFTÇİ'NİN İDAM CEZASI İKİNCİ KEZ BOZULDU. Sağ eylemci İbrahim Çiftçi hakkında daha önce verilen idam cezası da Askeri Yargıtay tarafından bozulmuştu. Kararın esastan bozulduğu öğrenildi.

● Merkez Bankası Banka Meclisinde üye olan eski politikacıların bu görevlerini bırakmalarının istenmesi üzerine MERKEZ BANKASI BANKA MECLİSİ ÜYELERİ TURAN ŞAHİN, İSMAİL HAKKI AKDOĞAN VE EKREM BARLAS GÖREVLERİNDEN İSTİFA ETTİLER.

● ADALET BAKANI MENTEŞ: ADLİ TATİLİN KALDIRILMASI YOLUNDA HERHANGİ BİR ÇALIŞMA YAPILMADIĞINI AÇIKLADI. Adalet Bakanı, Medeni Kanun üzerinde çalışmalar yapacak komisyonun 3 Temmuz'da göreve başlayacağını da bildirdi. Söz konusu komisyona Yargıtay Daire Bakan ve üyeleri, İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri, Türkiye Barolar Birliği temsilcileri ile Adalet Bakanlığı yetkilileri katılacak.

● DOKTORLARA 5 YIL ZORUNLU GÖREV GETİREN TASARI MGK'YE VERİLDİ. Yakında yasallaşması beklenen tasarı doktorların Tıp Fakültesinden mezun olduktan sonra 3, ihtisaslarından sonra da 2 yıl zorunlu görev yapmalarını öngörülüyor.

● Yapımı 50 Milyar lirayı bulacağı için İKİNCİ BOĞAZ KÖPRÜSÜNÜN YAPIMINDAN VAZGEÇİLDİ. Bayındırlık Bakanı Tahsin Önalp, İkinci Boğaz Köprüsü yerine, tüp geçit çalışmalarına hız verdiklerini söyledi. Önalp "gerekli dış krediyi bulursak bu sene içinde tüp geçit yapımına başlarız" şeklinde konuştu.

● SSK Yasasındaki aksaklıkları gidermek için çalışmalar sürdürülüyor. Yapılan değişikliğe göre 18 YAŞINDAN ÖNCEKİ HİZMETLER EMEKLİLİĞE SAYILACAK. Hazırlanan yeni taslakta, 18 yaşından önceki hizmetler için 1 Nisan 1980'e kadar ödenmiş primlerin kabul edilmesi öngörülüyor.

● İstanbul Valiliği.nin aldığı bir karara göre tüm eğlence yerlerinde eşcinsel kişilerin sahneye çıkması yasaklandı. Bu arada BÜLET ERSOY'UN SAHNEYE ÇIKMASINA DA İZİN VERİLMEDİ.

● İngiltere Kral Kupası sahibi Totenham Futbol takımı Türkiye'de iki maç yaptı. TETONHAM TRABZONSPOR İLE FENERBAHÇEYİ 4 FARKLI YENDİ. Konuk takım Türkiye Ligi Şampiyonu Trabzonspor'u 4-0, Fenerbahçe'yi ise 5-1 yendi.

• Milliyet Gazetesi yazarlarından ÖRSAN ÖYMEN GÖZALTINA ALINDI. Öymen 15 Haziran Pazartesi gecesi İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca evinden alındı. Öymen'in hangi gerekçeyle gözaltına alındığı bilinmiyor.

• Son Havadis Gazetesi yazarlarından Güngör Yerdeş ANKARA SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ'NCE TUTUKLANDI. Yerdeş yazdığı bir yazıdan ötürü suçlanıyor.

Dünya

• TÜRKİYE'NİN CENEVRE BAŞKONSOLOSLUĞU SÖZLEŞMELİ SEKRETERİ MEHMET YERGÜZ EVİNE GİDERKEN JOHN KRİKORYAN İSİMLİ BİR ERMENİ TERÖRİST TARAFINDAN ŞEHİT EDİLDİ. Olay yerinde hemen yakalanan Ermeni teröristin üzerinde bir tabanca ile patlamaya hazır bir bomba bulundu. Krikoryan, Başkonsolosluktan çıkan tüm Türkleri imha edebilmek için bomba taşıdığını itiraf etti. Bu olaydan bir gün sonra bir grup Ermeni Türk Hava Yollarının Paris bürosunu işgal etti Fransız polisi bir saat sonra içeri girerek Ermeni teröristleri dışarı çıkardı. Ancak bu kişiler hakkında hiçbir işlem yapmayarak serbest bıraktı. Bunun üzerine Türkiye Fransa'ya bir "Nota" verdi. Nota'da söz konusu eylemi gerçekleştiren Ermeni teröristlerin hemen yakalanarak yargılanmaları istendi.

• İSRAİL, IRAK'IN ATOM SANTRALINI BOMBALADI. Tel-Aviv'e 965 kilometre uzaklıktaki reaktöre saldırıyı 9 İsrail uçağı gerçekleştirdi. Fransız 150 teknisyen tarafından kurulması çalışmaları sürdürülen santralda can kaybı olmaması için Pazar gününün seçildiğini açıklayan İsrail yetkililerine göre nükleer santral atom bombası yapılacağı için bombalandı. Bu olay üzerine ABD İsrail'e vermeyi kararlaştırdığı F-16 uçaklarının satışını geçici olarak durdurdu. Bu karar gereğince ABD saldırı günü İsrail'e vereceği 4 F-16 uçağını da vermedi.

• İran da Cumhurbaşkanı Beni Sadr'ın, Humeyni ile arasının açılmasından sonra, BENİ SADR'IN BAŞKOMUTANLIK YETKİSİ ALINDI. Başbakan Recai taraftarları ile Sadr taraftarları arasında yer yer çatışmalar çıkan İran'da Devlet Başkanı "Hükümetin İran'ın geleceğini tehlikeye düşürdüğünü" öne sürerek, taraftarlarının bu uygulamalara karşı koymasını istedi. Bu arada, Sadr'ın muhafızlarının Başkanlık sarayı çevresinde mevzilenerek, savaş düzenine girdikleri bildirildi. Öte yandan, Humeyni'nin Beni Sadr'ın Cumhurbaşkanlığı görevini yürütebileceğini bildirmesiyle birlikte Meclis Başkanı Rafsancani, Beni Sadr'ın politik yeterliğinin görüşülmesini isteyen 120 imzalı önergeyi işleme koymadı.

• İRAN SAVAŞ UÇAKLARI KUVEYT'E SALDIRDI. Kuveyt Savunma Bakanlığı, 3 İran savaş uçağının Al Abdalı bölgesinde bir yerleşim merkezine makineli tüfek ateşi açtığını, can ve mal kaybı olmadığını açıkladı. Uçaksavarların açtığı yoğun ateş nedeniyle İran uçaklarının bölgeden hızla uzaklaştığı bildirildi. İran yetkilileri, uçakların yanlışlıkla Kuveyt'e saldırdıklarını öne sürdü.

• İNGİLTERE KRALİÇESİ ELİZABETH'E OYUNCAK TABANCA İLE SUİKAST GÖSTERİSİ YAPILDI. İşsiz bir İngiliz olduğu bildirilen Marcus Sarjeant adlı kişi kurusıkı dolu oyuncak tabanca ile 6 el ateş ettikten sonra polis tarafından yakalandı. Saldırıyı yapan genç "O'nu öldürmenin kolay olduğunu göstermek istedim" dedi.

• İngiltere'de Tatcher'in izlediği ekonomik politikayla bir toplumsal sorun haline gelen işsizlikle ilgili olarak, Kraliçe Elizabeth'in eşi PRENS FHİLİP" ESKİDEN HERKES ÇOK ÇALIŞTIĞINDAN YAKINIRDI, ŞİMDİ HERKESİN BOL BOŞ ZAMANI VAR. DAHA NE İSTİYORLAR" DEDİ. Prensin sözleri İngiltere'de geniş tepki uyanırdı.

• PAPA'YI VURAN AĞCA'NIN SORUŞTURMASI BİTTİ. Yetkililer Ağca'nın Temmuz ayında yargılanmaya başlayacağını bildirdiler. Polis Şefi Lazzarini ise yaptığı açıklamada "Ağca, Papa'yı vururken tek başınaydı, ancak ardında bir örgüt vardı. O örgütü bulmaya çalışıyoruz" dedi.

• ABD DIŞİŞLERİ BAKANI HAİG, ÇİN'E GİTTİ. Haig, Çin'in savunma kapasitesinin artırılması konusunda görüşmeler yapacak.

• İRLANDA SEÇİMLERİNDE HAPİSTEKİ İKİ İRA MİLİTANI PARLAMENTOYA SEÇİLDİ. Saçimler sonunda hiçbir parti çoğunluğu kazanamadı.

• BELFAST'TA 8 İRA ÜYESİ CREWLİN CEZAEVİNDEN KAÇIRILDI. Kuzey İrlanda İçişleri Bakanlığının yaptığı açıklamaya göre, kaçırma olayı sarasında bir gardiyan yaralandı. Militanları kaçıran silahlı teröristlerin yakalanması için tüm Belfast polisi ve askeri birliklerin alarma geçirildiği öğrenildi.

• SURİYE ASKERİ ATEŞE YARDIMCISI MOSKOVA'DA BIÇAKLANARAK ÖLDÜRÜLDÜ. Diplomatik kaynakların verdiği bilgiye göre Suriye Askeri Ataşe Yardımcısı Yusuf Haşmet, Rusça konuşan meçhul bir kişi ile yaptığı bir telefon görüşmesinin hemen ardından evinden çıktı. Haşmet evden çıktıktan bir saat kadar sonra evine yakın bir yerde bıçaklanmış olarak bulundu.

• DÜNYANIN EN MUHTEŞEM METROSU OLARAK BİLİNEN MOSKOVA METROSUNDA YANGIN ÇIKTI, ÇOK SAYIDA ÖLÜ OLDUĞU BİLDİRİLDİ. İngiliz BBC Radyosuna göre bir sabotaj sonucu çıkan yangında 100'den fazla insan öldü. Çevreyi kontrol altına alan güvenlik kuvvetlerinin hiçbir yabancı gazeteciyi olay yerine yaklaştırmadığı öğrenildi.

• FRANSA'DA MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİNİN İLK TURUNDA SOSYALİST PARTİ BÜYÜK ZAFER KAZANDI. İlk sonuçlara göre, sol partiler oyların yüzde 55.74'ünü, sağ partiler ise yüzde 42.84'ünü aldılar.

• İRAN'IN KERMAN EYALETİNDE MEYDANA GELEN ŞİDDETLİ DEPREMDE 5 BİN KİŞİNİN ÖLDÜĞÜ BİLDİRİLİYOR. İran yetkililerinin verdiği bilgiye göre, şimdiye kadar 2 bin kadar ceset çıkarılan Kerman Bölgesindeki yapıların yüzde 95'i tamamen yıkıldı. Söz konusu felaket bölgesinde sıcakların da etkisi ile salgın hastalıkların başgöstermesinden korkuluyor.

Kurucu Meclis ve Politikacılar

Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren, son olarak Amasya konuşmasında yineledi:

"Burada kesinlikle ifade ediyorum ki, 11 Eylül'deki parti lider ve yönetici kadroları, ne kurucu Meclis'e, ve ne de kurulacak ilk Meclis'e gireceklerdir."

Devlet Başkanı Evren, parti liderleri ile yöneticilerini, bir süreden beri, Türk kamuoyu önünde, özellikle de Dünya önünde sürekli suçluyor. Bu suçlamalar, 11 Eylül'deki parti yöneticilerine uygulanması öngörülen süreli seçilme yasağının gerekçesini oluşturuyor.

*
* *

12 Eylül Harekatının öncelikli bir amacı, Türkiye'de demokrasinin bir daha böyle bir "noktaya" gelmesini önleyecek sağlam temellere oturtulması biçiminde özetleniyor. Kurucu Meclis ve İlk Meclis'in, Parti yöneticilerine kapalı tutulmasını, bu amaç doğrultusunda değerlendirmek gerekir.

Burada, öncelikle yanıtlanması gereken bir soru, demokrasiye dönüş süreci içinde dikkatlerin bir avuç politikacı üzerinde alabildiğince yoğunlaşmasıyla ilgili. Gerçekte, kimlerin Kurucu Meclise ya da parlamentoya girebileceği, kimlerin giremeyeceği konusunun günümüz koşullarında pek anlamı yok. Asıl olan demokrasinin özünün gözden kaçırılmaması.

Bütün haklar ve özgürlükler demokrasinin gerektirdiği genişlikte tutulacaksa, demokratik hak ve özgürlüklerin başlıca güvenceleri arasında yer alan bağımsız ve özerk kuruluşlara dokunulmayacaksa, parti yöneticilerine uygulanacağı söylenen süreli seçilme yasağının tartışılmasına öncelik tanımak yersiz olur. Ancak, parti yöneticilerinin seçilme haklarına ilişkin bir kısıtlamanın demokrasiyi kendiliğinden güvence altına alabileceği sanısına kapılmak da yanlıştır. Demokrasi, yalnızca kişilerin çabalarıyla yürüyemeyeceği gibi, kurulamaz da. Bu nedenle, günümüzün sorunu hangi politikacıların ne olup ne olamayacağından önce, Türkiye'de demokrasinin çerçevesinin ne olup olmayacağıdır. •

Para tutkusu ve yasalar

Sınaileştikçe, dışa açıldıkça toplum değişiyor. Bu toplumsal değişim sürecinde, toplum yaşamımıza, öteki yeni ögeler gibi, yeni değer yargıları da giriyor.

Para ve servet, kişinin toplumdaki yerini katını ve saygınlığını belirliyen başlıca etkenlerin başında geliyor. Para kazanma, daha çok para kazanma bir tukku halini alıyor. Bu tutku yüzünden, kişiler gittikçe artan ölçülerde yasal boşluklardan yararlanma, yasalara karşı hile yapma hatta yasaları tanımama gibi yollara gidiyorlar.

Bunun en güncel örneklerinden birini, basın yayın organlarından bolca reklamlarını izlediğimiz *"bankerler"* oluşturuyor.

Ülkemizde bankerler, yani, faizden para kazanmak için ödünç para alıp ödünç para verenler, 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Yasasına tabidirler. Ama, kendilerini "banker" diye tanıtan bu kişiler, bu yasaya tabı olmamak için *"adımız öyle ama biz banker işlemler yapmıyoruz"*, diyerek, yasadan kaçıyorlar. Hiçbir yetkili de onlara *"madem banker değilsiniz, bu adı nasıl kullanabiliyorsunuz"* diye sormuyor ya da soramıyor.

Böylece, yasaya karşı bir tür hile yapan bu aracılar, aynı zamanda, faaliyette bulundukları alan yasal bir düzenlemeye konu olmadığı için bu yasal boşluktan yararlanarak bildikleri gibi at oynatıyorlar.

Öykü burada bitmiyor, vergi konusunda dolanbaçlı yollara gittikleri de belirtiliyor.

Özel şirketlerce çıkarılan tahvillerin faiz gelirleri, yüzde 25 oranında vergilendiriliyor. Bu vergi, gerçek kişilerden tahvil faizini aldığı sırada tahsil ediliyor, tüzel kişilerden ise yıl sonuda bilanço üzerinden alınıyor. Yani tahvil sahibi olan tüzel kişiler, bu tahvilleri ve bunlardan elde ettikleri faizleri kayıtlarında göstermek zorundalar.

Ne var ki, banker adı altında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişiler, tahvil çıkaran özel kuruluşların tahvillerini satarak bir tür aracılık yaptıkları için bu tahvillere sahip olmuyorlar. Eğer tahvillere sahip olsalar, bunun gelirleri üzerinden yüzde 25 vergi verecekler. Öylelikle bu vergiden kaçınmış oluyorlar.

Vergiden kaçındıkları yetmiyormuş gibi, satışına aracılık ettikleri tahvilleri alanları da vergiden kaçınmağa özendirebiliyorlar. Oldukça yaygın olduğu söylenen bu mekanizma eldeki bilgilere göre şöyle çalışıyor.

Tahvil kuponunun ödeme zamanı geldiğinde, bankerlerimiz, tahvil sahibine, *"Bu kuponun faizini sen tahsil edersen yüzde 25 vergi vereceksin. Bırak ben tahsil edeyim. Öylelikle sen vergiden kurtul. Kaçırdığımız vergiyi de paylaşalım"* diyorlar. Böylece örneğin kaçırılan 25 liralık verginin 15 lirası tahvil sahibinin cebine, 10 lirası da bankerlerimizin cebine giriyor.

Yapılan hesaplara göre, 1980 yılında bu yoldan devletin uğradığı vergi kaybı, 1,5 milyar lira. Devletin bu kaybı, kuşkusuz, bankerlerimizin haksız kazancı.

Bu piyasayı düzenlemek amacıyla hazırlanmakta olduğu açıklanan Sermaye Piyasası Yasa tasarısının, hem tasarruf sahiplerini güvence altına alacak, hem de bu alana etkin bir denetim getirecek bir anlayış içinde ele alınması gerekiyor. Bunun yapılarak haksız kazancın ve vergi kaçırmanın önleneceğini umarız. •

"Köprü finansmanı" dedikleri

MERKEZ Bankası'nın döviz gereksinimi, 1981 yılının ikinci çeyreğinde, yeniden öncelik kazandı. Yılbaşında 825 milyon dolar olan Merkez Bankası döviz birikimi, Mart ayı sonuna değin bu düzeyini koruyabildi. Mayıs ayı sonuna varıldığında, 600 milyon dolara inildi. Merkez Bankası'nın döviz biriminin bütününün kullanılabilir durumda olmadığı biliniyor. "Depo" adı verilen vadeli hesaplarda dövizler ile işlemleri başlatılmış ithalat bedellerine karşılık tutulan dövizler oldukça büyük tutarda. İstenildiğinde serbestçe kullanılabilecek döviz birikimi 200 milyon dolar dolayında.

Döviz birikimindeki azalma, ivedi kredi gereksinimini önemli ölçekte arttırmış bulunuyor. Buna karşın, kredi girişleri yavaşlamış durumda. OECD bünyesinde üstlenilen kredilerin bir bölümünü, "köprü finansmanı" denilen yöntemle biran önce kullanmak, bu ortamda öncelik alıyor.

Geçen yıl Federal Almanya'nın sağladığı 560 milyon Mark'lık kredinin 430 milyon Mark'ı, kısa adı BIS olan Uluslararası Ödemeler Bankası'na kırdırılmış ve "köprü finansmanı" yoluyla hemen kullanılabilmişti.

Bu yıl, 460 milyon Mark'a inen Alman kredisinin 330 milyon Mark'ının aynı biçimde kullanılması olası mı? Merkez Bankası yetkililerinin kuşkuları var. Geçen yıl açık açık "program kredisi" veriyorum diyen Almanya, bu yıl "Bağsız Mal Kredisi"nden sözediyor. Ayrıca, Alman kredisi demokrasiye dönüş yolunda belirli adımlar atılması koşuluna bağlı.

Türkiye'deki Alman Büyükelçiliği yetkilileri, "köprü finansmanı bu yıl da mümkün" görüşündeler. Ancak hemen ekliyorlar: "Faiz oranlarının yüksekliğini dikkate almak zorundasınız. Bu iş size epey pahalıya patlar."

OECD bünyesindeki Türkiye Konsorsiyomu başkanı Dr. Gebert ve genel sekreteri Dr. Kuhn ile Ankara'da yapılan görüşmelerde, bu konuda sonuç alamayan Merkez Bankası yetkilileri, BIS'in İsviçre'deki yıllık toplantısında da havayı koklamaya çalıştılar. "Köprü finansmanı" olanağı bulunamadıysa, Temmuz ayı sonunda işlerlik kazanabilecek IMF kredisi dışında imdada yetişecek yeni bir olanak yok. Buysa, döviz gelir ve giderleri arasındaki aylık 250 milyon dolarlık açığın kapatılmasında bundan böyle güçlükle karşılaşılacağı anlamına geliyor. •

Sosyalist Başkan Mitterand iktidarının ilk günleri

21 Mayıs 1981 günü Başkanlık görevini devir alan Fransa'nın sosyalist başkanı Mitterand, Arayış'ın 14'üncü sayısında bir özeti yayınlanmış olan programı doğrultusunda çalışmalarını sürdürüyor.

Programında öngördüğü üzere, Başkan, parlamentoyu dağıttı. Yeni seçimlerin birinci turu 14 Haziran günü yapıldı.

Yine Mitterand'ın seçim programında öngörüldüğü üzere, Fransa'da asgari işçi ücretleri, 1 Haziran 1981 gününden geçerli olmak üzere yüzde on oranında yükseltildi. Bunun gibi, dar gelirli ailelere yapılan devlet yardımları ile konut yardımları ve emekli aylıkları da arttırıldı.

Hem bu artışların bütçeye getireceği ek yükleri karşılamak hem de vergi adaletini sağlamak üzere Hükümet, yeni bir vergi paketi hazırladı.

Ayrıntıları henüz tümüyle açıklanmamış olmakla birlikte, söz konusu paketin, Mitterand'ın bu konuda seçim programında yer alan önlemleri içerdiği anlaşılıyor. Buna göre, 3 milyon Frangı geçen servetlerden, servetin büyüklüğüne göre binde beş ile yüzde 8 oranında değişen servet vergisi alınacak.

Ayrıca Hükümet, en yüksek vergi ödeyen 100000 mükellefi ilgilendiren yeni bir vergi getirmeğe niyetli gözüküyor. Söz konusu vergi, kazançlardan değil, fakat, 1981 yılında ödenmiş vergiler üzerinden alınacak. O arada, petrol şirketleriyle bankaların, sağladıkları beklenenin, umulanın üzerindeki kârları da vergilendirilecek.

Bunlara ek olarak, yüksek gelir gruplarının kullandığı lüks mallar ile bu grupların yararlandığı hizmetlerden ve yine bu grubun eğlence giderleri üzerinden alınan katma değer vergisi arttırılacak.

Öte yandan, yeni Başkan, yükselen dolar değeri ve dolar faiz oranları karşısında, faiz oranlarının yükseltilmesi ve Fransız Merkez Bankasının para piyasalarına müdahale etmesi gibi önlemler alarak, ekonomik istikrara ve Frangın değerine verdiği önemi kanıtladı.

Eski Başbakan Barre'ın uyguladığı enflasyonla savaşım programı, başarılı olamamış ve Fransa'da işsizlik 1,7 milyona yükselmiş, enflasyon oranı da Fransa gibi sınaileşmiş bir ülke için yüksek sayılabilecek bir düzeyde, yüzde 13,5 düzeyinde gerçekleşmişti.

Yeni Başkan, bir yandan bu bunalımdan çıkış yollarını ararken, bir yandan da bunalımdan çıkışın yükünü, hakça paylaştırmakta, kararlı gözüküyor. O arada, herkesi gücüne göre vergilendirmenin örneklerini vermeğe hazırlanırken, demokratik bir ortam içinde gelir dağılımının ve vergi adaletinin sağlanabileceğini ortaya koyuyor. •

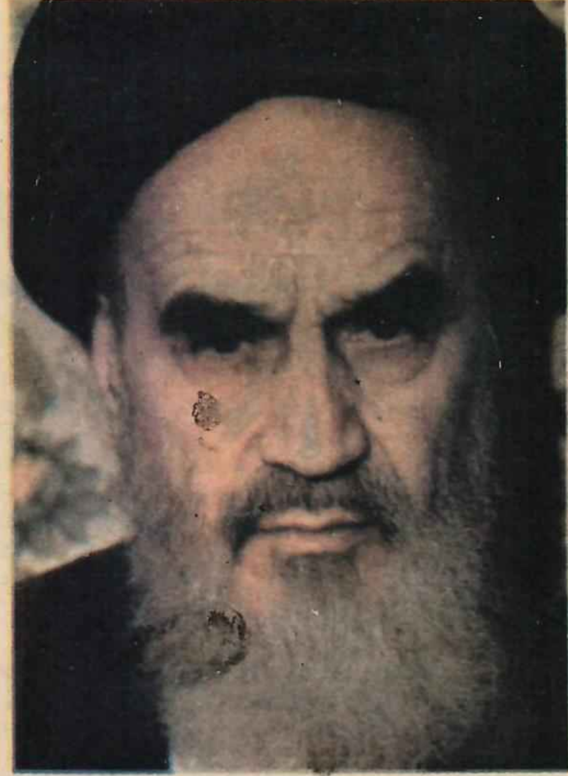
İran'da neler oluyor?

İRAN'DA Cumhurbaşkanı Beni Sadr ile Başbakan Recai arasındaki anlaşmazlığın boyutları, geçtiğimiz hafta, taraflar arasındaki sokak çatışmaları ile tehlikeli sınırlara ulaştı. Bu arada, önce Humeyni'nin anlaşmazlığı görüşmek için kurduğu komisyon, daha sonra da bizzat Humeyni Başbakandan yana tutum aldılar. Ve Beni Sadr, başkomutanlık yetkileri de elinden alınınca, yitiren taraf oldu.

İran'da bugün, Humeyni'nin kişisel damgasını taşıyan ve bir otorite boşluğu görünümü vermesine karşın aslında güçler ayrımına dayanan bir yönetim sistemi vardır. Batı'da, Monteskiyö'den bu yana, ana yönetim ilkesi olan "güçler ayrımı", İran'da yalnız kökeni itibarıyla değil, aynı zamanda, temel ilkesi açısından da farklılıklar göstermekte. Batı'da yargı, yasama, yürütme arasındaki ilişkiler, hiç olmazsa, son ikisi açısından aynı siyasal görüşü paylaşma ilkesini de içerir. Buna karşılık Humeyni'nin İranında, yasama ile yürütme arasında, üstelik bilinçli olarak, siyasi görüş ayrılığı getirilmekte dolayısıyla da sistemin işlemesi daha da güç olmaktadır. İrandaki sistem, "meclis, hükümet" - "ordu, cumhurbaşkanı" - "Humeyni"den oluşan üçlü bir saçayağı üzerine oturtulmuştur. Meclis ve hükümet ile cumhurbaşkanlığı makamlarının ayrı siyasal görüş sahiplerince denetim altında bulunması, Humeyni'den kaynaklanıyor. Humeyni bunu, Recai'ye cumhurbaşkanı seçimlerinde aday olmayı yasaklayarak, Beni Sadr'ın seçilmesini gerçekleştirerek sağladı. Çünkü meclis seçimlerini Recai'nin partisi kazanacağı zaten belliydi. Görülüyor ki, yetki çatışması riskine karşılık, Humeyni, İran toplumundaki ana siyasi eğilimlere devlet yönetiminde birer yetki odağı vererek, güçler ayrımına dayanan çoğulcu bir yönetim yapısı kurmak istemiştir.

İran'da şimdi bu sistemin doğasına ters düşen bir çatışma var. Devlet erkini yönetim odaklarından birinin tek başına ele geçirmesi, örneğin Beni Sadr'ın tasfiyesi, İran demokrasisinin, Humeyni tarafından yaratılan temel yapısının yıkılması anlamına gelir. Bu kez ağırlığını Recai'den yana koymakla birlikte, Humeyni'nin, Beni Sadr'ın cumhurbaşkanlığını yürütebileceğini açıklaması, O'nun da kendi yarattığı yapıya sahip çıktığını gösteriyor.

İran'daki sistem yönetim odakları arasında siyasal uzlaşmaya dayandığı sürece işlerliğini sürdürebilir. Aslında, devlet yapıları hangi ideolojiden kaynaklanırsa kaynaklansın, çağımız toplumlarında siyasi güçler arasında anlaşma ve uzlaşma kaçınılmaz bir zorunluluktur.

İran'ın bir numaralı adamı

Savaş halinde bulunduğu Irak'a karşı yapılan İsrail saldırısını kınayabilme hoşgörüsünü göstererek gerçek ve ilkeli bir devlet adamı olduğunu kanıtlayan Beni Sadr ile Recai'ye düşen görev, İran'ın çoğulcu yönetim yapısına sahip çıkarak İran'da demokrasiyi yaşatmaktır. Binlerce yıllık bir kültür ve devlet deneyimine sahip İran halkının demokrasiyi yaşatma gücüne sahip olduğu kuşkusuzdur●

Orta Doğu'da Haydutluk

İSRAİL'in Irak nükleer santralini bombalaması, bu ülkenin, çağdaş uygarlığın tüm uluslararası davranış kurallarını hiçe saymayı sürdürmekte kararlı olduğunun son kanıtıdır. Nitekim, İsrail Başbakanı Menahem Begin, kişisel geçmişine de uygun olarak, teröristlere özgü bir mantıkla, dünya kamuoyunu umursamadığını açıkça söyleyebilmiştir.

İsrail'in "güvenlik" iddiası, bölge ülkelerini İsrail karşısında mutlak savunmasızlığa ve teknolojik geriliğe mahkum etme arzusuna uydurulmuş bir kılıftan başka bir şey değildir. Bu uğurda, Ankara'dan Etiyopya'ya kadar tüm bölge ülkelerini bombalayabileceği iddiasıyla övünen İsrail, her türlü çılgınlığı yapabilecek bir toplumsal isteriye tutulmuş görünüyor. Kendisinin atom bombası yaptığı yolunda güçlü iddialar bulunan, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşmasını imzalamayı reddeden İsrail, Antlaşma-

yı imzalayan ve nükleer programını Uluslararası Atom Enerjisi Komisyonunun denetimi altında sürdüren Irak'a saldırarak, nasıl çarpık bir mantıkla hareket ettiğini tüm dünyaya bir kez daha göstermiştir. Devlet terörü, artık, İsrail dışpolitikasının alışılagelmiş davranış kalıbı olmuştur. 1979 yılında, Irak'ın bombalanan santralinin bazı parçaları Fransa'nın La-Seyne-sur-Mer limanında, Irak'a gönderilmek üzere, gemiye yüklenirken bombalanmış, geçtiğimiz ağustos ayında da Irak nükleer programını yürüten bir bilim adamı Paris'te öldürülmüştü. Son İsrail saldırısı, bu olayların suçlusunu da açığa çıkarmıştır.

İsrail'in uluslararası barışı ve Orta Doğu halkının güvenliğini tehdit eden saldırgan tutumuna karşı tavır almanın zamanı gelmiş, hatta geçmiştir bile. Terörizme karşı uluslararası işbirliği artık kesinlikle İsrail devlet terörüne karşı uluslararası dayanışmayı da içermelidir. •

İsrail Saldırısı ve ABD

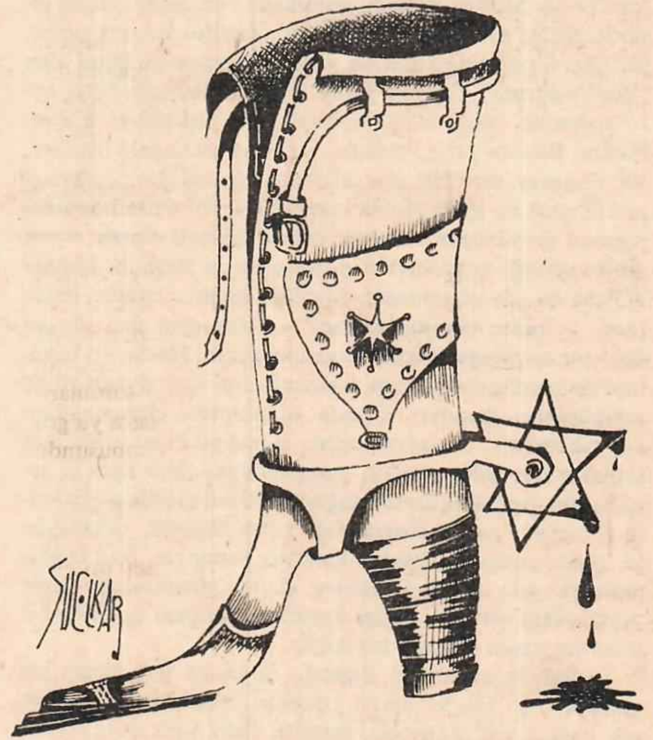
AMERİKA Birleşik Devletlerinin, İsrail'in Irak nükleer santralini bombalaması eylemiyle ilgili olarak bazı konuları açıklaması gerekmektedir.

Kıbrıs'ta faşist Samson darbesine karşı soydaşlarını korumak için uluslararası antlaşmalardan doğan haklarını kullanan Türkiye'ye ambargo koyan ABD, İsrail'in en gelişmiş Amerikan uçaklarını kullanarak gerçekleştirdiği saldırıya karşı nasıl bir tutum alacaktır? Bu konuda İsrail yöneticilerinin rahatlığı, Amerikan Kongresinin bilinen geleneksel tutumu ve yönetimin ikircikli davranışı, dört F-16 uçağı ile ilgili geçici karara karşın, ne yazık ki, kuşku uyandırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin İsrail'e karşı zorlayıcı önlemler alınmasına ve Atom Enerjisi Komisyonunun İsrail'i kınama kararına yine ABD'nin karşı çıkması, kuşkularımızı doğrulamaktadır.

Yine de, ABD'nin İsrail saldırısına prim verilmesi olarak yorunlanabilecek davranışlarını sürdürmeyeceğine inanmak istiyoruz.

Ayrıca, ABD'nin dostlarını savunma sözünün inandırıcılığı da, son olayla, ağır bir yara almıştır. Suudi Arabistan'ı korumak için gönderildiği söylenen gelişmiş "AWACS" uçaklarının radarları, nükleer santrali bombalamaya giderken S. Arabistan üzerinden geçen İsrail uçaklarını "saptayamamıştır". ABD'nin Orta Doğu'daki bu haydutluğa gözünü kapattığına inanmak istemiyoruz. Ancak, kuşkuları dağıtmak görevi ABD'ye düşmekte ve dünya kamuoyu ABD'nin alacağı tavrı ilgi ile beklemektedir. •

Moral çöküntüsü

ARAYIŞ'ın 17. sayısının "SALIDAN SALIYA" sütununda, Türk basınında yer almayan, şöyle bir haber yayınlanmıştı:

> *Amerika Newsweek dergisinin bildirdiğine göre ABD, LİBYA LİDERİ KADDAFİ'Yİ DEVİRME PLANLARI YAPIYOR. Sorumluların yöntem olarak suikast, darbe ya da istila yerine Libya'yı komşularıyla bir savaşa sürüklemeyi yeğledikleri bildiriliyor. Bu arada, bir açıklama yapan Amerikan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Dean Fischer, ABD'nin Libya'ya karşı bazı Afrika ülkelerine askeri yardım yapmak için bu ülkelerle gizli görüşmelerde bulunduğunu açıkladı.*

Şimdiye değin CIA'nın hükümet darbeleri yaptığı, Amerikan çıkarları açısından sakıncalı saydığı bazı devlet adamlarını öldürttüğü ve bir çok ülkenin içişlerine karıştığı söylenir, hatta bu konuda çok güçlü kanıtlar getirilirdi. Bu tür olaylardan sorumlu tutulan Amerikan yönetimleri ise bu iddialar ortaya atıldıkça güçlü kanıtlara karşın, yalanlar, hiç olmazsa bu gereksinimi duyarlardı. Arada da, Kongre, basın ya da hükümet, CIA'nın ya da çeşitli Amerikan yönetimlerinin bu tür "kirli çamaşırlar"ını ortaya çıkarırdı. Amerikalılar bu açıklamaları, haklı olarak, demokrasilerinin ve moral değerlerinin birer belirtisi sayarlardı.

Sözünü ettiğimiz haber, Reagen yönetiminin, adeta

OLAYLARIN YORUMU

kendisinde böyle bir hak görürcesine ve uluslararası barış, hukuk, egemen eşitlik gibi tüm insanlık değerlerini yadsıyarak, ABD'yi çok tehlikeli bir moral çıkmaza sokmakta olduğunu göstermektedir. Artık ABD açıkça egemen bir devletin meşru yönetimini devirme planları yapma noktasına getirilmiştir. Bu, Amerika için gerçek tehlike çanlarının çalmaya başladığının göstergesidir. ABD şimdiye kadarki yaşamında toplumsal yaşamın her alanında büyük başarıları gerçekleştirmişken, çeşitli bunalımlar da geçirmiştir. Son yirmi yılda ABD, siyasi, iktisadi ve askeri alandaki mutlak üstünlüğü yitirmiş, her şeyi yapabileceğini sandığı gücünün sınırlarını, Vietnam savaşında olduğu gibi, acı dolu deneylerle öğrenmiştir. Ama Amerikan toplumu, tüm bu "şoklar"ı olgunlukla karşılayıp, sorunlarını hoşgörülü ve demokratik bir ortam içinde çözme başarısını göstermiştir. Bu uğraşında Amerikalılar hep Amerikan halkının moral gücüne sarılmış, ondan güç almışlardır. Kanımızca, Reagen yönetimi Amerikan halkını en güçlü silahından yoksun bırakacak bir tutum izlemektedir. Kaddafi'yi devirme planları yapmak, ABD'yi, Amerikan toplumunu, bir moral bunalıma sokmaktan başka bir işe yaramaz...

Yeni Amerikan yönetiminin "**İnsan Hakları**" politikasında totaliter-otoriter ayrımını irdelediğimiz bir yazımızda (ARAYIŞ sayı 15) şöyle demiştik:

'DÜNYADA DEMOKRATİK DEĞERLERİN BAYRAKTARLIĞINI YAPAN ABD GİBİ BİR ÜLKE, 'İNSAN HAKLARI' KAVRAMINI KLASİK 'GÜÇ POLİTİKASI'NIN BİR ALDATMACASI GİBİ KULLANACAK OLURSA, BATININ MORAL DEĞERLERİ, İNSANLIK GÖZÜNDEKİ TÜM İNANDIRICILIĞINI YİTİRİR..."

Gerçekten de, ülkeler iktisadi, siyasi ve hatta askeri bunalımlardan çıkış yolunu bulabilirler, ama, moral çöküntü beraberinde her alanda içinden çıkılmaz sorunlar getirir. Amerikan halkının bunun bilincine varmasının zamanı geçmektedir. ●

Türk ekonomisinin dışa açılması

PROF. Bela Balassa nihayet baklayı ağzından çıkarttı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen bir seminerde, "**Türkiye'nin ekonomik güçlükleri, dışa kapalı bir ekonomik program uygulamasından kaynaklanıyor. Oysa, dışa açık program uygulayan ülkeler sorunlarını başarıyla çözebiliyorlar**" buyurdu. Prof. Balassa'ya göre, dışa kapalı ve açık programların sonuçları konusunda en ilginç olgu Şili'de yaşanmıştı. Dışa kapalı programın, dışa açılma önlemleriyle yenileyen Şili, bir iki yıllık ekonomik durgunluktan sonra, yüzde 8-9 oranına varan bir büyüme oranına ulaşmıştı. Türkiye'nin Ocak 1980 programından sonra yaşadığı durgunluk da gelecek yılların hızlı büyümesinin habercisi sayılmalıydı.

Prof. Balassa, sıradan bir yabancı bilim adamı değil. Türkiye'nin orta ve uzun dönemdeki sanayileşme politikalarının neler olması gerektiğini araştıran Dünya Bankası misyonunun başkanı. Ayrıca, kendisine inanmak gerekirse, Türk ekonomisinin yönetim sorumluluğunu taşıyan Turgut Özal'a danışmanlık da yapıyor.

Prof. Balassa'nın söyledikleri, bu nedenle pek yabana atılacak gibi değil. Yaptıkları ve yapacakları dikkatle izlenmesi gereken bir kişi.

Örneğin, Prof. Balassa, 1 Temmuz günü yeniden Türkiye'ye gelecek ve Meban tarafından düzenlenen bir seminere katılacak. Seminerde, Türk Lirası'nın dış değerinin serbestçe alan ve satanın uyuşacağı fiyata göre belirlenmesi anlamına gelen "**konvertibilitesi**" konusunda gerekli koşulları açıklayacak. Prof. Balassa'nın İstanbul'da Koç ve Eczacıbaşı grupları ile TÜSİAD, İzmir'de ise Yaşar ve Özakat grupları yetkilileriyle yaptığı özel görüşmelerden bilinen, konvertibilite için bazı somut önerilerinin mevcut olduğu. "**İhracatta vergi iadesi uygulaması kaldırılmalı**" diyor Prof. Balassa. Yüzde 35 oranına varan vergi iadesi oranının doğrudan Türk Lirası'nın dış değerine yansıtılmasını öneriyor. Bir başka deyişle, Türk Lirası öncelikle en az bu oranda devalüe edilmesini gerekli görüyor. Ancak bundan sonradır ki Prof. Balassa'ya göre, Türkiye uyguladığı programını bütünüyle dışa açık hale getirip sorunlarını çözebilecek. ●

IMF görüşmeleri biterken

BAŞBAKAN Yardımcısı Turgut Özal'ın Körfez ülkeleri gezisi, öngörülen program bütünüyle tamamlanamadan kesildi. Büyük umutlar bağlanan gezi, Bahreyn ve Kuveyt'de Türkiye'nin kredi ve ortak yatırım istemlerinin duyurulmasıyla sınırlı kaldı. Oysa, OECD ülkelerinin 1981 yılında Türkiye'ye yapacakları yardımlar belirlendikten sonra, dış para gereğinin 1 milyar dolara kadar indiği ve bunun da en az 750 milyon dolarının Körfez'den sağlanacağı söylenmişti.

Körfez umudunun zayıflaması, bu hafta sonunda tamamlanan IMF görüşmelerinin önemini oldukça arttırdı. Dış para gereğinin bütünüyle tamamlanması IMF'nin ek katkısını gerektirebilir. Öncelikle, hiç de hesapta olmadığı halde uluslararası ticari bankaların devreye sokulması çabasında IMF'in desteği kaçınılmazlaşabilir. Ancak, uluslararası bankalar için IMF'in ünlü "**yeşil ışığı**", dozajı arttırılsa bile yeterli olmayabilir. Ana para ödemeleri Ağustos 1982'de başlayacakken, bankalara 1979 yılında ertelenmiş borçların yeniden ertelenmesi için bu yıl başında başvurulmuş olması, taze para görüşmelerini çıkmaza sokabilir. ●

EĞİTİMDE YENİ ARAYIŞLAR

Doç. Dr. YAHYA KEMAL KAYA

- **Esas görevi yüksek öğretime öğrenci hazırlamak olarak belirtilen liselerden mezun olanların yüzde 90'ı yüksek öğretimin dışında kalmıştır.**
- **İlkokula başlayan 100 çocuktan yalnızca ikisi yüksek öğretim kurumuna girebilmektedir.**
- **Bugünkü sisteme göre, öğrenciye nasıl düşünmesi gerektiği değil, ne düşünmesi gerektiği öğretilmektedir.**
- **10'uncu Milli Eğitim Şurası, Türk Milli Eğitim Sisteminin yalnızca yapısıyla değil, özü ile ilgili tartışmaların da yapıldığı bir forum niteliğinde olmalıdır.**

Ülkemizde İlkokula başlayan 100 çocuktan ancak ikisi yüksek öğrenim yapabiliyor.

23 Haziran 1981'de başlayacak 10'uncu Milli Eğitim Şurası'nın gündemindeki ana konuyu, bugünkü okul sistemindeki 5 yıllık ilkokul ile 3 yıllık ortaokulu birleştiren zorunlu 8 yıllık temel eğitimi ve buna dayalı 3 yıllık ortaöğretimi bir bütünlük içinde örgütleyip işletmeyi öngören bir modelin tartışılması oluşturacaktır.

Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi adı ile sunulan modelde, eğitim sisteminin ortaöğretim düzeyi, çok amaçlı tek tip lise ve mesleki-teknik okuldan oluşmaktadır. Kuşkusuz, "Çok amaçlı tek tip lise" kavramı ülkemizde yeni değildir. Daha önceki şuralarda da bu tür liselerin kurulması önerilmiş, bazı eğitim yazarları da yıllardır her ortaöğretim mezununa bir meslek kazandıracak değişik programlı liselerin kaçınılmaz olduklarını vurgulamışlardır.

Örneğin, bu satırların yazarı, 10'uncu Milli Eğitim Şurası'na getirilmekte olan yeni Türk Milli Eğitim sistemine benzeyen bir modeli, İnsan Yetiştirme Düzenimiz adlı kitabının çeşitli baskılarında 1974 yılından beri "Kalkınmaya Yönelik Yeni Bir Eğitim Düzeni Modeli" başlığı altında oluşturmuş ve eğitimimizin sürüp gelen sorunlarını gidermeye yönelik öneriler sunmuştur. Bu sorunlardan bazılarını anımsatmak, yeni modele olan gereksinmeyi göstermek bakımından yararlı olacaktır.

SİSTEME GİRENLERLE ÇIKANLAR ARASINDAKİ DENGESİZLİK

İstatistiklere göre İlköğretimde normal süre içinde (5 yılda) diploma alanların ilkokula birlikte başlayanlara oranı, gelişmekte olan bir toplum için hovardalık sayılabilecek israfçı bir görünüm içindeydi. Örneğin, ülkemizde, uzun yıllar, ilkokula birlikte kaydolan her 100 çocuktan yalnızca 26-27 tanesi 5 yıl sonra birlikte mezun olabilmiştir. Sınıfta bırakılarak ilkokulu 6, 7, 8 hatta 9 yılda bitirenlerle devamsızlar ve eğitimi terkedenler geriye kalan yüzde 70-75'i oluşturmuştur.

İş olanağı yaratma bakımından yatırım gereksinmesinin çok büyük olduğu ülkemizde; okul yaşantısından diploma almadan ayrılmalar ve sınıfta kalmalar nedeni ile, her yıl, bir yandan devlet bütçesinden bir yandan öğrenci velilerinin cebinden milyarlarca lira israf edilmektedir.

Öte yandan, ülkemizde ilkokulu bitirenlerin yalnızca yüzde 48-50'si ortaöğretime geçmekte; devamsızlar ve diploma almadan okulu terkedenlerle birlikte, çağ nüfusunun yüzde 70-75'i için eğitim yaşantısı 13-14 yaşında son bulmaktadır. Oysa; 1940'lı yıllarda, kendi ülkesinde üst eğitim kurumuna devam edemeyen yüzde 15 kadar öğrencinin bulunmasından büyük ölçüde rahatsız olan ünlü İngiliz eğitimcisi Richard Livingston'a göre, eğitime 14 yaşında son vermek 14 yaşında ölmek kadar doğaya aykırıdır. Biri bedensel ölüm, diğeri zihinsel ölümdür. Ne yazık ki ülkemizde 1980'li yıllara, bir milyonu aşkın ilkokul çağı çocuğu okulsuz ve öğretmensiz, 13 milyon kadar insanımız alfabesiz girmiştir.

OSTROGOTLAR, VİZİGOTLAR, VANDALLAR...

Özellikle; kırsal kesimdeki ilkokul mezunlarının büyük bir bölümü, kendilerine yıllar boyunca okuma-yazma ve kısa zamanda unutulacak belleğe dayalı bilgiler dışında hiçbir beceri kazandırılmamış olarak köylerinin geleneksel yaşamına terkedilegelmişlerdir.

Daha da kötüsü, çeşitli resmi kaynaklarda, esas görevi yüksek öğretime öğrenci hazırlamak olarak belirtilen liselerden mezun olanların yüzde 90'ı, özellikle son yıllarda, yüksek öğretim dışında kalır olmuşlardır. Yaşamlarını kazanmaya hiç de katkıda bulunmayacak bilgilerden sınavlara çekilerek sınıfları geçip, mezun olan, yüzbinlerce genç belleklerinde Ostrogotlar, Vizigotlar, Vandallar, uçuşan çiçeklerde tozlaşmayı, kurbağalarda başkalaşımı, böceklerde petek gözü, tavuğun sindirim sistemini ezbere bilip şekillerini çizebilirler. Fakat çiçekcilikten, bağcılık-bahçecilikten, su ürünlerinden yararlanmadan, balıkçılıktan, arıcılıktan, tavukçuluktan, besi hayvancılığından anlamadan, kendilerine daktilo, steno, araba kullanma, muhasebe, dosyalama, hatta yıllarca girilip çıkılan yabancı dil derslerine karşın dil öğretilemeyen bu yüzbinlerce genç, en az 11 yıllık eğitim sonunda, beklenti düzeyi ile bulabildiği arasında uçurum yaratılarak sokağın acımasızlığına terkedilegelmişlerdir.

Beklentileri ile bulabildikleri arasındaki uçurum, her yıl, üniversiteye giremeyen yüzbinlerce gençle birlikte —diplomalı işsizlerle birlikte— ülkenin her yanına umutsuzluğun, karamsarlığın, öfkenin yayılmasına da yol açmıştır. Umutsuzluğu, karamsarlığı, öfkeyi, düzene karşı çıkan, düzeni değiştirmeye yönelik ya da bunalımların tarihsel değerlerden, milli değerlerden kopmuş, olmaktan kaynaklandığını ileri sürerek bugünün sorunlarını geçmişin yöntemleri ile çözmeye yönelik siyasal ve ideolojik görüşlerin altında gizleyerek...

Daha açık bir deyişle, ilkokula başlayan her 100 çocuktan 11 yıl sonra yalnızca 2 tanesi bir yüksek öğretim kurumuna, bir tanesi üniversiteye girme şansına sahip olabilmiştir. Eğitim sistemimiz, bu yüzde 2'yi üst öğretim kurumlarına hazırlayan programları ile, geriye kalan (ve çeşitli aşamalarda sistemden ayrılanlarla bir-

likte) yüzde 92'yi yoksayagelmiştir. Onlara hiç olmazsa bazı işlere yatkınlık kazandırabilecek kimi beceriler öğretilmemiştir.

EĞİTİM AİLEDE BAŞLAR, AMA...

Öte yandan, aileden başlayarak bütün eğitim kurumlarımızda, çocuklarımızı yetiştirirken uyguladığımız yöntemler de insanlarımızı şaşırtıcı bir biçimde değer bunalımına itegelmiştir.

Geleneksel olarak çocuk eğitiminde kolay yolu yeğleriz, yavaş yavaş sindiririz çocuğu, sınırlarız dünyasını. Düşünmek, düşündüğünü ifade, aileyi, sınıfı, okulu ilgilendiren kararların oluşmasına katkıda bulunmak olanaklarını elinden alırız.

Ailede de, okulda da çocuğun seçenekler arasından birini seçme –karar verme– özgürlüğü yoktur. Hatta, çocuğun en iyiyi bulmasına yardımcı olma, yönlendirme yoktur. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu biz öğretiveririz. Biz en iyisini biliriz: Bunlar doğrular, beyazlar ve sevaplardır; şunlar da yanlışlar, karalar ve günahlardır. Hep empoze ederiz. Doğruları ve yanlışları, iyileri ve kötüleri seçebilme yeteneği geliştirmeyiz çocukta. Düşünen, karar oluşturan değil; başkalarının düşüncelerini, başkalarının kararlarını kabule yatkın duruma getiririz insanlarımızı... Ve öyle de olurlar!

İlkokuldan itibaren görünüm aşağı yukarı hep aynıdır. Daha ilk günlerde –sınıfa seçtirme yolu varken– öğretmen gözüne kestirdiği güçlü-kuvvetli, açıkgöz bir öğrenciyi sınıf başkanı yapar. Böylece; sınıfın kendine bir başkan seçme, gerektiğinde onu seçimle değiştirebilme olanağı daha ilk günlerde, öğrencilerin elinden alınır. Üstelik de, empoze edilen başkandan yaramazlık yapan arkadaşlarını şikayet etmesi istenir. Bu yolla, ailede ödüllendirilen şikayet okulda da ödüllendirilir. Böylece demokratik yaşam değil, baskı yöntemleri yeğlenir. Kara kaplı not defteri, yaşın gereği olan küçük yaramazlıklara karşı hoşgörüsüzlük, mini mini beyinlerde isyan etme isteklerini besleyip durur. Öğrenciye nasıl düşünmesi gerektiği değil de, ne düşünmesi gerektiği öğretilip durdu.

Günümüze dek; kitaptan, okumaktan nefret eden, yaratıcı ve eleştirici düşünce geliştirilemediği için olaylar ve bilgiler arasında bağıntı kuramayan, verilen bilgi ve düşünceleri kesin doğrular olarak kabul etmeye yatkın insanlar yetiştirme çabasından vazgeçilemedi.

NEDEN GEREKLİ

Ve çabalar boşa gitmedi! Kişiler adım adım umutsuzluğa, toplum bunalıma sürüklendi. Yetiştirdiklerimiz ve yetiştirmekde olduklarımız, sürekli bir kimlik arayışı içinde bunalmış olarak, şu ya da bu grubun yönetimine kolaylıkla girdiler; Kendi sentezleri olmayan şu ya da bu düşüncenin militanı oldular. Böylece; ailede, okulda, üniversitede dışlanan, başarısızlık damgası vurularak aşağılık duygusuna itilen, sevgisiz bırakılan gençlerimizden bir kesimi eğitim kurumlarının veremediği umudu, sağlayamadığı kimliği, ilgiyi şu ya da bu grupda bularak kesin doğrular olarak sunulan düşünceleri –aileden başlayarak alıştırıldığı gibi– yargılamadan benimsediler. Giderek silah kitabın yerini aldı, hiç bir bilginin kesin ve değişmez doğrular olmadığı gerçeği öğretilmeyen gençlerimiz, kesin ve değişmez olarak kabul ettikleri görüşleri uğruna birbirine acımasızca saldırır duruma geldi.

İşte bu nedenlerle yeni bir modele –Yeni Türk Milli Eğitim Sistemine– gereksinme vardı.

Eğitimde yeni arayış çabası, yazımızda değinilen acıklı durumlara bir son vermek gereksinmesinden kaynaklanmaktadır, kanısındayız.

Çünkü önerilen modele göre ortaöğretimin işlevleri şöyle sıralanmaktadır:

- **Öğrencilerin Atatürk'çü çizgide bütünleşmelerini sağlamak.**
- **Öğrencilerin yeti ve yeteneklerini en son sınıra kadar geliştirmek.**
- **Çalışma hayatına orta nitelikli insan gücü yetiştirmek.**
- **Yapıcı-yaratıcı-uyumlu ve girişimci yurttaşlar yetiştirmek.**
- **Bilim ve teklonojide derinleşme sağlamak, yüksek öğretime hazırlamak.**
- **Yaygın eğitimle organik ilişkiler kurmak.**

Gerçekte; yeni arayış, ilkokula birlikte başlayan her yüz öğrenciden 11 yıl sonra yüksek öğretime giremeyen 98 öğrenci için de birşeyler yapmak, yüksek öğretime giremeyen yüzbinlerce lise mezununu kişisel ve toplumsal yaşama katkıda bulunabilecek becerilerle donatmak gereksinmesinin, sonunda, yetkililerce de anlaşıldığı anlamına gelmektedir.

10'uncu Milli Eğitim Şurası, Yeni Türk Milli Eğitim Sisteminin yalnızca yapısı ile değil, aynı zamanda özü ile de ilgili tartışmaların enine-boyuna yapıldığı bir forum niteliğinde olmalıdır.

SONUÇ

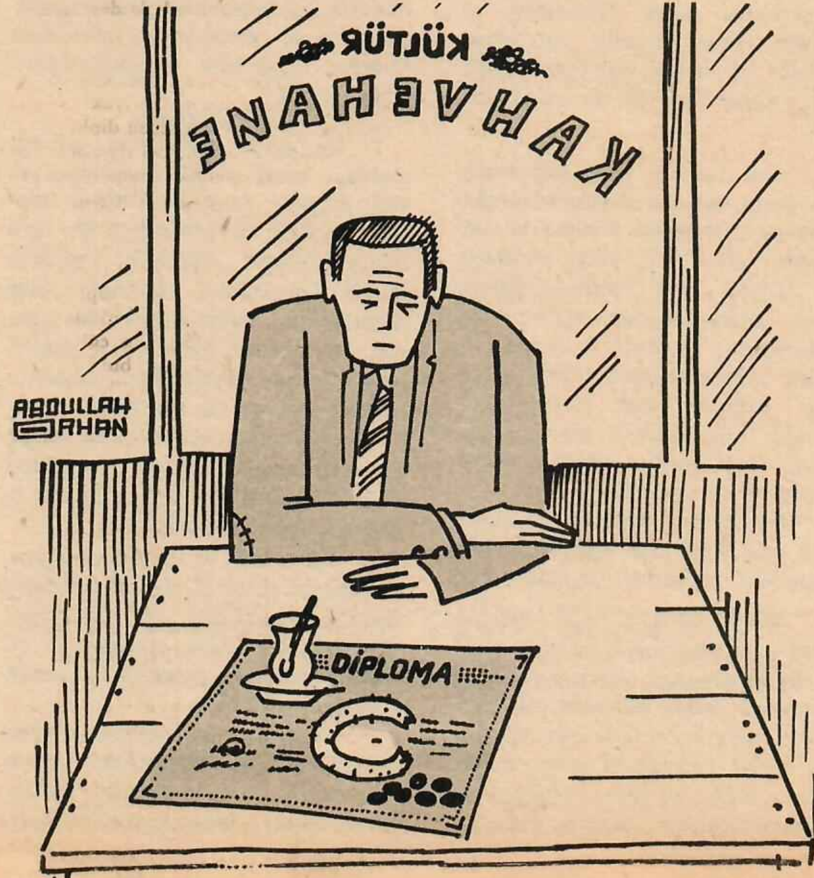
Sonuç olarak; bilim adamları, aydınlar ve genel anlamda vatandaşlar olarak, eğitimin hem insanlarımızın yüksek bir yaşama düzeyi sağlamalarının, hem de toplumumuzun gelişme ve ilerlemesinin, ileri ülkeler arasında yer almasının başlıca yolu olduğunu dikkate almalı, ve eğitimimizin gelişmesi için yeterli çabalarda bulunmalıyız. Unutmamak gerekir ki; demokratik bir siyasal ve toplumsal yaşamı gerçekleştirmenin temel yolu, sağlıklı bir eğitim sistemi ile insanların davranışlarını değiştirmek, yani onları eğitmektir. Demokrasiyle eğitim birbirinden ayrılamaz. Geçtiğimiz yıllarda; yaşadığımız acı deneyimler anımsanırsa, Türkiye eğitimin yozlaşmasından doğan sakıncaları en iyi bilmek durumunda olan bir ülkedir.

[1] Bkz. Yahya Kemal Kaya, İnsan yetiştirme Düzenimiz: Politika/ Eğitim/ Kalkınma (Ankara: 1974, 1977, 1981). ss. 413-433

[2] Richard Livingston (Çev. Turhan Oğuzkan), Eğitimde Geleceğe Bakış (Ankara: MEB, 1969), s. 3

[3] MEB, Yeni Türk Eğitim Sistemi: 23-26 Haziran 1981 (Ankara: MEB, Talim ve Terbiye Dairesi, çoğaltma, 1981), s. 68

[4] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yahya Kemal Kaya, Eğitim Yönetimi: Kurum ve Türkiye'deki Uygulama (Ankara TODAIE, 1979).

YARGIÇ STATÜSÜNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER VE SEÇİM GÜVENLİĞİ

RECAİ KOCAMAN

- **Yargı bağımsızlığı gölgelenmiş, yargıç güvencesi zedelenmiş ise, "seçimlerin yargı güvencesi altında yapılması" ilkesinin anlamı kalmaz.**
- **Dürüstlüğü tartışılan seçimler, toplumsal huzursuzluklara yol açar.**
- **Demokrasi ancak, hür, eşit, dürüst seçimlerin yapıldığı bir ülkede bulunabilir.**

YÜKSEK Hakimler Kurulu ile Yüksek Savcılar Kurulunu kaldırıp bu iki kurulun yaptığı görevleri ve yargı organları ile ilgili olarak yasada belirlenen diğer görevleri yerine getirmek üzere "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu" adı altında yeni bir organ oluşturan 2461 sayılı yasanın yankıları devam etmektedir.

Yeni yasanın yargı bağımsızlığına gölge düşürüp düşürmeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan bu tartışmalar, genellikle, yargı organlarının yargısal işlevi üzerinde yoğunlaşmış görünmektedir. Oysa, yargı organlarının, "hukuki", "cezai" ve "idari" anlaşmazlıkları çözmeye yönelik yargısal karar verme işlevi dışında, çok önemli bir anayasal görevi daha vardır: "Seçimleri yönetmek ve denetlemek."

Bu yazıda, yargıçlar için öngörülen yeni statü'nün, seçim güvenliği üzerindeki etkilerine değinilecektir.

Ulusal istencin (milli iradenin) üzerine hiçbir gölge düşmemiş olarak ve duraksamalara, tartışmalara, yakınmalara neden olmayan bir düzen içinde belirlenebilmesi için, seçimlerin, adalet duygusuna sahip, dürüst, yansız, bilgili ve güven içinde görev yapan kimselerce yönetilip denetlenmesi gerekir. Bu gereksinmenin yol açtığı arayışlar sonunda, "seçimlerin yargı güvencesi altında yapılmasına ilişkin ilke" ortaya konulmuştur.

Anayasamızda da bu ilke benimsenerek, seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılması öngörülmüştür. (madde: 75).

YANSIZLIK

Ne var ki, bu ilkenin, salt bir anayasa kuralı olarak konulması yeterli değildir. Seçimlerin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma görevi omuzlarına yüklenen yargı organlarının "bağımsızlığa", bu organın en önemli ögesi olan yargıçların "Yargıç güvencesine" kavuşturulmuş olması da gereklidir. Eğer, yargı bağımsızlığı gölgelenmiş, yargıç güvencesi zedelenmiş ise, "seçimlerin yargı güvencesi altında yapılması" ilkesinin hiçbir anlamı kalmaz.

Kendisinin ve ailesinin yazgısı, meslekteki geleceği, siyasal iktidarın takdirine bırakılan bir yargıçtan, tüm siyasal akımlar, görüşler ve çıkarlar karşısında yansızlık beklemek aşırı iyimserlik olur.

Geçmişte yaşadığımız olaylar göstermiştir ki, yargıçlara, seçim işlemleriyle ilgili yetkilerini kullandıkları sırada yapılan siyasal baskılar, öteki yargısal işlemlerde görülenlerden çok daha büyük boyutlara varmaktadır ve, bu nitelikteki baskılardan daha kolay sonuç alınabilmektedir.

Çünkü, partizan bir iktidarın yönetim döneminde "iktidarın seçim hakimi" olarak görev yapacak yargıçlar aranıp bulunabilir ve önemli seçim çevrelerine gönderilebilir. Bu nitelikteki yargıçlar da, hizmetlerinin ödülünü anında ve fazlasiyle alabilecekleri inancıyla, kendilerine yapılan siyasal baskı ve telkinlerin etkisi altında kalabilirler.

Öte yandan, yargısal işlemlerde yan tutan yargıca gösterilecek kişisel ve toplumsal tepkilerin çok büyük ölçülere varmasından ve bu tepkilerin bizzat yargıç tarafından karşılanması zorunluluğundan, sözü edilen nitelikteki yargıçlar kuşku duyabilirler; seçim işlemlerinde yan tutan yargıca gösterilecek tepki ise siyasal platformda kalır ve bunu karşılama işini, tüm iktidar gücü ve geniş örgütü ile siyasal iktidar üstlenir. Bu nedenle, partizan bir yargıcı seçim işlemlerinde etkilemek çok daha kolay olur.

Yargısal işlemlerde kararı yargıç —toplu mahkemelerde yargıçlar— vermektedir; seçim işlemlerinin en önemli aşaması olan ve yedi üyeden oluşan ilçe seçim kurullarında yargıcın tek oyu vardır. Dıştan bakılınca, bu tek oy'un, yedide bir oranında etkili olduğu düşünülebilir ve verilecek haksız bir karar nedeniyle yargıç bu oranda sorumlu tutulabilir.

DENGE

Oysa, gerçek, bu dış görünümden çok farklıdır. Seçim yasamız, ilçe seçim kurullarında ilginç bir denge oluşturmuştur. Bilindiği gibi, bir başkan ile altı üyeden oluşan ilçe seçim kurullarında dört üyelik, son genel seçimde en çok oy alan dört siyasal partiye verilir, kalan iki üyeliğe, o ilçede en uzun süre görev yapan iki kamu görevlisi alınır. Kamu görevlileri arasından alınan bu iki asıl üyenin, seçim hukukunun teknik ayrıntıları konusunda yeterli bilgi sahibi olmaması doğaldır. Böyle olduğu için, bu iki üye, genellikle, Kurul Başkanı yargıç ile aynı yönde oy kullanır. Böylece, kurul başkanı yargıcın egemen olduğu oy sayısı üçe çıkar. Ve, kurulda oylanan konuyu savunan siyasal

partinin oyu ile yargıcın bu üç oyu birleşince, çoğunluk oluşur. İşte, ilçe seçim kurulu kararlarında söz konusu olan denge bu noktadadır. Görüldüğü gibi, bu denge, kurul başkanı yargıç'ın yansız olması temeli üzerine oturtulmuştur.

Seçim yasalarında, ilçe seçim kurulunun bizzat başkanına tanınmış çok önemli yetkiler de vardır. Örneğin, seçmen yazımlarına yapılacak itirazlar, ilçe seçim kurulu başkanınca kesin karara bağlanır (298 S. K. m. : 122).

Öte yandan, il seçim kurulu ile yüksek seçim kurulunun tümü yargıçlardan oluşmaktadır.

Bu örnekler, "yargı bağımsızlığı" ve "yargıç güvencesi" ilkelerinin, seçim güvenliğini ne büyük ölçüde etkilediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Dürüstlüğü tartışılan seçimler, büyük toplumsal huzursuzluklara yol açar. Bunun örnekleri geçmişte görülmüştür, hem de iki kez...

Sözlerimizi, 1979 yılında partilerarası komisyonca hazırlanan, seçim yasalarının bazı hükümlerinin değiştirilmesine ilişkin yasa önerisinin gerekçesinden aktardığımız sözcüklerle noktalayalım:

"Demokratik rejimin işleyişi hür seçimlere dayanır. Demokrası, ancak, hür, eşit, dürüst seçimlerin yapıldığı bir ülkede bulunabilir. Seçim serbestliğinin, eşitliğinin ve dürüstlüğünün zedelendiği veya yok olduğu ülkelerde, rejimin adı ve dış görüntüsü ne olursa olsun, demokrasiden bahsedilemez." ●

HUKUK

MAHKEME BAĞIMSIZLIĞI VE YARGIÇ GÜVENCESİ

AHMET ERDOĞDU

Anayasa Mahkemesi Emekli Üyesi

- **Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kurulmasına ilişkin yasanın mahkeme bağımsızlığını, yargıç güvencesini koruduğu söylenemez.**
- **Yargıçlık güvencesi, yargıçların ulus adına rarar verebilmeleri için; azlolunamamaları, özlük haklarının yürütme gücünün elinde olmaması, yürütme organının işlevlerinden korku ve çekimserlik duymamaları ilkelerine bağlıdır.**

TÜRKİYE'de herkesin kişiliğine bağlı temel hak ve özgürlükleri vardır. Bu temel hak ve özgürlüklere dokunulamaz, bunlar başkalarına göçerilemez, bunlardan insan olarak vazgeçilemez. Bu hak ve özgürlüklerin korunması ve bunların her türlü saldırıdan esirgenmesi devletin başlıca görevlerindendir. Tüze Devletini ayakta tutacak, bu görevi yerine getirecek tek güç bağımsız mahkemeler, güvenceli yargıçlardır.

BAĞIMSIZ MAHKEME KAVRAMI

Bu ilkeye göre, yargıçlar görevlerinde bağımsızdırlar. Yargıçlar yalnız Anayasaya, yasaya, tüzeye, kendi vicdan ve kanılarına göre karar verirler.

Hiç bir kişi, hiç bir makam, organ, yargı yetkisinin kullanılmasında yargıçlara ve mahkemelere buyruk ve yönerge veremez, genelge gönderemez. Hiç bir konuda yargıçlara öneride ve aşılamada (telkinde) bulunamaz.

Yargıcın görmekte olduğu bir dava hakkında yasama meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz ve her hangi bir bildiride bulunamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadırlar, bu organlar ve yönetim, mahkeme kararlarını hiç bir biçimde değiştiremez ve bu kararların yerine getirilmesini geciktiremezler.

Mahkemeler bu bağımsızlık ilkesi ile ancak bir yargı yeri niteliğini alırlar. Çağdaş demokrasilerde yargıçlar güvenceli, mahkemeler bağımsızdırlar. Bu ilke yalnız, ileri demokrasi ülkeleri Almanya, İngiltere, Fransa ve benzeri devletlerde değil bugün Bolivyada bile uygulanır (Bolivya Anayasası, madde 136).

YARGIÇLIK GÜVENCESİ

Bu ilke, yargıçların kişiliklerine tanınmış bir ayrıcalık değildir. Bu güvence adaletin hiç bir kuşkuya ve duraksamaya yer bırakmıyacak biçimde sağlanması için yargı işlevleri, adalet ve ulus yararına tanınmıştır. Yargıca korkusuzca, kimseden ve hiç bir etkiden çekinmeden çalışabilecek bir ortam yaratmak zorunludur. İşte bu nedenle bir yargıç azlolunmamalıdır, 65 yaşından önce şu yada bu nedenlere dayanılarak emekli edilmemelidir. Hiç bir nedenle aylığından yoksun ve geçim derdiyle baş başa bırakılmamalıdır, özlük hakları, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine göre yasa ile düzenlenmelidir.

YARGIÇLAR VE SAVCILAR İÇİN YENİ BİR KURUL

Resmi Gazetenin 14 Mayıs 1981 günlü sayısında 2461 sayılı yasa ile yeni bir (Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu) kurulmuştur. Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık mahkemesi üyelerini seçmek, üyeler dışında kalan adalet ve yönetsel yargı alanlarının yargıç ve savcılarının da özlük işlerini yürütmek için görevlendirilen bu kurulun başkanı Adalet Bakanıdır. Bakan ve onun buyruğundaki müsteşar ve özlük işleri genel müdürü üç oyla öteki iki yüksek mahkemeden gelecek üyelere oranla ayrıcalıklı durumdadırlar. Bu kurul bu yapısı ile, hiç kuşkusuz Adalet Bakanının etkisi altında olacaktır. Kurulun bu dokusuyla gelecekte Bakanın bağlı bulunduğu siyasal partinin çıkarına çalışacağında kuşku yoktur. Kurul Adalet Bakanlığında toplanacak yargıç ve savcıların tüm işleri bu bakanlıkta yürütülecektir. Kurulun itiraz üzerine vereceği kararlar da kesin olacaktır.

DANIŞTAYIN DURUMU

Danıştay üst derece bir yönetsel (idari) mahkemedir. Bu yüksek mahkeme, yönetimin uygulamalarından doğan uyuşmazlıkları çözer. Tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini inceler, yasalarda gösterilen işleri yapar. Genel olarak yönetimle yurttaşlar arasındaki davalara bakar. **Danıştay kanunsözcüleri savcı değildir.** Bu nedenle onlar, savcılar gibi ceza davaları için kamu adına dava açmazlar. Fransada — Le commissaire du gouvernement— Almanyada — Oberbundesanwalt— denilen kanunsözcüleri savcılardan ayırt edilmişlerdir. Fransada savcı —procureur general — , Almanyada —Der Staatanwalt— dır. Çünki görevleri ayrıdır. Kaldı ki bu kanunsözcüsü ve savcı tartışması 3546 sayılı yasayı değiştiren 4904 sayılı yasanın görüşülmesi sırasında yapılarak kanunsözcüsü deyimi yasal yerini almıştır.

Oysa, 2461 sayılı yasa kanun sözcülerini savı, Danıştay Başyardımcı ve yardımcılarını da yargıtaydaki tetkik hakimlerine benzeterek osmanlıca bir deyim olan Tetkik Hakimi diye adlandırmıştır. Bu

arada Başyardımcıların kazanılmış hakları da bir çırpıda silinivermiştir. Bundan başka Danıştayın Başyardımcı ve yardımcılariyle kanunsözcülerinin gizli ve açık sicilleri, kişisel işlem dosyaları, soruşturma evrakı Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. Bunların özlük işleri, haklarında disiplin koğuşturma ve uygulamaları, atama ve meslekten çıkarılmaları da Adalet Bakanlığına verilmiştir. Kısacası 2461 sayılı yasa Danıştayı Adalet Bakanlığına verilmiştir. Kısacası 2461 sayılı yasa Danıştayı Adalet Bakanlığına bağımlı bir kurum durumuna koymuştur.

Fransız Anayasasına göre bir (Yüksek Yargıçlar Kurulu) vardır. Bu kuruluşun başkanı yürütme organı dışında Cumhurbaşkanıdır. Bizde Adalet Bakanları yürütmenin içinde ve ondan sorumludur ve bağlı olduğu siyasal parti doğrultusunda yargı bağımsızlığına el uzatacaktır. Yakın geçmişte bunun çok örnekleri görülmüştür. Almanya, birleşik (federe) bir devlet olduğundan bu yapı ve örgüsü nedeniyle Yargıçlar Yüksek Kurulu için çeşitli kurallar getirilmiştir (Das Richterwahlgesetz madde, I).

BAĞIMSIZLIK VE GÜVENCE SORUNU

1961 Anayasasının Yüksek Hâkimler Kurulu için gösterdiği gerekçe şöyle idi: (Yargıçlık güvencesinin sağlanması için, yargıçların özlük işleri hakkında karar alma yetkisinin yürütme organından alınarak yargı organı içinde oluşturulacak bir kurula verilmesi ilkesinden hareket edilmiştir...). 1961 Anayasasının doğuşunu hazırlayan ders verici olaylar, yargıçların, savcıların kış ortalarında yolları karla kapanmış yoksulluk bölgelerine toplu olarak atanmaları, yargıçlık güvencesi olanların da yetki verilerek bakanlığın istediği yerlere uzaklaştırılmaları, hele seçimler öncesi bunların uzak yerlere küme küme göç ettirilmeleri hem adalet örgütünü hem de kamu oyunu çeşitli çalkantı ve karmaşıklığa, sürtüşmelere sürüklemiş idi. 1961 Anayasası bu ve başka nedenlerle yargıçların özlük işlerini yürütme gücünün elinden alınmış ve yansız bir kurula vermişti. Bugün bu 2461 sayılı yasa ile 1961 Anayasasından önceki duruma dönülüyor. Bu yasada bağımsız adı verilen yargı örgütü, aslında yürütmenin baskısı altına sokuluyor. Oysa biz bu yollardan geçmiş idik.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun işlemlerine karşı itiraz yine bu kurula yapılacak ve itiraz üzerine verilen karar kesin olacak, hiç bir yargı yerine başvurulamıyacaktır. (Madde 12, bölümce 2) Bu durumda devletin bir başka dalında çalışan görevlilere tanınan hak arama özgürlüğü, Danıştaya dava açma yolu yargıç ve savcılara kapatılmış olacaktır. Yargıç ve savcılar öteki devlet memurlarına onanla hak arama yolundan yoksun kılınacaktır.

2462 sayılı yasanın EK 3. maddesi, yargıç ve savcıların (İdari görevleri yönünden) Adalet Bakanlığına bağlı olduklarını açıkça göstermektedir. Adalet Bakanlığına bağlı bir yargıç, bu yasada (bağımsız) sözcüğünün kullanılmasıyla hiç bağımsız olabilir mi? 2462 sayılı yasanın EK 4. maddesine göre Adalet Bakanı, Yargıtay ve Danıştay yargıç ve savcıları haklarında dilediği zaman müfettiş gönderip soruşturma yaptıracaktır. Yargıç ve savcı bağımsızlığı bu mu? 2556 sayılı Yargıçlar Yasasının 80. maddesi değiştirilerek bakanlıkça yargıç ve savcıya iki kez görev yeri önerilecektir. Yargıç ve savcı üçüncü öneriyi kabul etmezse meslekle ilgisi kesilecektir. Yarın bir Adalet Bakanı gelecek, yetenekli, doğru, görevinde başarılı yargıcı partisinin siyasal çıkarları ve oy toplaması için üç kötü yer gösterip meslekten atabilecektir. Yürütmenin yargı üzerinde böylesine bir yetki kullanma olanağı karşısında mahkeme bağımmez. Çağdaş Tüze Devleti kavramı içinde bu tür uygulamaların yeri yoktur.

Bu nedenlerle, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nu oluşturan yasanın yeniden ele alınarak gerekli düzeltmelerin yapılması gerektiği kanısındayız. ●

EKONOMİ

ULUSLARARASI YENİ EKONOMİK DÜZEN ÖZLEMLERİ VE DEMOKRATİKLEŞME

- **Uluslararası toplumun yoksul kesimlerini oluşturan gelişme sürecindeki ülkeler eşit haklarla söz sahibi olacakları ve dünya gelirinden daha hakca pay alabilecekleri yeni bir uluslararası düzen özlemi çekiyorlar.**
- **Bu, bir anlamda, uluslararası düzeyde siyasal ve ekonomik demokratikleşme özlemi...**
- **Bunun gerçekleşmesi için, gelişme sürecindeki ülkeler, kendi ülkelerinde demokrasiye gerçeklik ve işlerlik kazandırmalı.**

BİR yandan, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ve fırsat eşitsizliklerinin çarpıcı boyutlara ulaştığı ülkelerde, ulusal gelirden yeterli pay alamayan ve fırsat eşitliğinden yararlanamayan toplum kesimleri, ülkelerinde daha hakça bir düzenin kurulması için demokratik yollardan uğraş verirlerken, bir yandan da gelişme sürecindeki ülkeler, eşit haklarla söz sahibi olabilecekleri, dünya gelirinden daha çok pay alabilecekleri ve kalkınmalarını hızlandırabilecekleri yeni bir uluslararası ekonomik düzenin kurulması için uğraş veriyorlar.

DIŞ YARDIMLARA SİYASAL VE EKONOMİK ÇIKARLAR EGEMEN OLDU

Gerçi sınaileşmiş ülkeler, ya da öteki adlarıyla gelişmiş ülkeler, İkinci Dünya Savaşından bu yana gelişme sürecindeki ülkelere, ekonomik ve mali yardımlar yapıyorlar. Ama, bu yardımların, gelişme sürecindeki ülkelerin daha hızlı kalkınmalarını sağlama kaygısından çok, genellikle, sınaileşmiş ülkelerin siyasal ve ekonomik çıkar kaygılarından kaynaklandığı, artık biliniyor. Yine biliniyor ki, bu yardımlar çerçevesinde, sınaileşmiş ülkeler, sanayileri için ucuz ve yeterli ham madde elde etmeyi; sınai mamulleri için gelişme sürecindeki ülkelerde pazar yaratmayı ve uluslararası politikada kendi çizgilerine bağımlı siyasal birimlerin yaşayabilirliklerini sürdürmelerini amaçlıyorlar.

Nitekim bu anlayışın egemen olduğu dış yardımlar, sınaileşmiş ülkelerle gelişme sürecindeki ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını azalt-

madı ve dünyada gelir dağılımını iyileştirmedi. Örneğin son yirmi yıllık dönemde, insanlığın üçte ikisine yakın bir bölümü için kişi başına gelir yılda bir dolar kadar artarken, insanlığın önemli bir bölümü için de kişi başına gelir geriledi. Böylece, en son verilere göre, 1980 yılında, dünya nüfusunun yüzde onüçü, dünya gelirinin yüzde altmışını aldı.

Aslında, bu gerçekler, 1950'li yılların sonlarına doğru tümüyle su yüzüne çıktı. Ne var ki, sınaileşmiş ülkelerle gelişme sürecindeki ülkeler arasında, kalkınma sorunlarına ilişkin olarak başlayan görüşme sürecinin ilk aşamalarında, daha çok, dış yardımların biçimi üzerinde duruldu. Çünkü o sıralar, dış yardımlar, bağlı yardımlar biçiminde yapılıyordu. Yani yardım veren ülke, yardım alan ülkeye, bu yardımlarla kendi ülkesinden mal ve hizmet satın alma koşulunu koyuyordu.

Daha sonraları, çok yanlı bağımsız yardımlar gelişti. 1960'lı yılların ortalarında mali yardımlara ek olarak sınaileşmiş ülkelerin gelişme sürecindeki ülkelere ticari kolaylıklar sağlamaları üzerinde duruldu ve bu kolaylıklar "Genelleştirilmiş Preferanslar" adı altında 1971 ile 1975 yılları arasında uygulamaya aktarıldı.

Geçen süre içinde, böyle dağınık önlemlerle az gelişmişlik kısır döngüsünün kırılamıyacağı daha iyi anlaşıldı ve kalkınma sorununun, toplu ve tutarlı bir yaklaşımla ele alınması gereği kendini duyurdu. Bu anlayış içinde Birleşmiş Milletler Örgütü Genel Kurulunda, 1970 yılında, "Kalkınmanın On Yıllık Uluslararası Kalkınma Stratejisi" kabul edildi.

Ne var ki, bu yaklaşım da yetersiz kaldı ve "77 ler Grubu" diye bilinen gelişme sürecindeki ülkelerin girişimiyle 1974 yılının Nisan ayında, Birleşmiş Milletler Örgütü çerçevesinde, "Yeni Bir Uluslararası Ekonomik Düzen" kurulmasına ilişkin bir bildiri ve eylem programı kabul edildi.

Uluslararası Yeni Ekonomik Düzen, bir bakıma, her şeyden önce, ekonomik ve siyasal alanda uluslararası ölçekte bir demokratikleşme anlamına gelir. Çünkü, bu çerçeve içinde, gelişme sürecindeki ülkeler, varolan uluslararası ekonomik düzenin gerçek kalkınma ile bağdaşmadığını, bu düzenin bir bağımlılık ve egemenlik ilişkisinin sürdürülmesinden ibaret olduğunu ve sürekli bir dengesizliğe ve kaynak savurganlığına yol açtığını, ileri sürüyorlar. Ve, o nedenle, dünyanın ekonomik sorunlarının çözümüne eşit haklarla ve etkin bir biçimde katılmalarını sağlayacak yeni bir uluslararası ekonomik düzen kurulmasını savunuyorlar.

Bu yeni düzen, özetle, dünya ülkelerinin ekonomik yapılarının ve üretim biçimlerinin yeni baştan düzenlenmesini ve uluslararası sosyal adaleti sağlıyacak yeni bir uluslararası işbölümünün oluşturulmasını amaçlıyor.

Gelişme sürecindeki ülkeler, bu amaçla, özkaynaklarının değerlendirilmesinde gerçek bir egemenliğe sahip olmayı, çokuluslu şirketlerin denetim altına alınmasını, uluslararası iş bölümünü belirliyen güç dengelerinin değişmesini, sınaileşmiş ülkelerin gelişme sürecindeki ülkelerin dışsatım mallarına ticaret kolaylıkları göstermelerini, dış yardımların siyasal etkilerden kurtarılarak otomatik bir düzene kavuşturulmasını, sınaileşmiş ülkelerin mali yardımların dağılımı üzerindeki denetimlerinin kaldırılmasını, özellikle tarım ürünlerinin desteklenmesi için bir uluslararası fon kurulmasını, daha hakca bir uluslararası işbölümü oluşturulması için emek yoğun kimi sanayilerin, gelişme sürecindeki ülkelerde kurulup gelişmesine olanak verilmesini, istiyorlar.

O arada, gelişme sürecindeki ülkeler, kendi aralarında toplu özdayanışma içinde ve kendi güçlerine dayanarak böyle bir düzeni gerçekleştirebileceklerinin bilinci içinde görünüyorlar.

ÖNEMLİ BİR GERÇEK GÖZDEN KAÇIYOR

Gelişme sürecindeki ülkelerin özlemleri, istemleri böyle olmakla birlikte, Yeni Bir Uluslararası Ekonomik Düzen için bildirinin ve eylem programının kabul edilmesinden bu yana geçen süre içerisinde bu alanda anlamlı gelişmeler sağlandığı söylenemez.

Böyle bir düzenin gerçekleşmesi yolunda taşınan tüm iyi dileklere karşın, gelecek için çok da iyimser olunamıyor.

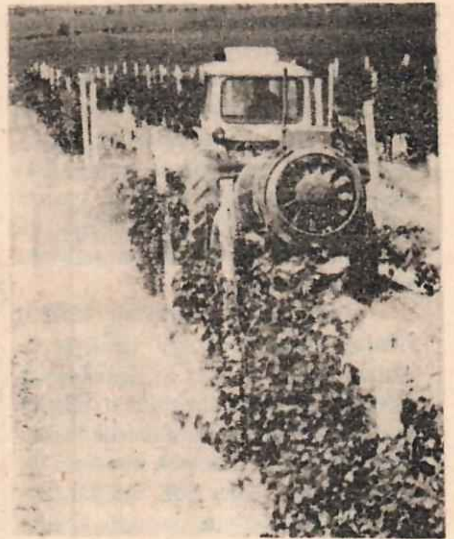
Çünkü, böyle bir düzenin kurulmasını güçleştiren öteki nedenler bir yana tıpkı iç politikada olduğu gibi, uluslararası politikada da, politik yaşama belli bir ağırlık koyabilmek için ekonomik bakımdan güçlü olmak gerekiyor. Oysa gelişme sürecindeki ülkeler böyle bir güçten yoksun.

Daha da önemlisi, gelişme sürecindeki ülkeler, uluslararası ekonomik ve siyasal demokratikleşme süreci ile ulusal düzeydeki demokratikleşme süreci arasında organik bağlar bulunduğunu ve kendi ülkelerinde demokrasiye gerçeklik ve işlerlik kazandırmadıkları ve ulusal düzeyde hakca bir düzeni gerçekleştiremedikleri sürece, uluslararası yeni bir ekonomik düzen kurulması yolundaki çabaların yeterince etkili olamıyabileceğini gözden kaçırıyorlar. •

TARIM

TRAKTÖR KULLANIMINDA VE ÜRETİMİNDE SAVURGANLIK

- **Ülkemizde var olan ve yaratılmakta olan traktör üretim kapasiteleriyle, yıllık gereksinmemizden 189 500 daha çok traktör üretilecek.**
- **Yüzde 25 kapasite kullanımıyla Türk traktör sanayii dünyanın en pahalı traktörlerini üretme durumundadır.**
- **Bireysel kullanım dolayısiyle, ülkemizde büyük traktör savurganlığı da vardır. Yılda ortalama 800–1000 saat çalıştırılması gereken traktörler, Türkiye'de ancak yılda ortalama 300 saat çalıştırılabiliyor. Bu yüzden tarımda üretim maliyeti de büyük ölçüde yükseliyor.**
- **Birçok demokratik ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de, traktör ve başka tarım makinaları için ortak kullanım örgütlenmesine gidilmelidir. Fakat 1978–79 döneminde bu yönde başlatılan çalışmalar durdurulmuştur.**

"Traktörün çalışma süresi ortalama maliyeti düşürür."

ÜLKEMİZDE, tarımın bünyesine uygun bir mekanizasyon politikası henüz saptanamamıştır.

Genellikle traktör gereksiniminin belirlenmesinde, birim alana düşen traktör sayısı, ya da motor beygir gücünden yararlanılmaktadır. Bu değişik ölçütlere göre yapılan değerlendirmelerden, yıllık traktör gereksinimi olarak 50–100 bin gibi birbirinden çok farklı sayılar ortaya konulmaktadır. Bu görüşlere göre, parkta toplam olarak 700 binle bir milyon arası traktörün bulundurulması gerekmektedir.

Yarar/gider esasına göre yapılan bir başka çalışmada da toplam traktör gereksinimi 392 bin olarak saptanmıştır.

Traktör gereksiniminin bünyemize uygun bir biçimde saptanabilmesi için, tarımsal işletmelerin yapıları, parça sayıları ve büyüklükleri, toprak özellikleri, iklim koşulları, ürün bileşimi gibi tüm faktörlerin dikkate alınması zorunludur.

Ancak bu sayı saptandıktan sonra gerçek ve tutarlı bir traktör üretim planlaması yapılabilir.

Bugüne kadar, teknik ve ekonomik gerekler yerine politik istemler genellikle üstün tutulduğundan, traktör üretimi bir türlü sağlıklı bir yapıya kavuşturulamadığı gibi, var olan traktörler de rasyonel olarak kullandırılamamıştır.

Nitekim, ülkemizde kurulmuş olan 10 traktör fabrikasının kapasitesi 110.500 adet/yılı bulmuştur. 110.000 adet/yıl kapasiteli üç fabrikanın da inşaatı devam etmektedir. Ayrıca, teşvik belgesi verilen 20.000 adet/yıl kapasiteli bir fabrikanın daha devreye girmesiyle toplam üretim kapasitesi 249,500 adet/yıla ulaşacaktır.

Oysa, ülkemizin traktör gereksinimi için, değişik değerlendirmelerden herhangi biri esas alınsa bile yıllık istemin 60 bini aşmayacağı bir gerçektir.

En iyimser bir olasılıkla 60 bin olarak saptanan yıllık traktör gereksiniminin üzerindeki 189.500 adet traktörün gelecekte nasıl değerlendirileceğine dair bir program da ortaya konulamamıştır.

Sanayii ileri olan ülkelerde, hızla gelişen teknoloji ve değiştirilen dizaynlarla, ülkemizin dış pazarlarda ne ölçüde rekabet edebileceği bilinmemektedir. Traktör üretiminde öngörülen 243.500 adet/yıl kapasiteye ulaşılır ve çok güç olan dışsatım da gerçekleştirilemez ise, söz konusu fabrikalar yüzde 25 bir kapasite kullanma oranı ile ve yüksek bir maliyetle dünyanın en pahalı traktörlerini üretmek durumunda kalacaklardır.

Bu nedenle, traktör üretiminde bugün kurulmuş olan fabrikaların gerektiğinde ek tesislerle kapasitelerini arttırmaları, teşvik belgesi alan ve inşaatı devam eden fabrikaların da CKD parçaları üreterek kurulu fabrikaları desteklemeleri ve bu sanayiin montajdan ve dışa bağımlılıktan kurtarılması ülkemiz çıkarları açısından en sağlıklı yol olacaktır.

MALİYET HESABI

Montaj sanayii ve dışa bağımlı traktör üretimi nedeniyle, ülkemiz son 12 yıl içerisinde, yerli üretimde kullanılan CKD parçalarının (ortalama yüzde 40) karşılanabilmesi için yaklaşık 1,2 milyar dolarlık döviz ödemek durumunda kalmıştır.

Öte yandan 1976-77 yılları arasında dışalımı yapılan traktörlere ödenen 460 milyon doların, 445 milyon doları 1974-77 **döneminde dışalımı gerçekleşen 105.397 adet traktör için ödenmiş bulunmaktadır.**

Üçüncü plan döneminde traktör dışalımı öngörülmediği halde geçmiş yıllarla kıyaslanamayacak ölçüde dışalıma gidilmesi bu konudaki tutarsızlığın ve çarpıklığın boyutlarını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Tarımsal mekanizasyon politikasında önemli yanlışlıklardan biri de, traktörle birlikte çalıştırılacak (kültuvatör, tırmık, merdane, mibzer vb.) ekipman traktör sayısına paralel olarak ele alınmaması ve bunların kullanımının gereğince sağlanamamasıdır.

Nitekim, yıllık traktör artış hızının yüzde 20'yi bulmasına karşın, ekipman artış hızı (6,7) bunun çok gerisinde kalmıştır. Kalkınmış ülkelerde her traktör için toplam ağırlığı 10 ton olan değişik ekipmanlar kullanıldığı halde, bu rakam, ülkemizde son yıllarda ancak 1,5 tona ulaşabilmiştir.

Doğal olarak, bütün bu yanlışlıklar tarımsal mekanizasyonda aşırı bir motorlaşmaya yol açmış ve yılda ortalama 800-1000 saat çalıştırılması gereken bir traktör ancak 300 saat çalıştırılmakla, büyük bir

savurganlık meydana gelmiştir.

Traktörün çalışma süresi ile saat başına ortalama maliyet arasında önemli ölçüde ilişki bulunduğu, yapılan çalışmalarla ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Nitekim, traktör ve ekipmanını 482 saat çalıştıran bir tarımsal işletmede saat başına maliyet 50 lira iken (1973 fiyatlarıyla), 1436 saat çalıştıran işletmede bu maliyet 15 liraya kadar düşmektedir.

VERİM ALMA

Türkiye'de varolan traktörlerin verimli kullanılmadığı bir gerçektir ve bunun birçok kanıtları bulunmaktadır. Buna karşın, 1978 yılına kadar bu konuda hiçbir önlem alınmamıştır. Bu nedenle, topraksız ya da az topraklı makine sahipliği, makina müteahhitliği, yüksek ücret karşılığında düzensiz ve örgütsüz yardımlaşma modelleri ortaya çıkmıştır.

Tarım makinalarının rasyonel kullanımını sağlamak amacıyla konu ilk kez 1978'de ele alınmış ve hazır proje, pilot olarak seçilen üç ilde uygulamaya konulmuştur; ancak çok yanlış yorumlarla proje 1980'de yürürlükten kaldırılmıştır. Oysa, projenin amacı, öz mülke dayalı, demokratik yöntemlerle ve Devlet ve çiftçinin işbirliğiyle, varolan traktörlerden çok sayıda çiftçinin yararlanmasını sağlamak ve böylece kapasitelerinin yaklaşık yüzde 25'i oranında çalıştırılan traktörleri yüksek kapasitelerde çalıştırabilmekti.

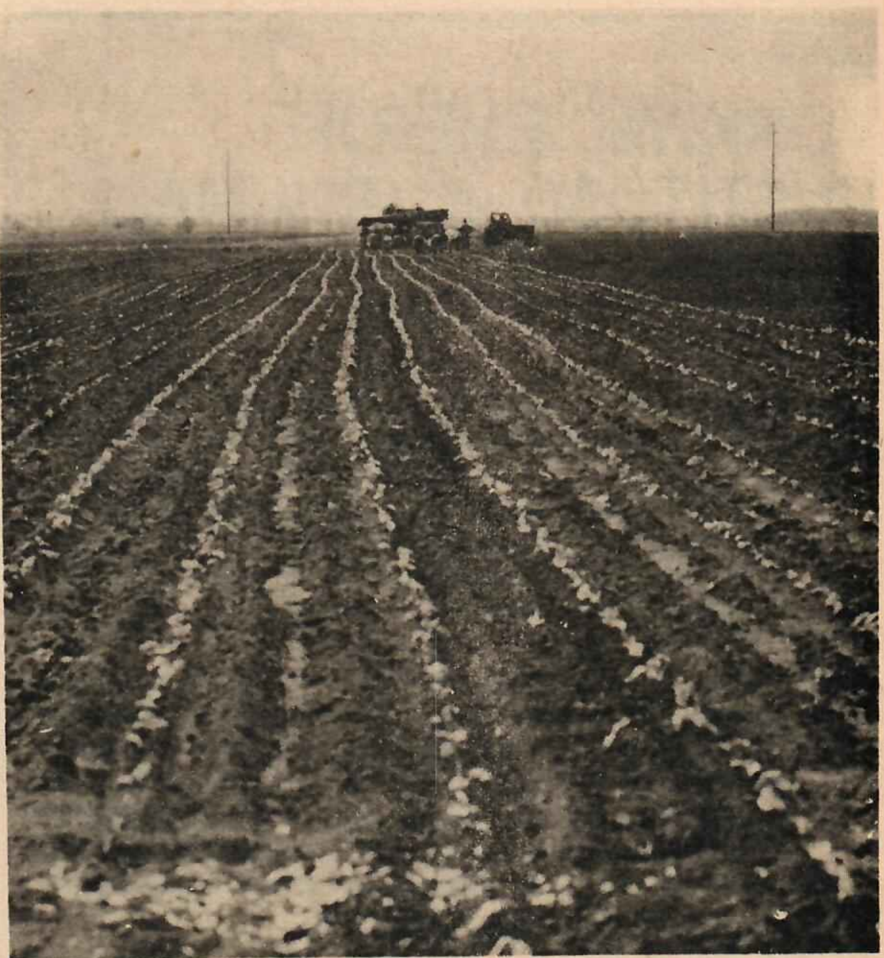
1978'de bu amaçla yapılan bir incelemede, traktörlerin çalışma süreleri 300 saatten 700 saate çıkarılabildiği takdirde, parkta mevcut traktörlerde 38 milyar liralık boş kapasitelere ait bir gücün etkin duruma getirileceği ortaya konulmuştur.

İkinci ve Üçüncü plân dönemlerinde tarımda kullanılacak traktörlerin güç ortalaması 30-35BG olarak saptanmıştır. Ancak, özellikle 1976 ve 77'de, plânda öngörülmediği halde, rekor düzeydeki traktör dışalımıyla (100 bin) güç ortalaması 50 BG'ne yaklaşmıştır. Çoğunlukla bunlara uygun ekipmanların sağlanamaması nedeniyle, en az güce ihtiyacı olan ekipmanlar gereksiz yere yüksek güçteki traktörlerle çekildiğinden büyük bir güç savurganlığı bilinçsiz ve değişik bir yoldan meydana getirilmiştir.

Bir yandan ülke gerçeklerine uymayan bir traktör üretim plânlaması ve kurulan fabrikaların, kapasiteleri yıllık traktör gereksinimini karşılayacak düzeyde olmasına karşın, dışa bağımlılık nedeniyle üretimlerini arttıramamaları; öte yandan, aynı koşullarda yeni fabrikaların kurulmasına izin verilmesi ve traktörlerin ekonomik olarak kullanılmaması akıl almayacak biçimde savurganlıklara neden olmaktadır.

Traktör ve tarım iş makinalarının fiyatları 1978'e göre yüzde 400-1.200 oranında artmıştır. Çiftçilerimizin satın alma güçlerinin çok üstünde olan bu fiyatlarla bu makinalara sahip olmaları mümkün değildir. Aslında çiftçilerin yaklaşık yüzde 85'inin, işletme büyüklüğü yönünden ayrı ayrı traktör ve ekipmanlarına sahip olmaları ekonomik açıdan gerekli değildir.

Tarım işletmelerinde makina yatırımları, işletmenin diğer yatırımları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan işletmeye alınacak makinaların öncelikle ekonomik olması istenir. Bunun için, makinanın işletmeye girmesiyle işletmenin yıllık gelirinde sağlanan artış, makinanın yıllık masrafını karşılayabilmeli ve üreticiye bir miktar net gelir de sağlayabilmelidir.

"Tarım makinalarının rasyonel kullanımı zorunludur."

Günümüzde birçok ülke, sahip oldukları makina parkından daha bilinçli ve etkin bir biçimde yararlanma olanaklarını incelemişler ve uygulamaya koymuşlardır. Bu uygulamaların temel amacı, küçük tarımsal işletmelerin elele vererek olanaklarını birleştirmeleridir. Böylelikle tek başlarına satın almaya güçlerinin yetmediği traktör, biçer-döğer, balya makinası, mibzer vb. modern makinalardan daha çok sayıda üretici en ekonomik biçimde yararlanabilmektedir.

Çiftçilere, ekonomik yararlar sağlayacak ortak makina kullanma örgütleri dünyada çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Bunlardan en önemlisi Devletin makina parkları kurmasıdır. Bunun dışında da komşu yardımlaşması, tarım makinaları ortaklığı, tarım makinaları kooperatifleri, tarım makinaları birlikleri biçiminde uygulamalar bulunmaktadır.

Batı Almanya, Fransa, İngiltere, ABD gibi gelişmiş ülkelerdeki tarım makinalarının yaklaşık yüzde 50'si ortak kullanılmaktadır.

Tarım makinalarının ortak kullanıldığı ülkelerde, toprak sahibi çiftçilerin, sermaye yatırımlarının azaldığı, sahip oldukları makinalara daha fazla iş sağlanıp bunların ekonomik olarak kullanıldığı, ürünün maliyetinin azaldığı görülmektedir. Devletin bu sistemde sağlayacağı yarar ise, daha düşük maliyetle tarımın yaygın biçimde makinalaşması, mekanizasyonda teknolojilerin geliştirilmesi, tarım girdilerinden tasarruf sağlanması ve tarımsal üretimin arttırılmasıdır.

Onun için, 1979'da başlatılan ortak makina organizasyonu çalışmalarını durdurmak yerine, bunun önemle ele alınıp geliştirilmesi hem Devletin ve ülkenin, hem de üreticinin yararınadır.

1979 yılında 399.892 adet olan traktör parkımızın 1981 yılında 435.000 adede ulaştığı tahmin edilmektedir. Traktörlerin, demokratik ve gelişmiş ülkelerde uygulanan modellerde görüldüğü gibi, ülkemizde de, bünyemize uygun bir demokratik organizasyonla ortak kullanıma gidilirse, bugünkü traktör parkımızın, gereksinmeyi karşılamaya fazlasıyla yeteceği görülecektir.

Traktör üretim plânlaması da gerçekçi bir açıdan bir kez daha gözden geçirilmelidir. Bu alanda, dışa bağımlı olmayan, atıl kapasite bırakmayan bir plânlama yapılması zorunludur. ●

TÜRKİYE ENERJİ ENSTİTÜSÜ KURULMALI

DR. MUSTAFA ÖZCAN ÜLTANIR

- **Türkiye Enerji Enstitüsü'nün kurulması için 1975 yılında ve 1978/1979 döneminde hazırlanmış, birbirinden ayrı iki yasa taslağı bulunuyor. Birinci taslak göstermelik bir çalışma iken, ikinci taslak çağdaş bir Enstitü'nün kurulmasına olanak verecek nitelikte. Ancak konu gündemde olsa da bugün Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın elinde çıkarılması için uğraşılan bir yasa tasarısı bulunmuyor.**

- **Türkiye Enerji Enstitüsü, planlı ekonomi kapsamında önemi yadsınamayacak genel enerji planlamasının yapılabilmesi, enerjide devlet işletmeciliğine bilgi ve teknoloji aktarımıyla güç katılabilmesi amaçlarıyla kurulmalıdır. Özerk bir kamu kurumu olması gereken Enstitü, enerji politikasının bilimsel boyutlarıyla saptanması ve enerji sorununa çözüm getirici görevlerle yüklenmeli, engellenmeksizin tüm yeraltı kaynaklarının aranmasına da girişilebilmelidir.**

ENERJİ ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın gündeminde olduğu söylenen konulardan birisi de Türkiye Enerji Enstitüsü'dür. Dün diyebileceğimiz yakın geçmişte de konu üzerinde çalışılarak, birbirinden ayrı iki yasa taslağı hazırlanmıştı.

Türkiye Enerji Enstitüsü'nün kurulmasını amaçlayan yasa taslaklarından birincisi, olumlu girişimine karşın bürokratlarca oluşturulmuş, Enstitü kurulmasına olanak verecek göstermelik bir çalışma idi. Bilimsel ve teknokrat bir ekipçe hazırlanan ikinci yasa taslağı ise, planlı ekonomi kapsamında önemi yadsınamaycak genel enerji planlamasının yapılabilmesi, enerjide devlet işletmeciliğine bilgi ve teknoloji aktarımıyla güç katılabilmesi için Enstitü kurulmasını öngörüyordu. Şimdilik konu gündemde olsa da Bakanlığın elinde çıkarılması için uğraşılan bir yasa tasarısı bulunmuyor, ama birinci taslağa benzer çalışma üzerinde durulacağı söyleniyor.

ESKİ YAPIYA YENİ GÖRÜNÜM MÜ?

Türkiye Enerji Enstitüsü'nün kurulması konusu ilk kez 1975 yılında ele alınmış ve birkaç ay içerisinde yasa taslağı hazırlanmıştı. Taslak, gereksinim duyulan Enstitü'nün oluşturulmasından çok, Türkiye Elektrik Kurumu kurulduktan sonra görevi kalmayan Elektrik İşleri Etüd İdaresi'ne yeni çalışma alanı bulmayı ve bu kuruluşa varlık nedeni kazandırmayı amaçlıyordu. Oysa, Elektrik İşleri Edüt İdaresi'ni aşan yapı gerektiren Enstitü; planlamaya, araştırmaya ve teknoloji oluşturmaya gerek olduğundan kurulmalı idi. Çeşitli aksaklıkları olan ve güvenoyu alamamış hükümetçe parlamentoya da sunulamayan bu taslak, aynı yıl hükümet değişikliği ardından, Enstitü konusuyla birlikte kenara iteleniyordu.

YOKSA ÇAĞDAŞ BİR ENSTİTÜ MÜ?

İki yıllık bir aralıktan sonra 1978/1979 döneminde, Başbakanlığın istemi doğrultusunda ve Devlet Planlama Teşkilâtının da olumlu görüşüne dayanılarak, konu yeniden Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın gündemine alınıyor, oluşturulan özel bir komisyonca yeni yasa taslağı da hazırlanıyordu.

Eski bir yapıya yeni görünüm mü, yoksa çağdaş bir Enstitü mü sorusu, enerji işleri organizasyonunun bilimsel irdelenmesiyle yanıtlanıyor, Enstitü'nün Elektrik İşleri Etüd İdaresi'ne dayalı olmaksızın kurulması kararlaştırılıyordu. Genel enerji planlamasından enerji teknolojisi geliştirilmesine ve enerji bilgi bankası oluşturulmasına dek çeşitli görevleri olacak, ayrıca enerji işlerinin organizasyonundaki yönetsel ve yasal boşlukları ortadan kaldıracak bir yasayla kuruluşun oluşturulmasına çalışılıyordu.

1979 yılının ilk yarısında tamamlanan taslak, özerkliği olacak çağdaş bir Enstitü'nün kurulmasını amaçlamıştı. Ancak bu çalışma hükümet tasarısı biçiminde tatilden önce parlamentoya sunulamıyor, ara seçimlerin ardından hükümet değişikliğiyle konu yeniden sürüncemeye iteleniyordu. Bu yazıda kurulması gündemde olan Türkiye Enerji Enstitüsü, 1979 yılında hazırladığımız 27 maddelik yasa taslağına dayalı açıklamalar ve alıntılarla tanıtılmaktadır.

KURULACAK ENSTİTÜ'NÜN YAPISI

Türkiye Enerji Enstitüsü yasa taslağında kuruluşun genel yapısı, kamu kurumu niteliğinde tüzel kişiliği bulunan ve kendi yasasıyla özel hukuk yaptırımlarına bağlı olan biçiminde tanımlanmıştı. Enstitü'nün merkezi Ankara'da olacak ve Enstitü çalışmalarıyla gerekli görülecek yerlerde özel araştırma merkezleri, araştırma ve geliştirme laboratuvarları, yöresel arama ofisleri gibi birimler oluşturulabilecekti.

Genel Müdürlük biçiminde kurulması öngörülen Enstitü, Genel Müdür ve teknik işlerle görevli Genel Müdür Yardımcısı'nın doğal üye olacakları yedi kişilik Yönetim Kurulunca alınacak kararlara göre yönetilecekti. Yönetim Kurulunda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yanısıra Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı'nın temsilcileri bulunacaktı. Enstitü'de Devlet Memurları Yasası na göre ve gereğince sözleşmeli personel de çalıştırılabilecekti.

Politik baskılar altında kalmaması için, Enstitü nün bir ölçüde özerk çalışmasına olanak tanıyacak denetim mekanizmasının oluşturulması istenmişti. Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcıları ve Yönetim Kurulu üyelerinin seçimlerinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na büyük yetkiler tanınmış ve Enstitü çalışmalarının bu Bakanlığa bağlantılı biçimde yürütülmesi öngörülmüşse de, mali ve yönetsel konularda Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine bağlı olması benimsenmişti.

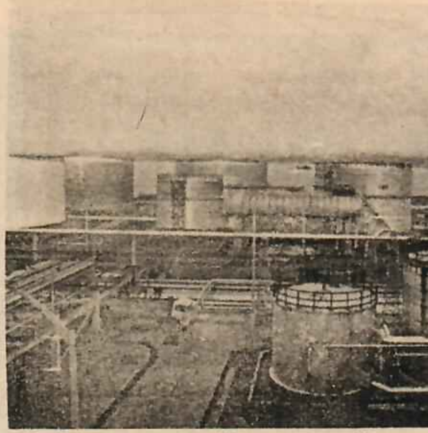
Yasa taslağında Türkiye Enerji Enstitüsü'nün örgütlenme biçimi ya da teknik birimleri şöyle saptanmıştı.

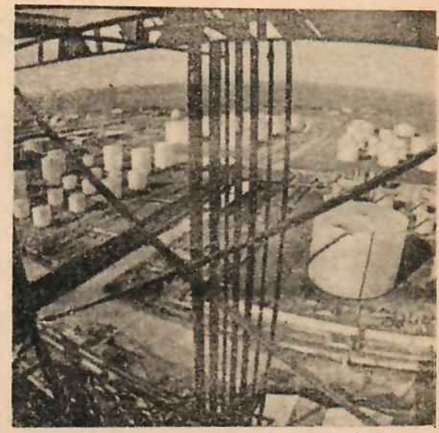
- **Ulusal Enerji Danışma Kurulu.**
- **Genel Enerji Planlama Dairesi.**
- **Alışılmış Enerji Kaynakları Dairesi.**
- **Enerji, Çevre ve Toplum İlişkileri Dairesi.**
- **Enerji Dökümantasyon Dairesi.**
- **İdari ve Mali İşler Dairesi.**

Görüleceği gibi örgütlenmede çalışmaları sürekli olacak uzmanlık dairelerinin yanısıra, oluşumu geniş tabana dayalı Ulusal Enerji Danışma Kurulu na da yer verilmişti

Ülkemizin enerji planlamasını yönlendirecek, enerji konusundaki sorunların

çözümüne ışık tutacak önerileri hazırlayacak Ulusal Enerji Danışma Kurulu; tüm bakanlıkların, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin, Genel Kurmay Başkanlığı'nın, ilgili iktisadi devlet kuruluşlarının, üniversitelerin, çeşitli araştırma kurumlarının ve enstitülerin, meslek kuruluşlarının, büyük kent belediyelerinin ve büyük işçi konfederasyonlarının temsilcileri ile Türkiye Enerji Enstitüsü yöneticilerinden oluşacaktı. Yaklaşık 75–80 üyeli böyle bir kurul, değişik kuruluşların enerji politikası üzerindeki görüşlerini bir araya getirecek, ulusal enerji politikasının demokratik yöntemle saptanmasına yardımcı olacaktı.

Enerji konusunda ülkemiz koşullarına en uygun teknolojiyi seçmek zorunludur.

ENERJİ SORUNUNA ÇÖZÜM GETİRİCİ GÖREVLER

Türkiye Enerji Enstitüsü'nün geniş bir görev alanının olması zorunludur. Yasa taslağının ikinci maddesinde Enstitü'nün görevleri şöyle sıralanmıştı.

Ülkemizin genel enerji planlanmasını yaparak, kalkınma planlarındaki enerji ile ilgili bölümlerin hazırlanmasında her türlü ön bilgiyi sağlamak, yıllık programlardaki enerji yatırımlarının genel enerji planlamasına uygunluğunu denetlemek. — Ulusal enerji kaynaklarının saptanması ve değerlendirilmesi amacıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı ve ilgili kuruluşların yerine getirmekle yükümlü oldukları çalışmalarda eşgüdüm sağlamak, bu çalışmalar sonucu elde olunan bilimsel ve teknik bulguları bilimsel açıdan değerlendirerek ilgili kuruluşlara önerilerde bulunmak.

— Ülkemizin yeni enerji kaynak ve olanaklarının varlıklarını saptamak, bunların kullanılır duruma gelmesi için gerekli araştırma ve çalışmaları yapmak, bu çalışmalar özel bir uzmanlığı gerektiriyorsa yerli ve yabancı bir kuruluşa yaptırmak. — Enerji konusunda ülkemizin koşullarına en uygun teknoloji seçmek ve geliştirmek, bu konuda göreli olarak ulusal teknolojiyi gerçekleştirici çalışmalar yapmak.

— Gerekli görüldüğünde enerji konusundaki yatırımların etüd ve projelerini hazırlamak, bu yatırımlardaki danışmanlık görevini üstlenmek, bu konuda yerli ve yabancı kuruluşların olanaklarından yararlanmak.

— Ülkemizin ekonomik gelişme hedefleri gözönünde tutularak çeşitli sektörlerdeki enerji tüketimini planlamak, enerji savurganlığına son verecek önlemleri saptamak, bu konudaki öneri ve raporları Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na sunmak.

— Doğanın korunması ve ekolojik dengenin sağlanması amacıyla enerjinin üretiminden tüketimine dek çeşitli aşamalarda ortaya çıkan çevre kirlenmesini giderecek önlemleri saptamak, enerji–çevre ve toplum ilişkileri üzerinde araştırmalar yapmak, bu konudaki bulgu ve önerilerini ilgili kurumlara aktarmak.

— Enerji konusundaki gelişmeleri yakından izlemek, bu konuda ulusal kuruluşlar ve uluslararası kuruluşlar ve yabancı ülkelerdeki benzer kuruluşlarla işbirliği yapmak.

Yukarıda sayılan görevleri yerine getirebilmek için enerji konusundaki her çeşit bilgi ve verileri toplamak, enerji istatistikleri düzenlemek, yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgileri yayınlamak, yerli ve yabancı yayınları toplamak, konferanslar, kongreler, seminerler düzenlemek, yurtiçi ve yurtdışındaki toplantılara katılmak, enerji bilgi merkezi, enerji kütüphanesi ve arşivi oluşturmak.

Türkiye de uygulana gelinen çarpık politikalar sonucu, Türk halkının yeraltı zenginliklerine, yeraltı zenginlikleri Anayasa buyruğunca öncelikle Devletin egemenliğinde ve kullanımında olmasına karşın, halk adına gerektiği biçimde Devlet el atamamıştır ya da Devletin el atması engellenmiştir. Bunun en somut örneği Petrol Yasası ile getirilen düzende görülmektedir. Petrol Yasasının ruhsat sayısını sınırlayıcı yaptırımı, Türkiye de petrol aramalarını uyutmak isteyen uluslararası tekellerin işine yaramış, Devlet kendi petrol alanlarına sınırlı biçimde girer olmuştur Maden Yasası da özel sermaye yararına benzer düzen getirmişti.

Türkiye Enerji Enstitüsü yasa taslağında Devletin Enstitü eliyle, tüm yeraltı zenginliklerimizin aranmasına sınırsız girebilmesini sağlayıcı düzen oluşturulmak istenmişti. Yasa taslağının bu konuyu içeren ondokuzuncu maddesi şöyle demekte idi

Enstitü'nün çalışmalarını sürdürebilmesi için herhangi bir ilmühaber, ruhsatname ve imtiyaz almış olması aranmaz. İlgili makamlar bahse konu belgelerin mevcut olmadığı gerekçesi ile Enstitü çalışmalarına engel olamazlar. Enstitü'nün enerji ile ilgili madenler ve petrol ile ilgili çalışmalarda bulunabilmesi için 6309 sayılı Madenler Yasasında ve 6326 sayılı Petrol Yasasında öngörülen koşullara sahip olması aranmaz. Enstitü'nün çalışmaları sırasında alınmasına gerek gördüğü imtiyaz, ruhsatname, ilmühaber, patent, know–how, royalty gibi haklar yalnızca ilgili kamu kuruluşlarına satılabilir.

ÇALIŞMALAR İÇİN MALİ KAYNAK

Enstitü nün işlevini gereği gibi yapabilmesi, bütçesinin yeterliliğine bağlı kalacaktır. Araştırma, geliştirme, arama, teknoloji oluşturma harcamaları, ancak uzun gelecek için üretken yatırımlardır. Bu yatırımlar için Enstitü'nün gelirleri yasa taslağında şöyle belirlenmişti.

Her yıl Devlet bütçesinden ayrılacak ödenek.

— Kamu ve özel sektörde elektrik enerjisi ile katı, sıvı, gaz yakıt üretimi ve dışalımı ile uğraşan kuruluşların ürettikleri veya yurt dışından satın aldıkları ürünlerin beher kilovat-saat'ı ya da beher 10 bin kilojullük (dörtte bir litre petrol eşdeğeri) enerji değeri için ödeyecekleri paylar.

— Hazırlanacak etüd ve projeler ile yapılacak danışmanlık görevlerinden elde edilecek gelirler.

— Patent, know–how, royalty gibi haklardan sağlanacak gelirler.

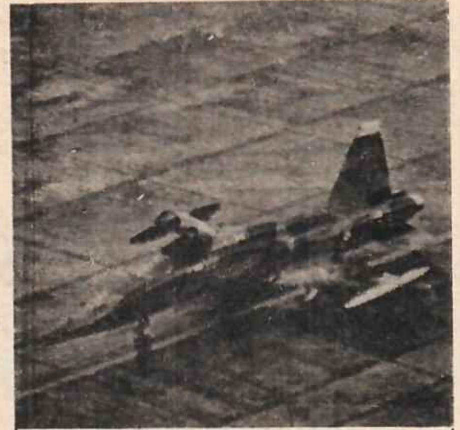
— Yayın gelirleri ile Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilebilecek her türlü bağış ve yardımlar.

Buraya dek sıralanan gelirlerin dışında, Enstitü nün görev alanıyla ilgili konularda, yurt dışında rayiç bedel karşılığında her türlü mühendislik ve proje hizmetlerini yükümlenmesi, böylece döviz geliri sağlaması da öngörülmüştü.

Gereksinimi yadsınamayacağı için, adı ya Türkiye Enerji Enstitüsü ya da Enerji Araştırma Geliştirme Kurumu olacak Devlet kuruluşu, bir gün mutlaka kurulacaktır. Bu kuruluş ne kadar önce gerçekleştirilir ise, Türkiye nin gelişme yolunda yeni enerji darboğazlarıyla karşılaşmaması için, planlama yöntemiyle çözüm getirici tutarlı arayış eylemi de o kadar önce başlatılmış olacaktır. Devlet elindeki enerji kesimine Enstitü nün olumlu katkıları çok olacaktır, ama çarpık Friedman ekonomisi modeline özgü yerli ve yabancı özel sektör elindeki enerji kesiminde Enstitü'nün çalışması bile olanaksızdır. ●

DIŞ SORUNLAR

YUNANİSTAN'IN SİLAH VE ASKERİ ARAÇ GEREÇ SANAYİİ

"Yunanistan uçak bakım işlemleriyle döviz girdisi sağlıyor."

- **Yunanistan, uluslararası işbirliğini geliştirerek bu alanda önemli olanaklar sağlıyor.**
- **Silâh ve askeri araç gereç sanayii Yunan dış ticaretinde döviz getiren bir kalem olarak çıkıyor.**

1974'den buyana Yunanistan, bir yandan Silâhlı Kuvvetlerini modern silâh, araç ve gereçlerle donattı; öte yandan da silâh ve askeri araç gereç sanayiini geliştirdi.

Son birkaç yıl içinde, silâh ve askeri araç gereç dışsatımında da önemli adımlar atmış bulunuyor...

UZMANLAŞAN KURULUŞLAR VE DIŞA AÇILMA

Yunanistan'da **Barut ve Mermi Şirketi** hafif silâhlar ve toplar için gerekli mühimmatı üretmekte. Bu şirket kendi alanında Doğu Akdeniz'in en büyük kuruluşu olarak nitelendiriliyor.

Dışsatım Şirket satışlarının yüzde 20'sini oluşturuyor. 1980'in ilk sekiz ayında 15 milyon Dolarlık dışsatım gerçekleştirilmiş. Fas'a, Libya'ya ve Kara Afrika ülkelerine önemli miktarlarda mühimmat satılmış.

Yunanistan'da, ayrıca, silâh ve askeri araç gereç sanayii alanında Devletçe desteklenen üç önemli kuruluş var. **Steyr Hellas** zırhlı araç ve kamyon yapımında uzmanlaşmış. **Elen Silâh Sanayii** hafif silâhlar yapımında ve **Elen Hava–Uzay Sanayii (HAI)** de uçak sanayiinde parça yapımında ve uçakların bakım ve onarımında uzmanlaşmış kuruluşlar...

Elen Hava–Uzay Sanayii (HAI) F4 Fantom uçaklarında kullanılan (**General Electric J79**) **Türbojet** motorlarının bakım ve onarımlarını yapıyor. Doğu Akdeniz'de İsrail'in de bu konuda benzer olanakları var.

F4 Fantom uçakları ABD ile öteki bazı NATO ülkelerinin **Silâhlı Kuvvetlerince** kullanılmakta. Avrupa'ya ve Ortadoğu'ya olan yakınlığı nedeniyle, Yunanistan'ın konumu onarım ve bakım açısından çok elverişli. F4 **Fantom uçaklarının** motorlarının bakım ve onarımları **Elen Hava–Uzay Sanayii (HAI)** tarafından döviz karşılığında yapılabiliyor.

Öte yandan, **Elen Hava–Uzay Sanayii (HAI)** Sovyet yapımı bazı uçaklara da benzer hizmetler sunabiliyor. Ortadoğu'da bazı ülkeler Sovyet yapımı uçakları kullanıyorlar. Bu uçakların bakım ve onarım için gidebilecekleri en yakın yer Yunanistan... Yunanistan'ın bu olguyu akıllıca değerlendirdiği görülüyor.

Bu arada, **Elen Hava–Uzay Sanayii (HAI)** uçak parçalarının yapımına da geçmiş bulunuyor. Özellikle, **Olympic Hava Yolları**'nın Fransa'da **Airbus** tipi (A300) beş uçak satın almayı kararlaştırmasından sonra, Fransız Firması ile yapılan anlaşma uyarınca, Fransız yapımı **A300** ve **A310** Airbus uçaklarının bazı parçalarının Yunanistan'da yapılması bekleniyor.

Ayrıca, iyi haber alan çevreler, Yunanistan'ın eğitim uçağı yapmak için İngiltere'den lisans almak üzere olduğunu bildiriyorlar...

Atina yakınlarındaki **Eleusis** Tersanesinde, Hollanda'nın yardımıyla Yunan Donanması için **Kortenaer** sınıfı firkateynler yapılıyor. Hollanda'daki **Cockerill** Firmasının uluslararası satışlarını etkilememek koşuluyla, bu Firmanın Yunan yapımı firkateynlerin dışsatımına da izin vermesi beklenmekte.

Bu arada, Fransa'nın yardımıyla Fransız **Combattante** sınıfı hızlı devriye gemilerinin yapımı da sürdürülüyor...

Belçika **Herstal** Firması da LI Al tüfeğinin yapımında Yunanistan'ın **Barut ve Mermi Şirketi** ile işbirliği yapıyor. Belçika'da yeterince karşılanamayan uluslararası siparişler Yunan firması tarafından karşılanmakta.

Silâh ve askeri araç gereç sanayiinin Yunan dış ticaretinde döviz getiren bir kalem olarak ortaya çıktığı görülüyor. Yunanistan, 1983 yılında, bu alanda elde edeceği döviz gelerinin en azından Yunan ticaret filosunun sağladığı döviz geliri kadar olmasını amaçlamış durumda...

NATO İÇİ OLANAKLAR

Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmüş olması, başta ABD olmak üzere NATO ülkeleriyle, silâh ve askeri araç gereç ticaretinde karşılıklı alışverişi gerçekleştirmesine olanak sağlayacak. Bir yandan, söz konusu ülkelerden silâh ve askeri araç gereç satın alacak, öte yandan da bu ülkelere Yunanistan'da yapılan silâhları, askeri araç ve gereçleri satmaya çalışacak...

Halen NATO'nun gelişmiş üyeleri arasında böyle bir karşılıklı alışveriş olmakta... Ancak, NATO içinde çok konuşulmuş olmasına karşın, NATO'nun sınaileşmiş ülkeleri ile sınaileşme yönünde olan ülkeleri arasında böyle bir işbirliği kurulamamış.

Yunanistan'ın bu konuda da Türkiye ve Portekiz'e oranla daha elverişli durumda olduğu söyleniyor.

Bu arada, ABD ile yürüttüğü görüşmelerde Yunanistan, silâh ve askeri araç gereç sanayiine ABD'nin en azından Türkiye'ye yaptığı katkı kadar katkıda bulunmasını istiyor.

Silâh ve askeri araç gereç dışsatımında, sınaileşmiş ülkelerin yanısıra, Yunanistan'dan başka İsrail, Brezilya, İspanya, Hindistan ve Pakistan gibi belirli bir sınaileşme düzeyine ulaşmış ülkelerin de yavaş yavaş yer aldıkları görülüyor.

Ulusal savunma sanayiine ilişkin politikaları oluştururken ve uygulamaya koyarken, dünyadaki gelişmeleri çok yakından izlememiz gerekiyor. ●

YURT DIŞINDAKI YURTTAŞLAR

AVRUPA'DA YABANCI İŞÇİLERE KAPILAR KAPANIYOR

- **Batı Avrupa ülkeleri yabancı işçi girişlerini sınırlamakla birlikte, halen çalışmakta olanlar ülkelerine dönmekte istekli değiller.**
- **Ancak Avrupa'da işsizlik artarsa, geri dönüşün de başlıyabileceği öne sürülüyor.**
- **İşçiler dışarda yerleştikçe ülkelerine döviz gönderme eğilimleri azalıyor.**
- **Uzun süre yurtdışında kalanların çalıştıkları ülkelere uyum sağlamalarıyla ilgili yeni sorunlar çıkıyor.**
- **Bütün bunların ışığında yurtdışındaki işçiler sorununun yeni bir yaklaşımla ele alınması gerekiyor.**

SINAİLEŞMİŞ ekonomilerin bir süredir içinde bulunduğu bunalım, büyük ölçüde yabancı işçi çalıştıran Batı Avrupa ülkelerini, yeni yabancı işçi kabulü konusunda sınırlayıcı önlemler almağa itti. Söz konusu ülkeler, bir yandan gizli işgücü göçünü önlemek ve ülkelerine gelen yabancı işçi sayısını azaltmak; bir yandan da daha önce gelmiş olanları kalıcı duruma getirmek için altı yıldan beri çeşitli önlemler alıyorlar. Böylece, yabancı işçiler için, özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi olmayan ülkelerin işçileri için, Bazı Avrupa ülkelerindeki iş kapıları büyük ölçüde kapanmış bulunuyor.

Bu çerçeve içinde, Fransa, 1974 yılında aldığı "işgücü girişlerini geçici olarak durdurma" kararının uygulanmasını sürdürüyor. Ayrıca 10 Ocak 1980 günlü "Gizli Göçün Önlenmesine İlişkin Yasa", Fransız sınırından girecek her işçinin çalışma izini bulunmasını ve bir süre sonra ülkesine döneceği konusunda güvence vermesini öngörüyor. Yeni işgücü girişlerini sınırlamakla birlikte Fransa, şimdilik yabancı işçilerin dönüşünü özendirecek doğrudan önlemler almış değil.

Yurt dışında çalışmakta olan Türk işçilerinin büyük çoğunluğunun bulunduğu Batı Almanya, yabancı işçilerin dönüşünü özendirmek için belli bir yardım programı uygulamıyor. Buna karşılık, daha önce gelmiş olan yabancı işçilerin Almanya'ya uyumunu gerçekleştirmek ve onlara iş güvencesi sağlamak için yeni işçilerin girişini olabildiğince sınırlamaya çalışıyor. Mevsimlik işçi kabul etmediği gibi, siyasal sığınma hakkı istiyenlerin de ancak yüzde onuna bu hakkı tanıyor.

Belçika'da da yabancı işçilerin ülkelerine dönüşlerini kolaylaştırmak için belli bir yardım düzeni yok. Ancak ilgililer, böyle bir düzenin kurulmasını ciddi olarak düşünüyorlar. Yabancı işçi girişlerinin sınırlanmış olduğu bu ülkede, çalışmakta olan yabancı işçilere Belediye seçimlerinde oy hakkı verilmesini öngören bir yasa tasarısı gündemde. Ayrıca, Belçika'da bulunan yabancı işçilerin aile bireylerine çalışma izini verilmesine ilişkin kararname de 1979 Ekim ayından beri yürürlükte.

Hollanda'da 1979 yılı Şubat ayında, İçişleri Bakanlığında, "azınlıklara uygulanacak politikalar" konusunda bakanlıklararası bir eşgüdüm dairesi kuruldu. Hollanda'da çalışmakta olan azınlıkların, sonunda, ülkeye yerleşecekleri ve bunların uyumlarının sağlanması için yardım edilmesi gerektiği varsayımı, bu dairenin kuruluşunda büyük bir rol oynadı. Bu ülkede de, yabancı işçilerin anavatanlarına dönmelerini kolaylaştıracak yardımlar söz konusu değil. Ne var ki, yeni işçi kabulü konusunda sınırlamalar sürüyor. 1 Kasım 1980 günü yürürlüğe giren bir yasa ile, bundan böyle çalışma izinlerinin işçilerden değil işverenden istenmesi ilkesi getirildi ve söz konusu izinler de gıdım gıdım veriliyor.

İsviçre'de, Federal Konseyin 1979 yılında ülkede ücret karşılığı çalışan yabancıların sayısının sınırlandırılmasına ilişkin kararı, o günden bu yana pek az değişikliklerle uygulanıyor. Bu ülkede, kantonlara, mevsimlik ve yıllık yabancı işçi kotaları verilmek suretiyle yabancı işçi girişleri sınırlandırılıyor.

YABANCI İŞÇİLER NE İŞ YAPAR?

Denebilir ki, Batı Avrupa ülkeleri, genellikle, yeni yabancı işçi girişlerini sınırlamakla birlikte, halen çalışmakta olan yabancı işçilerin ülkelerine dönmeleri konusunda pek istekli gözükmüyorlar.

Gerçekten, Ekonomik Kalkınma İçin İşbirliği Örgütü'nün konuya ilişkin olarak bundan bir süre önce yayınlanan raporuna göre, Batı Avrupa ülkelerinde çalışmakta olan yabancı işçilerin sayısını azaltmak oldukca güç. Bu güçlük, hukuki ya da siyasal nedenlerden çok ekonomik nedenlerden kaynaklanıyor. Çünkü yabancı işçiler, o ülkelerde ulusal işgücünün yapmağa razı olmadığı, beğenmediği işlerde çalışıyorlar ve

geçmiş deneyimler, yabancı işçilerin yerine ulusal işgücünü koyma olanağının hiç olmazsa kısa dönemde çok sınırlı olduğunu gösteriyor.

Bunun yanında, söz konusu rapor, yabancı işçi kabul eden ülkelerde işsizlik sorununun daha büyük boyutlara ulaşması durumunda, dışarıya işçi gönderen ülkelerde bunun etkilerinin büyük ölçüde duyulacağını vurguluyor. Rapora göre, yurt dışında çalışmakta olan işçilerin, bu yüzden büyük dalgalar halinde kendi ülkelerine dönmeleri, bu ülkelerdeki varolan işsizliğe eklenerek zaten iğreti olan istihdam dengesini büsbütün bozacak ve bazı yoksul ülkeler, sürekli bir az gelişmişliğe mahkûm olacak.

Bu tehlikeye işaret eden rapor, sonuç olarak, "ülkeler arasında bu alanda uyum sağlanması, göç politikaları ile istihdam politikalarının ve sosyal politikaların bütünleştirilmesi, uygun bir göç zinciri örgütlemek yoluyla, özellikle büyük ölçüde göç alan bölgelerde, işçilere, anavatanlarına dönüşleri için gerekli mesleki oluşumu verecek etkinliklerle birlikte yeni iş alanlarının yaratılması ve ikinci kuşak göçmenlerin bulundukları ülkelere bütünleştirilmelerinin sağlanması, 1980'li yılların hedefleridir", diyerek, bundan hemen hemen on yıl önce Ekonomik Kalkınma İçin İşbirliği Örgütünce oluşturulmuş önerileri yineliyor.

"Avrupa'da yabancı işçilere kapılar kapanıyor."

DÜŞÜNDÜRÜCÜ DURUM

Gerek Avrupa ülkelerinin yabancı işçiler konusundaki bu tutumları, gerek Ekonomik Kalkınma İçin İşbirliği Örgütü'nün raporu hem bireysel hem ulusal ölçekte düşündürücü.

Bireysel olarak, vatandaşlarımızın resmi kanallar dışında ve gerekli çalışma izini almaksızın bu ülkelere çalışma niyetiyle gitmeleri tatsız bir serüven.

Ulusal planda ise, dış ödeme güçlüklerimiz ve istihdam sorunumuz açısından düşündürücü. Bilindiği gibi, yurt dışında çalışan işçilerimiz, gönderdikleri dövizlerle bir yandan ödemeler dengesi güçlüklerinin hafiflemesine önemli ölçüde katkıda bulunuyorlar, bir yandan da işsizliğin daha daha büyük boyutlara ulaşmasını belli ölçüde önlüyorlar. O nedenle, yurt dışında çalışmakta olan işçilerimizin topluca geri dönmeleri olasılığı, dış ödeme güçlüklerimizi ve işsizlik sorununu ağırlaştırmak açısından kaygı verici. Bunun gibi, işçilerimizin çalıştıkları yabancı ülkelerde yerleşme olasılığı ve yeni işçi gönderme olanaklarının sınırlandırılmış olması da, oldukça düşündürücü.

Çünkü geçmiş deneyimler ve gözlemler, yurt dışına yeni giden ve ailesini henüz yanına almamış işçilerle, dönme niyetinde olan işçilerin, daha çok döviz gönderme eğiliminde olduklarını gösteriyor. İşçilerimizin, yurt dışında kalma süresi uzadıkca tüketim alışkanlıklarını değiştirmeleri, ailelerini yanlarına aldıkca tasarruf eğilimlerinin düşmesi ve yerleşmeye niyetlenince tasarruflarını o ülkede değerlendirmeleri ve bu nedenlerle Türkiye'ye daha az döviz göndermeleri doğal.

Bunun yanında ve bundan daha önemlisi, yurt dışındaki işçilerimizin, bulundukları ortama ya da ülkeye sosyal ve kültürel açıdan uyum sağlamalarındaki güçlüklerin ve sorunların açtığı yaralar söz konusu.

Tüm bunlar, yurt dışında çalışmakta olan işçilerimizin sorunlarının yeni bir yaklaşımla ele alınması zamanının geldiğini ve gerek istihdam sorununun çözümünde gerek ödemeler dengesi konusunda, yurt dışında çalışmakta olan işçilerimizin katkılarına ilişkin bekleyişlerin gözden geçirilmesi gerektiğini düşündürüyor. •

İŞDEN AYRILMADA KIDEM ÖDENCESİ

Av. ENGİN ÜNSAL

İşçilerin işten ayrılmaları halinde kıdem ödencesi alamamaları sorun olmakta...

- **İşçiler, kazançlarından arttırım yapabilecek gelir düzeyinde kimseler değillerdir. Güvenebilecekleri tek kaynak emekleridir. Emek ise bedensel bir uğraşın ürünüdür. Beden zaman içinde çok hızlı bir biçimde aşınmaktadır. Makinesine bir "yıpranma payı" ayıran işverenin, aynı yıpranma payını işçisi için düşünmesi ve bunu içine sindirmesi insancıl ve uygarca bir davranıştır.**

- **Ülkemiz öteden beri, makineye ve hammaddeye yatırım yapılmasını öngören, ama insana benzer özeni göstermeyen bir işletmecilik anlayışına tanık olmuştur. Türkiye artık bu ilkel işletmecilik anlayışını aşmak zorundadır. İnsan emeğinin, en az makine kadar, hammadde kadar üretim için gerekli olduğu gerçeği artık kabul edilmelidir.**

ÇALIŞMA yaşamının yeniden düzenlendiği bir dönemde ele alınan sorunlar arasında kıdem öncesi sorunu, güncelliğini korumaktadır. Bir yandan ardı ardına çıkarılan yasalar, bir yandan Çalışma Bakanlığı-nın ikircikli tutumu, konunun gerekli açıklığı kazanmasını önlemiştir. Bilindiği gibi, 23 Ekim 1980 tarihinde yürürlüğe giren 2319 ve 2320 sayılı yasalar, kıdem ödencesinin üst sınırını belirlemiş ve işden ayrılma durumunda işçiye kıdem ödencesi verilip verilemeyeceğini kuşkulu bir biçimde ortada bırakmıştır.

Konu ile ilgili en yetkili kurum olması gereken Çalışma Bakanlığı önceleri, "işden ayrılan işçi de kıdem ödencesi alır" biçiminde bir yaklaşım içine girmiş sonra, karşı görüşlerin ortaya çıkması nedeni ile, konuyu askıda bırakmış ve görüşlerini açıklığa kavuşturamamıştır.

Daha sonraları "kıdem tazminatı fonu" adı altında eskiden beri sözü edilen ve gerçekleştirilemeyen bir kuruluştan söz edilmeye başlanmış ve bu tartışmalar işçiler arasında kuşkuların, güvensizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaygın bir söylentiye göre, işçiler fonun kurulmasından sonra, ancak emekli olmaları durumunda kıdem ödencesi alabilecekler, öteki durumlarda bundan yararlanamayacaklardır.

Bugün ülkemizde bu kavramın içeriğinin nasıl bir gelişme göstereceği konusunda kesin bir şey bilinmemekte ve gelişmeler, geçerli deyimi ile, "dalgalanmaya" bırakılmış gözükmektedir.

Kıdem ödencesinin kavram olarak özü nedir ve içeriği nasıl düzenlenmelidir? Haziran ayı içinde toplanması beklenen Çalışma Meclisinin konuya bir çözüm arayacağı söylenmektedir.

Kıdem ödencesi gerçekten nedir? İşçiye yapılan ödence neyin karşılığı olarak yapılmaktadır? Acaba bu ödence işsizlik sigortasının olmadığı ülkemizde işinden çıkarılan işçi açısından bu sigortanın işlevini mi görecektir? Yoksa bu ödence çalışma güvenliğinin doğal koşullar da var sayılmadığı ülkemizde bu güvenliği sağlayan ve işverenler üzerinde "caydırıcı etkisi olan" bir kavram mıdır? Ya da işyerine yıllarını vermiş işçinin işyerinde yıpranmasının bir bedeli midir? Konu gerçekten ilginçtir ve irdelenmeye değer niteliktedir.

Çalışma yasalarının zaman içinde gelişimi incelendiğinde görülecektir ki, kıdem ödencesi, "çok amaçlı bir kavram" olarak ele alınmıştır.

Çalışma yaşamının düzenlemeye başlandığı 1936 yılından bu yana, üzülerek belirtmek gerekir ki, işsizlik sigortası nedense bir türlü oluşturulamamış ve çalışanların işten çıkarılma karşısında kıdem ödencesi adı altında alacakları para, onlar için işsiz geçecek sürede belli bir güvence olarak çok önemli bir işlev yerine getirmiştir. Bu ödence, ayni zamanda, işverenlerin çalıştırdıkları işçileri diledikleri an işten çıkarmaları isteğine karşı bir ölçüde caydırıcı nitelik de taşımıştır.

HAKÇA YÖNTEM

Burada önemli olan, işden ayrılma durumunda, işçiye bir ödeme yapılıp yapılamayacağı konusudur. Geçmiş dönemde, toplu iş sözleşmeleri ile yasadaki bu boşluk doldurulmuş ve işçilerin işden ayrılması durumunda, işyerinde çalıştığı yıllarla

orantılı olarak değişen tutarda bir ödencenin işçiye yapılması taraflarca kabul edilmişti. Aslında hakçası da bu yöntem idi.

İşçiler, kazançlarından arttırım yapabilecek gelir düzeyinde kimseler değillerdir. Güvenebilecekleri tek kaynak emekleridir. Emek ise bedensel bir uğraşın ürünüdür. Beden zaman içinde çok hızlı bir biçimde aşınmaktadır. İşçilerin yaşadığı güç çalışma ve yaşam koşulları, bu aşınmayı daha da hızlandıran etkenlerdir.

İnsan bedeninin makinelerden daha hızla ve onarılmayacak biçimde aşındığı da bir gerçektir. Makinesine bir "yıpranma payı" ayıran işverenin, aynı yıpranma payını işçisi için düşünmesi ve bunu içine sindirmesi insancıl ve uygarca bir davranıştır.

Ülkemiz öteden beri, makineye ve ham maddeye yatırım yapılmasını öngören ama, insana benzer özeni göstermeyen bir işletmecilik anlayışına tanık olmuştur. Türkiye, artık, bu ilkel işletmecilik anlayışını aşmak zorundadır. İnsan emeğinin, en az makine kadar, ham madde kadar üretim için gerekli olduğu gerçeği kabul edilmelidir. Makine eskidi mi bunu yenileyen, ham madde tükendi mi bunu yenileyen işveren, bedensel gücü azalan insanın bu azalan gücünün bedelini —bu azalmanın kendi işyerinde ve kendi makinelerinde oluştuğu gerçeğini göz önünde tutarak— işinden ayrılan işçiye kıdem ödencesi vermeyi bir ilke olarak kabul etmelidir.

Kıdem ödencesini düzenleyen ve yürürlükte bulunan yasalar, işten kendi isteği ile ayrılan işçilere belli bir ödence verilmesini düzenlemedikleri için eksiktirler. Daha önce işverenlerin kendi rızaları ve toplu sözleşme düzeni içinde verdikleri bu ödenceyi, sanki daha önce hiç verilmemiş ve doğmamış bir hakmış gibi ele almak yanlış olur. Her şeyden önce, bu ödencenin daha önce verilmiş olduğunu kabul etmek ve yeni düzenlemeye buna göre, ülkenin sosyo-ekonomik gerçeklerine uygun bir biçim vermek gerekir.

Çalışma yaşamının gerçeklerini yansıtmayan yasalar, eksik doğmuş sayılır ve bu yapısal güçsüzlüklerinden ötürü uzun yaşamlı olamazlar. ●

FELSEFE

TÜP BEBEKLERİN GELECEĞİ

ZEYNEP ARUOBA

- **Büyüdüklerinde 'Tüp Bebek' olma damgasını taşıyacak bu insanların sorunlarının sorumluluğunu kim taşıyacak?**
- **Babası belirsiz çocuğun anasını toplum dışına iten düşünce, tüp bebeğin anababasını kahraman ilan ediyor.**

ÇOCUKLARIN dünyaya kendi istekleriyle gelmedikleri, ya da anababalarının onlara bu konuda düşüncelerini sormadıkları, büyükler arasında 'espri' sayılan konuşmalardır. Anababalarının kararları ya da kararsızlıklarıyla dünyaya gelir çocuklar. Yasalara göre, "sağ doğmak kaydıyle, ana rahmine düştüğü anda kişilik kazanan 'cenin', kişiliğini kazanmakla, ister istemez geldiği bu dünyaya da katlanmak zorunda kalır.

Dünya nüfusunun hızlı artışına karşı çeşitli aile planlaması yöntemleri uygulanmaktayken, son günlerde, doğal olmayan yollarla üretilen, dünyaya getirilen bebeklerin sayısı da bir bir artıyor. Tüp bebeklerden söz ediyoruz. Basında geniş yer alan bu olayın meraklısı, izleyicisi de oldukça çok. İlk doğum günleri kutlanan tüp bebeklerin yanında, tüp ikizlerin de doğum haberi, ikizlerden birinin kalbinden hasta olduğu, hemen ameliyat edildiği haberiyle birlikte geldi. Bu bebek yaşatılmağa uğraşılıyor; ilk ikiz tüp bebekler ile ilgili bir başarısızlığı kimse tatmak istemez, hem de, milyonlarca insanın gözü, kulağı bu olaya çevrilmişken. Bebeğin hastalığı, tüpte üretilmesine bağlı mı değil mi? Tüpte üretilmiş olmasaydı, hasta da olmazdı... Bunlar şu anda boş anlamsız sorular, savlar.

Tüp ikizler, tüp bebek üretilmesi akımı içinde önemli bir başarı, bebeklerden birinin hasta doğmasına karşın. İkinci, üçüncü denemeler için özendirici bir ön deneme. Tam sağlıklı ikizler elde edildiğinde, belki daha da önce, sıra üçüzlere gelecek...

"Tıbbın başarısı mı?"

Bu kadarıyla, tıbbın bir başarısı, insanoğlunun neler yapabileceğinin, bir yandan uzaya çıkan insanın, kendi üretilmesine, kendi yapısına da el atmasının, herşeye egemen olmasının göstergesi olarak görülebilecek bu olayı, bebekler yanından, birgün büyüyüp ortaya çıkacak bu çocuklar açısından düşünen var mı acaba? Tüpte üretildiklerini bilerek büyüyecek bu çocukların, bu yüzden ortaya çıkabilecek etik sorunlarını,

kendi kişilikleriyle, ilişkileriyle ilgili sorunlarını anlayacaklar, çözecekler var mı?

Bugün de kimi çevrelerde, toplumlarda, babası ortada bulunmayan ya da belli olmayan çocuğun kaderi, 'adı', herkesçe bilinir. Utanılası, kaçınılası bu çocuk, toplumun acımasız değer yargılarına katlanmak zorundadır. Varlığını, tıbbın bir kobayı olmasına borçlu olduğunu bilen tüp bebeğin çevresinde bu türden değer yargıları olmayacaktır belki; insanoğlu, bu başarısını zaten bağrına bastı bile. Ama, bu çocuklar bu damgayı nasıl taşıyabilecekler? Çocuklarının tüpte üretilmesini isteyen anababa, çocuklarının o damgayı taşımasının sorumluluğunu nasıl taşıyabilecek acaba? Onlara bu sorumluluğu taşıma hakkını veren kim? Tıp mı?

Doğal koşullarda çocukları olmayan, ancak tüpte üretme yoluyla çocuk sahibi olabilen anababa, çocuk sahibi olma uğruna, tüp bebeğin, üstelik de kalbi hasta bir tüp bebeğin sorumluluğunu nasıl taşıyabilecek? Babasız çocuğun anasını toplum dışına itip, 'ahlak dışı' tutumundan dolayı yargılayan düşünce, tüp bebeğin anababasını kahraman ilân ediyor. Oysa, çocuk sahibi olma uğruna, tıbbın gelişmesi, ilerlemesi uğruna, insanın neler yapabileceğini yine insana gösterme uğruna, bir tür beceri yarışması uğruna üretilen bu çocukların, ne kadar erdemsiz, ne kadar değer—dışı bir işe araç edildikleri hiç düşünülmüyor.

Bütün bu soruları sormak, kendinde tıbbı yargılama hakkını görmek, insanı, bilimlerin soğuk ellerine bırakmamak, onların oyuncağı olmaktan kurtarmak, felsefeye düşen bir görevdir. İnsanın değeri, yalnızca felsefenin konusudur; insanın değerinin zedelendiği durumlarda insana sahip çıkmak da felsefenin görevidir.

Felsefe, bu gibi konulardaki hesap sorma görevini sürdürecek bu arada, bakalım, Yirmibirinci Yüzyıla, ilk tüp bebeğin üretildiği yüzyıl olarak geçecek olan Yirminci Yüzyıl, bu yükün altından nasıl kalkacak, bu hesabı nasıl verecek... •

Demir Adam: Walesa ya da bugünün Polonya'sında herhangi bir kişi

WAJDA: POLONYA TARİH ÇİZGİSİNDE BİR YÖNETMEN

Ertuğrul ÖZKÖK

- **Polonyalı yönetmen Adrew Wajda eleştiriye en tahammülsüz dönemlerde bile sinemanın toplumsal işlevini yerine getirebileceğini kanıtlamaktadır.**

- **Feodal Dönemden bugüne Polonya tarihini konu alan dört filminde Wajda, insan mutluluğuna giden yolda dikilen engelleri, kendisine yakın ideolojilere dayalı rejimler tarafından dikilmiş olsalar bile eleştirmektedir.**

BU film Polonya tarihinin bir bölümünü yanlış biçimde yansıtıyor. Ayrıca başarılı bir film değil."

Zamanın Devlet Başkanı ve Polonya Komünist Partisi Birinci Sekreteri Gierek 1977 yılında "Mermer Adam" filmi için görüşlerini böyle dile getiriyordu. Oysa 1978 yılı Cannes Film Festivaline son anda yetişen "Mermer Adam" büyük ilgi görüyordu. Mermer Adamın bu beklenmedik başarısının ardında beklenmedik bir Polonya imgesi ortaya çıkıyordu. Stalin Dönemi Polonyasına böylesine eleştirel bir bakış, hem de Polonya içinde yine bir Polonyalı yönetmen tarafından yapılan bir filmle gerçekleştiriliyor. Yani Mermer Adam bir "Doktor Jivago" değildi.

Andrew Wajda, Mermer Adam' dan üç yıl sonra bu kez "Demir Adam" adlı filmi ile Cannes Film Festivalinin kapılarını çaldı ve bu yılki büyük ödülü aldı. Bu kez topun ağzında Stalin sonrası dönem yönetimi ve Polonya'sı vardır. Mermer Adam'ın bir gün kenara itilen iş kahramanlarının yerini bu kez, Danzig Tersanelerinin "demir adamları" almıştır.

Andrew Wajda; Polonya'da artık söylence haline gelen bu ismin ardında ne vardır? Şurası açıktır ki, Polonya toplumunun yüzyıllık birikimi bu hesaplaşmada önemli bir yere sahip. Ama yaşanılan dünyaya eleştirel bir bakış ve dogmatizmden arınmış bir dünya değerlendirmesi Wajda'yı Wajda yapan önemli düğümler.

Wajda Sineması diye bir şey var mı? Bir Polonya tarihi varsa bir Wajda sineması da var kuşkusuz. O'nun "Düğün" adlı filmi ile başlayan Polonya'sı bugün artık haber ajanslarının gündeminden inmeyen gelişmelerin sahnesidir. "Düğün" feodal dönem Polonya'sını, O'nun aydın ve köylüsünü anlatır. Daha sonra yaptığı "Vadedilmiş Toprak" ise Sanayileşme döneminin sancılarını yaşayan Polonya'ya sosyolojik bir bakış getirir.

Palazlanmakta olan bir sanayi burjuvazisi, ne olduğunu henüz anlayamayan işçiler, makine karşısında yabancılaşan ve kimliğini yitiren insanlar, gelişmelere anlamsız gözlerle bakan eski değerlerine sahip aristokrasi bu filmin baş oyuncularıdır.

SANCILI BİR SİNEMA DÖNEMİ

Buraya kadar güzel. Kapitalizmin sancılı doğumu tamamlanmış ve "sosyalizmin güneşi" doğmuştur. Vadedilmiş Toprak'tan sonra Wajda'nın kamerası Sosyalist Polonya'ya dönecektir. Her yakın döneme bakış gibi yandaş ve karşıtları olan bir değerlendirme getirecektir Wajda Sineması. Kemal Tahir gibi, Atilla İlhan gibi...

Sosyalist Polonya döneminin birinci filmi Mermer Adam, Stalin döneminin "iş kahramanlarından" birisinin öyküsüdür. Sosyalizme içten inanmış duvarcı ustası Birkut duvar örmede hızı arttıran bir yöntem geliştirmiştir. Bu yöntemle Birkut tuğlaları üst üste dizerken arkadan bir yardımcı kendisine tuğla vermektedir.

Parti tarafından iş kahramanı ilan edilen Birkut bütün Polonya'yı dolaşarak gösteriler yapmakta, Partinin yerel birimleri tarafından ağırlanmaktadır. Ta ki bir gün "gizli bir el" 24 saat ateşte kalmış bir tuğlayı Birkut'un eline tutuşturup onu çalışamaz hale getirinceye kadar bu devam eder.

Tuğlayı Birkut'un eline veren bu "rejim düşmanı" kimdir? Parti "kendi suçlusunu" bulmuştur bile. Bu Birkut'un yardımcısıdır.

İş Kahramanı Birkut'un gözden düşme süreci de burada başlar. Arkadaşının suçluluğuna bir türlü inanamayan Birkut Partinin her aşamasındaki toplantısında bunu dile getirir. Ama O'nun giderek cılızlaştırılan sesi bir zamanlar O'nu simgelemek üzere dikilen görkemli mermer heykellerin müzelerin tozlu depolarına kaldırılmasıyla eşzamanlı gidecektir.

Bu yol Birkut'u nereye götürecektir? Mermer Adamın piyasaya çıkabilmiş kopyalarında bunu görmek olanağı yok. Çünkü filmin piyasaya çıkışı Birkut'un sonunu gösteren sahnenin makaslanması uğruna sağlanmıştır.

BİRKUT'UN SONU

Birkut'un sonu Sosyalist Polonya'nın ikinci aşaması olan Stalin sonrası dönemin başlama vuruşudur. Nitekim Wajda son filmi Demir Adam'a eklediği bu sahnede Birkut'un sonunu da göstermektedir. Bu gözden düşmüş iş kahramanının peşine düşen bir televizyon yapımcısı işinden olmak pahasına O'nun mezarını bulmuştur. Köşeye sıkışmış, sade bir mezar taşının üzerinde ise şunlar kazınmıştır: **Birkut: Danzig'de milis tarafından vuruldu. Hangi Danzig? Bugünkü Polonya'nın, Dayanışma Sendikasının anıt kenti Danzig. Tersane işçilerinin direnişi, Stalin döneminin gerçek sonu, Dayanışma sendika Polonya'sının başladığı o yerlerin Danzigi.**

Burada, "rejimler, onların çeşitli biçimleri geçer ama eleştirel göz kalır" diyen bir Polonya'nın tarihi başlamaktadır.

Mermer ya da demir adamların gerçek kişilikleri o kadar önemli değil. Asıl önemli olan, eleştiriye en tahammülsüz dönemlerde bile sinemanın toplumsal işlevini yerine getirebilmesidir.

Stalin Döneminin mermer adamı Birkut kimdir, bilmiyoruz, ama demir adamın kim olduğu sorulursa, belki de Walesa denilebilecektir.

Wajda'nın gözündeki Polonya' nın serüveni burada bitmeyecek kuşkusuz.

O'nun eleştirel merceği insan mutluluğuna giden yolda her engeli tarayacak, didik didik edecek. Bu engeller inandığı sosyalizm adına dikilmiş olsalar bile... Çünkü aranan insanlıktır, insan mutluluğudur. Bu yolda "bizler de hata yapsak, bizler de eleştirilebilmeliyizdir". Çünkü özgür tartışmanın, özgür eleştirinin bulunmadığı hiçbir rejim, savunduğu ilkeler en iyisi olsa bile onu gerçekleştiremez.

Cannes Film Festivalinin bu yılki sonuçları politik midir? Ne farkeder. İsterse bazı ard niyetli jüri üyeleri böyle düşünerek oy kullanmış olsun.

Bu ödül Wajda'nındır. Bu ödül demokrasi uğraşındaki bir yönetmenin feodal dönemden bugüne Polonya deneyimine bakışına verilen bir ödüldür.

Ama bu ödül aynı zamanda Polonya halkının acılı savaşımının, bitip tükenmek bilmeyen mutluluk arayışınındır... ●

Mükremin Mungan'la vitrayları üstüne söyleşi

VİTRAYDA YENİ BİR SOLUK YA DA BONCUKLA GELEN ÜÇÜNCÜ BOYUT

● *Sanatı en genel anlamda "algılama ve aktarma yöntemi" diye tanımlıyoruz. Evreni, dünyayı, doğayı, toplumu, insanı kavramak yorumlamak ve aktarmak, sanatın işlevi, sanatçının etkinlik alanı içinde. Sanatçı, uğraş verdiği alanda, en yetkine, en verimliye ulaşma çabasında. Bu çaba, sürekli arayışı, üretmeyi, ürettiklerini sunup değerlendirmeyi gerekli kılıyor. Sanatçının bu çabası, varlığının kopmaz bir parçası....*

Mükremin Mungan, ürünlerini yıllardır bize sunan bir sanatçı. Resimlerini, heykellerini pekçok kez izledik. Beğendik, eleştirdik. Sanatçı bugünlerde, resim ve heykellerinin dışındaki ürünlerini sergiliyor. Vitrayları, Ankara Takı Galerisi'nde sunuluyor. Sanatçının on yıllık çabasının ürünü bu vitraylar. Mungan; **"Resim ve heykeldeki tadı vitrayda da bulabilmek için bu işe giriştim."** diyor. Vitray tekniğinin tanımını da şöyle yapıyor: **"Vitray, seçilen konunun, renkli cam parçacıkları kulanımıyla, ışık ögesi de göz önünde tutularak yorumlanmasıdır."** Galeri pencereleri önüne sıralanmış vitraylardan, belli belirsiz renkler dökülüyor salona. Mükremin Mungan, sanat görüşünü, çalışmalarını ve "Vitray" a yaklaşımını şöyle anlatıyor:

"Vitray tekniğinde konu ve içerik, günümüze dek biçime bağlı olarak gelmiştir. Biçimde belirleyici olan da yüzey çalışmasıdır. Perspektif ve derinlik sorunu, vitrayın kendi tekniği gereği, bu sanatın kalıpları içine girememiştir. Bu işe başladığımda, perspektif ve derinlik sorunu, çözülmesi gerekli problemler olarak karşımda duruyordu. Bu sorunun nasıl aşılacağı üstüne atölyede laboratuvar çalışmalarına giriştim. Yetmişli yılların başında bu sorunu çözmek mümkün oldu. Çözüm halk geleneğindeki bir malzemeydi. Bu malzeme, küçük cam parçacıklarından oluşan boncuktu. Anadolu'da kadınlar çevremendil işlerdi boncuktan, hapishanelerde, sabırla, özenle boncuk işleri üretilirdi. Sevgiyi, sabrı, kederi, sevinci anlatan... Bu malzeme benim için bir sınama malzemesi oldu. Seçtiğim içeriğe biçim ve teknik itibariyle denk düştü. Böylelikle, geleneksel vitrayda var olan sorun orkadan kalktı. Derinlik ve perspektif yerini buldu."

Perspektif ve derinliği vitraya aktarmak için seçilmiş bu zor ve zahmetli yol. Ve teknik sorunlar aşıldığında, yeni anlatım olanaklarına kavuşulmuş. Aslında her çalışma zor ve zahmetli. Ama herhalde bu biraz daha fazla. Az ürüyor, zahmetli ürüyor Mungan'ın vitrayları. On yılda ancak oluşturulmuş bu sergi. Karşımızda duran bir pano var. Adı **"KARASEVDA"**. Doğanın sevdalanması anlatılıyor. 70x90 boyutlarında ve 709 bin 224 boncuktan oluşmuş.

Mükremin Mungan, ürünlerinde öz ve biçimin uyumuna özel bir önem verdiğini söylüyor ve **"Bence öz yaratır, biçim yaşatır. Bu nedenle birbirine uyum zorunludur. Yoksa özün yarattığını biçim boğar, yaşatmaz."** diyor.

Sanatçının bu konudaki duyarlığını sergideki ürünlerinde görmek olanaklı. Öz ile biçim arasındaki ilişkinin doğru saptanması ve uygulanması, ürünün amacına ulaşmasında önemli bir etken. İzleyiciyle sanat ürünü arasında kurulacak bağ-alışveriş, sanatçının yöntemiyle doğrudan ilintili. İşlenecek konu ve konunun işlenmesinde uygulanacak yöntem... İşte Mükremin Mungan'ın bu konudaki düşünceleri:

"Ürünlerimde iki ana tema var. Birincisi, halk kültürü. Türkülerin, destanların, ağıtların işlenmesi. İkincisi de, çağımın yaşadığım ülke ile ilgili sorunları. Bütün çalışmalarımda yöntemin anlatımcılık ve aktarımcılıktır. Ürünlerim mutlaka birşey anlatmalı ve aktarmalıdır. Çünkü yaşadığım toplumla bağım bu yöntemle yerine oturdu. Ben bunun doğru olduğuna inanıyorum. Sadece halk bunu istediğinden değil, aynı zamanda bunun doğru olduğuna inandığım için. Yaşadığım topraklarda 70 yüzyıldır yaşayan uygarlıkları incelemek ve anlamak gerektiğine de inandım. Bu uygarlıklar içinde beni en çok Asur ve Hitit uygarlıkları etkiledi. Buradaki çalışmalarım ve diğerleri, yoğun bir eskiz ve desen çalışmasının ardından gelmiştir. Yalınlık ve direk aktarma önem taşır. Bunun içinde, az önce de söylediğim gibi, bu toprakların 70 asırlık kültür imajlarına özen gösteririm."

Mungan, sanatçı ile ürünü arasındaki ilişki konusunda ne düşünüyor?

"Bence sanatçının ürünüyle yaşantısının çakışması gerekir. Yaşantı ve ürün uyumu son derece önemlidir. Bu anlamda, özeleştiri gündeme gelir. Ben özeleştirimi her zaman yüksek sesle yaptım. Bunun geliştirici olduğuna inanıyorum. Bu sayededir ki, ürünlerin bana hiçbir zaman ayak bağı olmadı. Hiçbir ürünümü ve sergimi, bu sondur. Bu en iyisidir. Ben artık "oldum" diye değerlendirmedim. Hayat sürekli bir değişim ve gelişim içinde. Sanatçı da bunu yaşamak ve aktarmak zorunda."

Mükremin lMunganı bu sergisi, vitrayda yeni bir soluğun yada boncukla gelen üçüncü boyutun ilk ürünleri. Gerek ülkemizde, gerek diğer ülkelerde, bu teknikle üretilmiş ve bu anlatım düzeyine ulaşmış vitray çalışmaları yok.

Türkiye'deki ilk vitray sergisi diyebiliriz bu çalışma için. Bundan önceki vitray sergileri, sanatsal içerik ve kaygılarla dolaylı ilişkili, daha çok dekoratif anlamdaki çalışmalardı.

Mungan'ın vitraylarında, perspektif ve derinlik ögesinin yanısıra, dinamizm ve tonlama da var. "Bu **olanağı da malzeme verdi"** diyor sanatçı.

Mükremin Mungan'la söyleşimizi, "Sanatçının ve kültür sanat ortamımızın nitelikleri" konusunda birkaç sözüyle bitiriyoruz.

"Sanatçı, iyi bir araştırıcı ve çözümleyici olmak zorundadır. Ayrıca, çağındaki teknik gelişmeleri iyi izlemek ve tekniğine uygulamak zorundadır. Bunu yapmayan insanların bir yanı çolaktır. Bu yüzden inanıyorum ki, başlattığımız bu olayı, daha iyi araştırıcı ve çözümleyici olan diğer insanlar daha ileri götüreceklerdir. Teknik anlamda aralanan bu kapıdan çok daha ileri gidilecektir.

Bence, sanatçının tek başına başarılı olması yeterli değildir. Diğer sanat adamlarıyla, sanat alanlarıyla bağları olmalıdır. Tek başına, başını alıp gitmiş insan olmaz. "Başarılı" olsa bile yararlı olmaz. Bence resimden tad almayan romancı, tiyatroya gitmeyen ressam, şiire sırtı dönük tiyatrocu, fotoğraftan uzak şair olmaz. Tüm bunlar bir bütünlük içindedir. Bu bütünlük sağlandığında sanatçılar yerlerini bulurlar. Bu bağlamda, toplumsal kültür, daha sağlam bir baza doğru yol alır. Yoksa, kaçınılmaz olarak bir yanı eksik kalır.

Bizim sanatçılarımız, çok verimli, miraslı bir toplum içindeler. Onun için ben, çağdaşım kültür-sanat adamlarının iyi bir yerde olduğuna ve daha da ileri gideceklerine inanıyorum." ●

SPOR

SPOR PSİKOLOJİSİ

AYŞEGÜL NEFTÇİ ATASOYU

ODTÜ Beden Eğitimi Spor ve Rekreasyon Bölümü Araştırma Asistanı.

- **Sporcular bugüne kadar yapay olarak yaratılan birtakım amaçlar için yarışmışlar, yenen sporcu veya takım ayrıcalıklarla ödüllendirilmiştir. Bunun sonucunda da bazı davranış bozuklukları ortaya çıkmıştır.**
- **Ne pahasına olursa olsun "yenmek" çabası sonucu maçlar satılabilmiş, metobolizmanın işleyişini değiştiren ilaçlar kullanılmış karşısındakini yıkmak için sportmenliğe yakışmayan yollara başburulmuştur.**
- **İleriye dönük olumlu değişiklikler bilimsel spor kuruluşları kanalıyla, kadınların çocuk eğitiminde bilinçlendirilmeleriyle ve spor üzerinde yapılacak psiko–sosyal araştırmalarla gerçekleştirilebilecektir.**

SPORDA başarı kazanmanın yollarına uzun süre sadece fizyolojik açıdan bakılmış, ve uğraşıları sürdürenler tıp doktorları olmuştur. Oysa fizyolojik açıdan herhangi bir sorunu olmayan sağlıklı, sistemli çalışan bazı sporcuların umulan başarıyı gösteremedikleri görüldü. Bunun üzerine başarıyı etkileyen başka nedenler üzerinde düşünülmeye başlandı. Sporcu olmayan değişik meslek gruplarındaki kişilerde dürtü (motivation), heyecan, hırs, atılganlık gibi harekete geçirici sporcular üzerinde de etkisi olup olmadığını, varsa ne yönde etkilediğini, ve bunların nasıl yönlendirilebileceğini araştırma görevini spor psikologları üzerlerine aldı.

Spor Psikolojisinin başlangıcından söz etmek gerekirse 1917 diyebiliriz. Çünkü spor psikolojisi üzerine çalışan araştırma merkezleri ilk olarak Rusya'da devrimden hemen sonra kurulmaya başlandı. Batılı ülkelerin konuyla ilgili çalışmaları ise, uluslararası seminerler sonucu psikolojik yaklaşımın, beden eğitimciler ve psikologların ilgisini çekmesiyle, 1960 larda başladı.

Sporcu psikolojisi ile ilk ilgilenenler kendi hastaları arasında bulunan sporculardan edindikleri verileri kullanan psikiatristler oldu. Bunlar konuya klinik açıdan yaklaşmışlardı. Bu arada konuya deneysel açıdan yaklaşan psikologlar kişilik ölçümleri, zekâ ölçümleri, heyecan, ataklık gibi eğilimlerin saptanması, duyum ve devimsel (motor) yetenekleri ölçen testler kullanarak "sporcu"yu tanımlamaya yöneldiler.

Tüm bu uğraşılar, teorik destek bulan geniş araştırmaların birer parçası olmadıkları için belli sınırlar içinde kaldı. Bununla beraber bu bilgilerin yarışmaya hazırlık aşamasında çalıştırıcılara (antrenörlere) yönlendirici katkıları oldu. Çünkü sporcu baskı altındaydı ve dürtü (motivation), harekete geçirme (activation) gibi konulara eğilen yazılar, çalıştırıcılara oldukça yararlı bilgiler veriyordu.

SPORCUYA KATKI

Sporcunun başarısı ailesinden, arkadaşlarından, izleyicilerden, çalıştırıcılardan, içinde bulunduğu duygusal durumdan oldukça etkilenir. Bu yüzden spor psikoloji geliştikçe çalıştırıcıların psikologlarla çalışması kuşkusuz çok yararlı olacaktır. Şöyleki, spor psikolojisi konusunda bilgilenen çalıştırıcılar, klinik ve deneysel psikologların amaçlarını, yöntemlerini, kişilere yaklaşım biçimlerini öğrenecekler, ve bu doğrultuda sporcuya katkıları daha çok olabilecektir.

Çalıştırıcının başlıca görevi bir sporcuyu ya da takımı yarışmaya hazırlamaktır. Bu hazırlık fiziksel güç kazanma ve tekniği ilerletmeye ek olarak, sporcuyu harekete geçirme ve canlandırmayı da içerir. Bu tür heveslendirici işlemler basit işlerde karmaşık çalışmalara oranla daha etkilidir.

Tenis oynamak herkese zevk verebilir, fakat uzun mesafe koşuları için sporcuları harekete geçirici, heveslendirici birtakım girişimlerde bulunmak gereklidir. Harekete geçirici yöntemler kas çalıştırma tekniğinin öğretilmesinden, sporcuların ruh halini dengelemeye kadar geniş bir alanı kapsar. Sporcuyu sakinleştirirken yada harekete geçirirken kişisel farklılıkları gözönüne almak gerekir. Bunlar, baskı yaratan bir ortamın sürekli huzursuzluğundan yada yarışma öncesi gibi heyecan yaratan belli bir durumdan kaynaklanabilir. Heyecan, yarışmadan önce yüksek, yarış sırasında düşük olabilir, hatta yarışdan sonra yine yükselebilir.

KORKU VE DÜRTÜ

İlginç olan başka bir bulgu ise, cesaret gerektiren sporlarla uğraşanların, her zaman göründükleri kadar korkusuz olmadıklarıdır. Bazı sporcular kendilerini hem çevreye hem de kendilerine kanıtlama çabası içinde bu tür tehlikeli spor dallarını seçmiş olabiliyorlar.

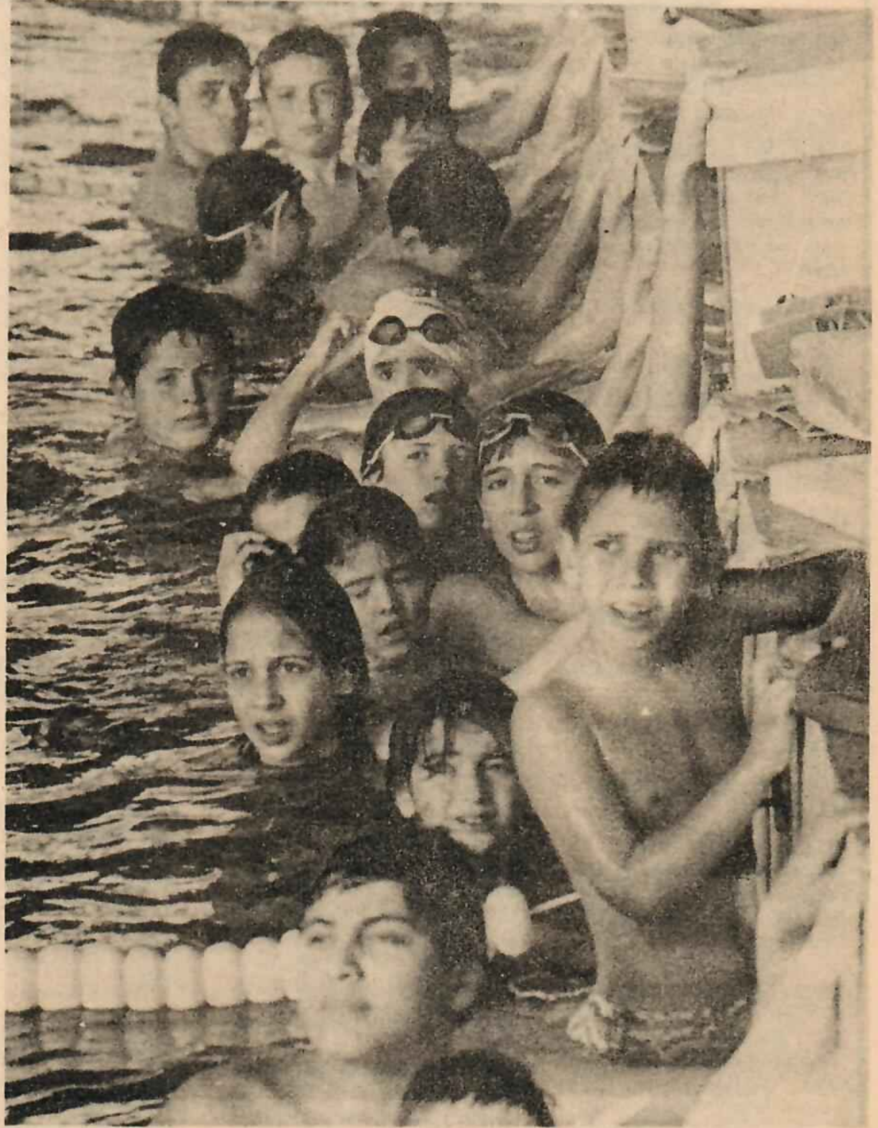
Spor psikolojisinin en önemli uğraşı alanlarından biri de dürtü (motivation) dür. Dürtü, değişik durumlarda kişileri harekete geçiren faktörleri ve "Kişiler neden başka bir şeyle değilde bir işle uğraşıyor?" ve 'Başarı oranları neden zaman zaman değişiyor?" sorularına yanıt arayan araştırma yaklaşımını da içerir. Araştırma alanlarından bir başkası da "Yarışma Dürtüsü"dür. Yarışma dürtüsü ağır basan bir sporcu sporu yalnız ödül için yapar, ve yalnız ödüllendirildiği zaman tatmin olur. Spor dünyasında yarışma genellikle dayanışmadan daha çok benimsenir. Aslında yarışma da (competition), dayanışma da (cooperation) toplumsal olarak benimsenen yaklaşımlardır. Araştırmaların gösterdiğine göre olumlu yönde ödüllendirme (positive rainforcement) yaygınlaştığında dayanışma artmakta ödüllendirme olumsuz yönde olduğunda ise (negative reinforcement) azalmaktadır. Dayanışma ve yarışma konusundaki klasik çalışmalardan biri Morton Deutch tarafından yapılmıştır. Burada kolej öğrencilerinden çeşitli problemleri hem dayanışma hem de yarışma koşullarında çözmeleri istenmiştir. Dayanışma koşulunda öğrenciler bir grup oluşturmuş, birbirleriyle iyi ilişkiler kurmuş, birbirlerine daha anlayışlı yaklaşmışlardır. Grup olarak daha üretken olmuş ve problemlerin sonuçlarına daha çabuk varmışlardır. Yani dayanışma koşulunda grup içi ilişkiler olumlu, başarı yüksektir. Yarışma grubunda ise, ortam yıpratıcı ve sinir bozucu olmuştur. Yarışmacılar arasında güvensizlik, birbirine karşı hoşnutsuzluk görülmüştür. Şerif ve Şerif tarafından yapılan başka bir araştırma sonuçları ve Mintz'in bir araştırmadan elde ettiği sonuçlar yine aynı tezi destekleyici doğrultuda çıkmıştır.

YAPAY AMAÇLARIN SONUÇLARI

Bugüne kadar sporcular, yapay olarak yaratılan birtakım amaçlar için yarışmışlardır. Çocuklar kazananın üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmış, yenen sporcu birtakım ayrıcalıklarla ödüllendirilmiştir. Bunun sonucunda ise bazı davranış bozuklukları ortaya çıkmıştır. Bu tek yanlı tutum dolayısıyla sporcular bencilleşmiş ve çevreye hep kendi açısından bakmaya başlamış katı psikolojik savunma mekanizmaları geliştirmiştir. Bu tür sporcularda kazanma hırsı tüm benliği kaplamıştır. Kazanmak amacı ile spor yapacağı için, eğer çevresindekilerin derecesi kendisinden düşükse, kapasitesi üstün olsa bile yapacağının en iyisini yapmağa uğraşmaz, birinci olmak ona yetecektir. Ayrıca ne pahasına olursa olsun "yenmek" çabası sonucunda maçlar satılabilecek, metabolizmanın işleyişini değiştiren ilaçlar kullanılabilecek, ve karşısındakini yıkmak için sportmenliğe yakışmayan kaçamak yollara başvurulabilecektir. Spor dünyasında bu tür olayların genellikle üstüne gidilmemekte yada farkına varılmamaktadır.

Uluslararası düzeyde dünya görüşünde olduğu gibi spora bakış açısında da daima iyiye, güzele giden bir değişiklik şarttır. İleriye dönük olumlu değişiklikler bilimsel spor kuruluşları kanalıyla, kadınların çocuk eğitiminde bilinçlendirilmeleri ile ve spor üzerinde yapılacak psiko–sosyal araştırmalarla gerçekleştirilebilir.

Eğer sporun kişilerin gelişiminde ve topluma uyum sağlamasındaki rolünü anlatabilirsek belki de ilk adımı atmış oluruz. ●

"Sporda grub içi ilişkiler olumlu, başarı yüksektir."

TV PROGRAMINDAN SEÇMELER

20 HAZİRAN CUMARTESİ

17.05... ŞEKER KIZ
Dizi filmin bu bölümünün konusu şöyle: Candy nihayet Mary Jane Hemşirelik Okuluna gelir ve okula kabul edilir. Ama onu bir sürpriz beklemektedir.

17.30... GÜLE OYNAYA (SON)
Tatil aylarında çocukların oynayabileceği bir oyun "Çelik Çomak" kuralları ile hatırlatılıyor.

18.00... TATLI KAHRAMANLAR

18.25... BİZİM ELLER
Kültür Balıkcılığı, üretimi, pazarlanması, bunlara ilişkin sorunlar tartışılıyor.

18.55... YAŞAR GÜVENİR (TANGOLAR)
Erol Pekcan Orkestrası eşliğinde Yaşar Güvenir.

19.10... HAYVANLAR ALEMİ

19.40... ZAMAN MEKAN MAKİNESİ

21.10... YEDİ TEPEDEN
Güner Ümit'in sunduğu programda, güldürü bölümünde Fatih Mühürdar, bale bölümünde Oya Bale Grubu var. Sanatçılar ve şarkıları şunlar: Nazan Şoray, "Hal Hal", Aydın Tansel "Deli Gönlüm", Arif Şentürk "Ramizem", Nur Yoldaş "Sultaniyegâh", Vedat Çetinkaya "Yanakların Çiçektir", Nurten İnnap "Bir taş attım", Nurhan Damcıoğlu "Bahçelerde gezerim", Hülya Sözer "Bir çapkın elinde oyuncak oldum, ve Gcnim gidiyor baştan".

22.10... TV FİLMİ
GÜL VE ŞEKER (Filiz Akın, Ediz Hun).

21 HAZİRAN PAZAR

11.00... GÜNAYDIN

12.05... WALD DİSNEY (SON BÖLÜM)

12.50... TOPLU PROGRAM

13.20... PAZAR SİNEMASI
MR 880. Dorothy Mc Guire, Burt Lancaster, Willard Mitchell'in başrolü oynadıkları filmin konusu özetle şöyle: Amerika Birleşik Devletlerinin kalpazanlarla uğraşan gizli servisi yıllardan beri bir adamın peşindedir.

15.00... KALEM TUTAN ELLER

15.05... DIŞ KAYNAKLI HAFİF MÜZİK

15.20... YAŞAMA SAVAŞI

15.45... ÇİZGİ FİLM

16.00... PETEK (SON)
Antalya ve çevresinin tarihi ve turistik potansiyeli inceleniyor.

16.25... SİRK

17.00... HABERLER

17.05... DAKTARİ
Dizinin "Katilin Dönüşü" adlı bölümü yayınlanacak.

17.55... SPOR

19.55... TAŞ DEVRİ
Çizgi filmin "Orman Köyleri" adlı bölümü yayınlanıyor. Arkantaş adlı bir dağ köyünde yaşayan şapkataşlar ile son çakmaktaş arasındaki kavga son çakmaştaş da ölünce biter. Son çakmaktaş'ın mirası Fred'e kalır.

21.10... DALLAS
YOLUN SONU: Lucy ile Mitch'in evlenme hazırlıkları başlar. Mitch'in ailesi ile Ewing ailesinin tanışmalarında JR Mitch'in kız kardeşi Aftın'la ilgilenmesi herkesin dikkatini çekmiştir. Bir gün çiftlikte JR'ın hakaretleri Mitch'i kızdırır ve kendisine verilen tüm hediyeleri reddederek evden ayrılır.

22.15... SÜSLÜ HAYATLAR (SON)
Dizinin bu bölümünde: Hakim Kumuzo Lusyen ve Herera'yı sorguya çeker, Herera'nın bir kürek mahkumu olduğu Lusyen'in ise suçsuzluğu kanıtlanır.

22 HAZİRAN PAZARTESİ

19.55... FOLLY FOOT
Gece sürücüleri civarda oturan ve bir kaza sonucu kötürüm kalmış olan Ginny adındaki bir kızın bindiği atı kovalayıp korkuturlar. Olayı gören Dore ve Steve buna engel olurlar.

20.20... GÖZ GÖRE GÖRE
Kâğıt savurganlığının konu edildiği kısa oyunda, Erhan Gökgücü, Şener Ünal, Erdener Başar, Ertan Dinçer rol alıyorlar.

21.20... ATATÜRK'TEN ANILAR
Nazmi Kal'ın hazırlayıp sunduğu programın bu akşamki konuğu Mübeccel Nami Duru.

21.40... TÜRK HAFİF MÜZİĞİ BİR SOLİST
Programda Nükhet Duru beş parçayla katılıyor. Okuyacağı parçalar şunlar: Hayat Umutla Başlar, Bir Daha Asla, Ben Sana Vurgunum, Haykırıyorum, Melankoli.

22.00... KÖKLER
Dizi filmin 12. bölümünün özeti şöyle: Alex, askerliği döneminde arkadaşlarının aşk mektuplarını yazmayı iş edinir. En büyük isteği yazar olmaktır.

22.45... SPOR

23 HAZİRAN SALI

19.55... ÇOCUKLARLA MÜZİK

20.15... KARTON FİLM (TOM AND JERRY)

20.55... UYKUDAN ÖNCE

21.20... GÜNLERİN GETİRDİĞİ
Yurdun çeşitli yerlerindeki elektrik kesilmeleri nedeniyle seyredemeyenler için uyuşturucu maddelerle ilgili program istek üzerine yeniden yayınlanıyor.

22.10... TV'DE SİNEMA
Yönetmenliğini Poul Newman'ın yaptığı ve başlıca rollerini Joone Woodvard, James Olson, Kare Harrington'un paylaştıkları Rachel Rochel adlı film yayınlanacak.

24 HAZİRAN ÇARŞAMBA

19.55... AİLE DEDİĞİN

20.55... UYKUDAN ÖNCE

21.20... ATATÜRK'LE YOLCULUK
Dizi belgeselin bu bölümü; Atatürk'ün "Yıldırım Orduları Grubu" lağvedildikten sonra İstanbul'a dönüşünü.

21.55... KÜÇÜK EV
Dizi filmin bu bölümünde, eski bir şampiyonu hileli bir biçimde güreştirerek kazanç sağlayan bir kumpanya, Volnut Grov'a gelir.

22.40... TÜRK HALK MÜZİĞİ BİR SOLİST (RECEP KAYMAK)
Sanatçı, beş türküyle ekrana geliyor.

25 HAZİRAN PERŞEMBE

19.55... HAFTANIN ŞARKISI

20.00... TARZAN

21.20... FASIL

21.55... GAZETECİ
Dizi filmin üçüncü bölümünün konusu özetle şöyle: Georgia O'Hanlon'ın aşırı içki ve hap almak sonucunda ölmesi Dina'yı çok sarsmıştır. Bu arada, yaşlı kadının kendisine gösterdiği güveni boşa çıkarmış ve Mark Care'in dolandırıcılığına ilişkin iddiasını yeterince kovalamamış olduğu düşüncesiyle bir suçluluk duygusu içindedir.

22.45... MAGAZİN-MÜZİK

26 HAZİRAN CUMA

19.51... İNANÇ DÜNYASI

20.15... SAZ ESERLERİ

21.10... BENİ HATIRLAYINIZ
"İstanbul'dakiler Miletten Habersiz" isimli bu bölümde, Sivas Kongresi sırasında Kongrenin dışındaki saatlerde Mustafa Kemal'in özel sohbetleri ve geçici yönetim korunu konu edilmektedir.

21.20... YAŞAMAK İÇİN
Dizi filmin "Hüzün adlı kız" bölümünde, Lisa ile Paul Fransa'da tanışırlar ve aralarında hissi ilişki başlar beraberce Arizona'ya gelirler.

22.15... TÜRK SANAT MÜZİĞİ BİR SOLİST (KENAN GÜNEL)

22.35... TV FİLMİ:
"KADIN HAKİM YANGIN II"
Dizi filmin 2. bölümünün özeti şöyle: Piyer'in Soruşturması devam ederken yangını gören tanıklar, iki adamı daha suçlarlar, bu iki adamın sorgularından sonra suçlu oldukları anlaşılır. Elizabeth ailevi sorunlarından dolayı bu davayı yürütmek istememektedir.